

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародного, європейського права та цивільно-правових
дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Зі спеціальності 081 «Право»

Тема: «Міжнародно-правове регулювання вимушеної міграції»

Завідувач кафедри _____ к.ю.н. В.М. Завгородня
(підпис)

Керівник проекту _____ к.ю.н. В.М. Завгородня
(підпис)

Виконавець
студентка групи Ю.м.-81/1 _____ Д.О. Шibaєва
(підпис)

Суми – 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ	10
1.1. Генеза міжнародно-правового регулювання вимушеної міграції	10
1.2. Поняття і сутність вимушеної міграції в міжнародного праві.....	17
1.3. Джерела правового регулювання вимушеної міграції на універсальному і регіональному рівнях.....	24
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ	36
2.1. Правовий статус осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.....	36
2.2. Міжнародно-правові стандарти захисту прав вимушених переселенців	47
2.3. Проблема визначення правового становища екологічних біженців	55
РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ ПРАВ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНІ	67
3.1 Міграційна політика України і правове регулювання статусу вимушених мігрантів.....	67
3.2. Шляхи вдосконалення правового регулювання вимушеної міграції в Україні в контексті міжнародних стандартів та гармонізації з правом Європейського Союзу.....	75
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	105

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АДПСА - Асоціація держав Південно- Східної Азії;
- ВПО - Внутрішньо переміщенні особи;
- Глобальний договір - Глобальний договір про безпечну, впорядковану та легальну міграцію;
- ДФЄС - Договір про функціонування Європейського Союзу;
- ЕКОСОР - Економічна і соціальна Рада ООН;
- ЕКПЛ - Європейська конвенція з прав людини;
- ЄС - Європейський Союз;
- ЄСПЛ - Європейський суд з прав людини;
- Конвенція 1951 р. - Женевська Конвенція "Про статус біженців" від 1951 р.;
- Конвенція ОАЄ - Конвенція у справах біженців ОАЄ від 1969 р. ;
- МКЧХ - Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- МОМ - Міжнародна організація з міграції;
- ОАЄ - Організація Африканської Єдності;
- ООН - Організація Об'єднаних Націй ;
- ПАРЭ - Парламентська Асамблея Ради Європи;
- ПРООН - Програма розвитку ООН;
- Протокол 1967 р. - Протокол щодо статусу біженців (Нью-Йорк, 1967 р.);
- РЄ - Рада Європи;
- РФ - Російська Федерація;
- СНД - Співдружність Незалежних Держав;
- СПП ООН - Світова продовольча програма ООН;
- СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік;
- США - Сполучені Штати Америки;
- УВКБ ООН - Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців;
- ЮНЕП - Програма ООН з довкілля;
- ЮНЕСКО - Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;
- ЮНІСЕФ - Дитячий фонд ООН;

ВСТУП

Протягом століть вимушене переміщення людей, переміщення всередині своїх власних країн або через кордони, викликало занепокоєність як держав, так і гуманітарних організацій. Незалежно від того, чи були люди змушені мігрувати через переслідування, рятуватися втечею від війни, голоду або в результаті здійснення великого проекту розвитку, вони потребують захисту і\або допомоги.

Сучасні міжнародні відносини характеризуються стрімкими глобальними процесами транснаціональної інтеграції, що відкриває нові можливості пізнання суспільного прогресу і соціального простору. Зі збільшенням загальної чисельності населення Землі зростають й обсяги міграційних потоків, які отримують нові кількісні і якісні характеристики. У цих умовах всі країни, в тому числі і Україна, змушені коригувати державну політику в області демографії та міграції населення з урахуванням особливостей соціально-економічного стану країни і розвитку міжнародного становища, вимог дотримання прав людини, забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави та світової спільноти.

Глобальні міграційні процеси в сучасному світі є однією з найактуальніших проблем, причому їх інтенсивність має виражену тенденцію до наростання. «Сьогодні, як ніколи раніше, є різноманітним як число країн походження мігрантів, так і країн призначення. Майже половина всіх мігрантів - жінки. Кожний десятий - молодше 15 років» [1].

Сьогодні міграція стала предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. У політичному та соціологічному словниках термін "міграція" (лат. *migratio* - переселення) визначається - як територіальне переміщення будь-яких груп населення, а міграція населення - як переміщення людей, пов'язані зі зміною місця проживання [2].

Міграційна політика стала в останні роки однією з найбільш важливих і значимих державних проблем. Більш того, вона визнана

домінуючою практично у всіх сферах економічної, політичної і суспільного життя країни.

Особливою складовою міграційних процесів є вимушена міграція, під якою слід розуміти територіальне переміщення населення, обумовлене негативними причинами посягання на особистість вимушеного мігранта або членів його сім'ї або створення нестерпних умов їх проживання.

Причини вимушеної міграції можуть бути різноманітні - громадянські війни, бідність, розруха і вигнання з таких країн, як наприклад Сирія, Ірак, Афганістан, а також Сомалі та Судан[3]. Інтенсивність потоків вимушених мігрантів вражає своїми масштабами. З недавніх пір в цей список стали додавати міграцію через різкого погіршення екологічної обстановки або внаслідок екологічних катастроф, так звану «екологічну міграцію».

За даними УВКБ ООН, в світі налічується близько 60 млн. вимушено переміщених осіб, з яких близько 20 млн. - біженці[4].

У числі інших видів міграції вимушена міграція найбільш обтяжлива для держави, що приймає, вимагає не тільки значних матеріальних витрат, але і значною політичною відповідальності.

Найбільш ефективним способом упорядкування вимушеної міграції є її міжнародно-правове регулювання, здійснюване як на універсальному, так і на регіональному рівні міждержавного співробітництва. У зв'язку з цим особливого значення набуває системний аналіз проблем міжнародно-правового регулювання міграції населення і пов'язаних з нею процесів. На сучасному етапі проблема міжнародно-правового регулювання вимушеної міграції знаходиться в центрі уваги багатьох держав і міжнародних міжурядових організацій. При цьому важливо відзначити, що цій проблемі, перш за все науковому обґрунтуванню соціальної сутності міграційних процесів, а також дослідженню причин і наслідків явища міграції населення на суспільний розвиток, присвячені численні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема О. А. Гончаренко, Т.В. Жванія, В.М. Шамраєв, В.І. Надрага, К. Крахмальова, Т.О. Подоляка, О.Є. Блинова, Є.О. Широкова

, Л.Р. Біла-Тіунова , О.А. Малиновська , В.М. Завгородня , С. К. Бондирєва , В.А. Іонцев , Д.Д. Бешелева , Л.В. Павлова, Дж. С. Хетеуей , Д. Кауфман , Г. С. Гудвін-Гілл , Г. Бенджамін та ін.

Мета роботи пролягає у формуванні пропозицій щодо вдосконалення регулювання інституту вимушеної міграції для України на підставі міжнародно-правового регулювання вимушеної міграції та практики ЄС.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання:**

- ознайомитись з історією вимушеної міграції та її міжнародно-правового регулювання;
- визначити поняття "біженця" та сутності інших видів вимушених мігрантів ;
- розглянути існуючі регіональні та універсальні джерела правового регулювання вимушеної міграції;
- проаналізувати статус такої категорій вимушеної міграції як екологічні мігранти та окреслити проблеми визнання їх правового становища;
- дослідити правовий статус в міжнародному праві осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту;
- розглянути стандарти захисту прав вимушених переселенців;
- вивчити практику Європейського Союзу та запропонувати шляхи вдосконалення правового регулювання вимушеної міграції на території нашої держави;

Об'єктом наукового дослідження виступають суспільні відносини, що виникають в процесі внутрішньої та зовнішньої міграції людей з незалежних від них причин.

Предметом роботи виступає інститут вимушеної міграції, нормативно-правові акти України та зарубіжних держав, котрі регулюють

даний інститут, міжнародно-правові акти та стандарти в сфері вимушеної міграції, а також зарубіжний досвід та практика з цих питань.

У дослідженні використовувалися наступні **методи** наукового пізнання:

загальнонаукові методи гносеології та діалектичні методи наукового пізнання об'єктивної дійсності: теоретичного узагальнення індукції та дедукції - для дослідження сутності і факторів вимушеної міграції; історичний - для оцінки розвитку міграційних процесів; системного аналізу і синтезу - для виявлення складових регулювання вимушеної міграції на регіональному та універсальному рівнях; групування та класифікації - для розробки класифікації видів вимушеної міграції та методів державної міграційної політики;

аналітичні методи: статистичного та структурного аналізу - для дослідження причин вимушеної міграції та розвитку міграційних зв'язків окремих країн; компаративного аналізу - для дослідження особливостей національних міграційних політик.

Комплексне застосування вказаних методів сприяло повноті та об'єктивності проведеного дослідження.

Нормативно-правову базу дослідження становлять: міжнародні договори універсального характеру, що становлять основу сучасного міжнародного права; міжнародні документи, прийняті в рамках Організації Об'єднаних Націй, її спеціалізованими установами та допоміжними органами, а також іншими міжнародними організаціями, що мають безпосереднє відношення до загального і конкретного правового регулювання процесів зовнішньої міграції; відповідні регіональні міжнародно-правові документи, розроблені в рамках Ради Європи, Європейського Союзу, Співдружності Незалежних Держав, Африканського Союзу, Організації американських держав, Асоціації держав Південно-Східної Азії; міжнародні договори, прийняті на двосторонньому рівні з метою впорядкування вимушеної міграції, вирішення питань, пов'язаних з

екстрадицією, запобігання та припинення незаконної міграції, реалізації процедури реадмісії; Конституція України, закони України, що регулюють міграційні процеси, відповідні Укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, звіти й аналітичні публікації міжнародних організацій, нормативно-правові акти й офіційні статистичні матеріали інших країн, вітчизняні та зарубіжні періодичні видання, наукова література, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна з одержаних результатів полягає в тому, що в роботі з урахуванням зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів сформульовано шляхи вдосконалення національного законодавства в сфері міграції.

Сформульовано теоретичні напрацювання щодо подальшого вдосконалення діючого міграційного законодавства України, шляхом запровадження Міграційного кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в роботі пропозиції можуть бути використані для отримання нових результатів та досліджень в науково-дослідницьких роботах, які пов'язані з інститутом вимушеної міграції, а наведені пропозиції щодо вдосконалення та реформування чинного законодавства є підставою до їх обговорення та майбутнього впровадження в дію;

Публікації. Основні результати даного кваліфікаційного дослідження знайшли відображення у двох наукових публікаціях, з яких – одна наукова стаття у електронному науковому фаховому виданні «Юридичний науковий електронний журнал», а також тези у матеріалах VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи" (Суми, 19 квітня 2019 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, корті об'єднують вісім

підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків у вигляді таблиць. Загальний обсяг сторінок -

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Генеза міжнародно-правового регулювання вимушеної міграції

Історія вже давно знайома з вимушеним переміщенням багатотисячних мас населення з одного регіону світу в інший. Проблема біженців з'явилася на землі ще до н. е. Ассирійська армія царя Сеннахеріба I, вступивши в 1695 г. д. н. е. на землі Іудеї, відразу попередила місцевих жителів, що їхні будинки займуть ассирійські колоністи. Близько 50 000 євреїв спішно покинули свої житла, перемістившись в Єгипет.

У 375 р. н. е. в Римській імперії підняли повстання біженці - готи: близько 300 000 чоловік бігло від навали кочівників - гунів на землі Риму, де їх змусили до напіврабства. При кривавому повстанні був убитий імператор Валент, а готи отримали право селитися там, де вони хочуть.

У VII-IX ст. в результаті спустошливих вторгнень вікінгів до Британії близько 40 000 остров'ян перебралися до Франції, заснували тимчасові поселення і змішалися з місцевим населенням [5].

Проте вимушені мігранти з'являлися не тільки в періоди війн. Під час частих епідемій чуми населення міст і цілих областей в Європі і Азії їхало світ за очі в очікуванні, поки закінчиться спалах «чорної смерті». Але справжні втечі почалися в першій половині XIII в., коли монгольські орди пройшли від Тихого океану до Середземного моря. Мирного населення після них не залишалося - воно або гналось в рабство, або знищувалося (бувало, що жителів цілого міста спалювали на одному великому багатті). Багато сотень тисяч арабів, китайців, русичів, персів, поляків, угорців бігли тоді в суміжні країни, щоб врятуватися від навали.

У 1492 р. король і королева Іспанії ухвалили вигнати не прийнявших християнство. Більше 200 000 чоловік було вислано з країни, знайшовши притулок в Північній Африці та інших землях.

У XVII-XIX ст. в зв'язку з розвитком работоргівлі спостерігалось масове міжконтинентальне переміщення робочої сили, внаслідок якого населення Африки за 1650-1850 рр. зменшилось на 22%. Найбільш великим міграційним потоком в XIX-XX ст. був виїзд європейців за океан. У XIX ст. мігрували до 30 млн. осіб. На початку XX ст. до Першої світової війни з Європи виїхали понад 19 млн. осіб, в 1914-1918 рр. міграція була перервана, потім відновилася, і за період 1918-1939 рр. мігрували 9 млн. чоловік. Друга світова війна знову перервала заокеанську міграцію населення з Європи. Протягом усього післявоєнного часу напрямку міжнародної міграції безупинно змінювалися вслід за мінливими економічними умовами. У 1960 р. в світі налічувалося 3,2 млн. офіційно зареєстрованих трудових мігрантів, а до 1995 р їх кількість досягла понад 35 млн., у другій половині 1990-х рр. тенденція зростання міграції продовжувала посилюватися і до початку 2000 р. чисельність мігрантів досягла 45 млн. чоловік.

Вимушена міграція обумовлена перш за все політичними і екологічними факторами; вона знаходить вираження в першу чергу в приміщеннях осіб з однієї країни в іншу та їх зверненням в приймаючій країні за статусом біженця або вимушеного переселенця. У 1980-1990-х рр. різко зросли не тільки масштаби, а й складність проблем, пов'язаних з цим видом міжнародної міграції населення. Вона набула глобального характеру, торкнувшись багато країн світу

Географія країн, що притягують увагу мігрантів з інших країн, в даний час трохи змінилася, проте багато країн продовжують займати лідерські позиції.

В першу чергу до них відносяться США, Канада і Австралія. Будучи найбільш економічно розвиненою країною сучасного світу, США є основним напрямком міграції як низько кваліфікованої, так і висококваліфікованої робочої сили. Щороку туди приїжджає більше мігрантів, ніж в усі інші країни разом узяті. Основний потік низько кваліфікованої робочої сили направляється в США з прилеглих латиноамериканських країн - Мексики,

країн Карибського басейну. Висококваліфіковані працівники іммігрують в США практично з усіх країн світу, включаючи Західну Європу, Латинську Америку, Росію, Індію та т. д. Приплив іммігрантів в США і Канаду до середини 1990-х рр. оцінюється в 900 тис. осіб на рік. У США легально мігрують 740 тис. осіб на рік і емігрують 160 тис. осіб.[6]

На другому місці знаходиться Західна Європа, а саме найбільш розвинені західноєвропейські країни, що входять в Європейський союз. Вони притягують робочу силу з менш розвинених західноєвропейських країн (Португалії, Мальти, Іспанії), арабських країн Північної Африки і Близького Сходу, країн Африки на південь від Сахари, східноєвропейських країн і республік колишнього СРСР. Міграції працівників з африканських країн - колишніх колоній західноєвропейських держав - сприяє спільність мови.

Історично сформовані традиційні торгові й інші зв'язки лише сприяють зростанню міграції. На початку 1990-х рр. в дванадцять країн Європейського економічного союзу переселилося вже більше 15 млн. іноземців та членів їх сімей, які склали більше 4% населення цих країн. А ще сотні тисяч людей залишили країни свого проживання через загострення міжетнічних відносин у республіках колишнього СРСР. Такі ж процеси мали місце і всередині республік, оскільки ні в одній з них населення не було мононаціональним. Потоки мігрантів в Західну Європу в середині 1990-х рр. оцінювався на рівні 180 тис. осіб на рік. Особливе місце в Західній Європі як в одному з центрів міжнародної міграції займає Німеччина. Сюди в 1996 р, в основному з Росії і Казахстану приїхало 178 тис. німецьких переселенців, в 1997 р. - 134 тис., 1998 р. - 103 тис., В 1999 р. - близько 100 тис. осіб.

На третьому місці - Близький Схід. Нафтопереробні країни цього регіону залучають дешеву іноземну робочу силу на важкі низькооплачувані роботи. Робочі приїжджають в основному із сусідніх арабських країн, а також з Індії, Пакистану, Бангладеш, Кореї, Філіппін. Частка іммігрантів у загальній чисельності робочої сили окремих країн дуже значна. Так, в Об'єднаних Арабських Еміратах вона становить 97%, Кувейті - 86,5%,

Саудівській Аравії - 40%, тобто переважну або більшу частину всієї промислової робочої сили.

Новий феномен 90-х рр. ХХ ст. - інтенсифікація трудової міграції серед самих країн, що розвиваються. Зазвичай потоки працівників направляються в ті країни, які швидше просуваються по шляху економічних реформ. Так, в Латинській Америці сезонні робітники та робітники на складальні підприємства направляються в Аргентину і Мексику. В Африці на південь від Сахари на Кот-д'Івуар, Нігерію і ПАР припадає більше половини притоку всіх мігрантів.

У зв'язку з бурхливим розвитком держав Південно-Східної Азії значно збільшився приплив іммігрантів, що наймаються на тимчасові роботи. Особливо це помітно в Південній Кореї і Малайзії. Практично всі країни, в які іммігрують більш 25 тис. чоловік в рік, - високорозвинені держави з ВВП понад 7000 дол. США на душу населення.

Таким чином, вимушена міграція є однією з характерних рис сучасності: в усьому світі на середину 2018 року налічувалось близько 68,8 мільйона мігрантів, переміщених осіб і шукачів притулку. Це на 300 тисяч більше, ніж на кінець грудня 2017 року [7]. До кінця 2018 року ця цифра збільшиться до 70, 8 млн. Масштабність і гострота проблеми вимушеної міграції визначила її перетворення з національної в інтернаціональну. Відповідно, участь в її рішенні беруть не тільки національні уряди, а й вся світова спільнота в особі міжнародних і міжурядових, а також неурядових організацій.

Як ми бачимо проблема вимушеної міграції, а також пошуку притулку існувала з початку формування людського суспільства. Але перші спроби вирішення цих серйозних проблем зроблені тільки в 1919 р. Лігою Націй. Так, після першої світової війни і жовтневого більшовицького перевороту в Росії в світі з'явилися мільйони біженців. У 1923 р. загальне число тих, хто шукає притулок в Європі становило 2,5 мільйона. Рада Ліги Націй 26 лютого 1921 року прийняла перше рішення, пов'язане з

російськими біженцями. У червні 1926 р. з ініціативи Міжнародного Комітету Червоного Хреста заснована посада Верховного комісара з питань біженців та Бюро у справах біженців. В 1930, після смерті першого керівника даного бюро Ф. Нансена організація була перейменована в Міжнародну Організацію Нансена по біженцям. До функцій організації відносилися реєстрація людей, видача їм тимчасових дорожніх документів, підключення більшої кількості урядів в Європі до діючих угод про біженців.

Після приходу до влади в Німеччині фашистської партії і нацистського режиму в 1933 р у відповідь на це було розроблено міжнародну угоду обов'язкового характеру. 28 жовтня 1933 р. Ліга Націй прийняла Конвенцію «Про міжнародний статус біженців». Документ був підписаний вісьмома державами. Згідно з положеннями Конвенції біженці не підлягають екстрадиції і виведення з країни. У документі було закріплено також створення національних комітетів у справах біженців. У 1933-1938 рр. діяв спеціальний Верховний Комісаріат Ліги Націй у справах німецьких біженців. 4 липня 1936 року було прийнято Угоду «Про статус біженців з Німеччини», 10 лютого 1938 г. - Конвенція «Про статус біженців». Останньою міжнародно-правовою угодою, прийнятою напередодні Другої світової війни, був Додатковий протокол до Конвенції 1938 року. Даний Протокол, прийнятий в 1939 р, мав на меті захистити австрійських біженців, що попрямували в країни Європи після окупації Австрії Німеччиною, і жертв нацистського переслідування.

На жаль, Друга світова війна поставила крапку в діяльності Ліги Націй, і міжнародна система захисту біженців перестала функціонувати. Але 9 листопада 1943 р. 44 державами було створено Агентство Об'єднаних Націй з питань допомоги та повоєнної відбудови (UNRRA). Одним з його головних завдань було надання сприяння репатріації осіб, які перемістилися під час війни, і залучення до даного процесу органів влади. Організація за короткий час надала відповідну допомогу двом мільйонам біженців і переміщеним в Європі особам.

Після закінчення другої світової війни 24 жовтня 1945 була створена Організація Об'єднаних Націй. У січні 1946 року відбулася перша сесія Генеральної Асамблеї ООН, і вже на першому засіданні було обговорено питання біженців. На основі Резолюції Генеральної Асамблеї № 62/1 від 15 грудня 1946 року була створена Міжнародна Організація по справах біженців. Згідно Резолюції № 319, прийнятої на IV сесії Генеральної Асамблеї ООН, відбулася 3 грудня 1949 р засновано УВКБ ООН.

На практиці УВКБ ООН надає допомогу біженцям в Європі, Колумбії, Центральної, Південної і Західної Африці, в Балканських країнах, в Іраку, Афганістані і Сомалі, в Судані, Шрі-Ланці, а також займається палестинським питанням та конфліктом на Сході України; розробило і впровадило в різних частинах світу концепцію проектів швидкої віддачі - зазвичай це невеликі програми з відновлення шкіл і лікарень, ремонту доріг, мостів і колодязів[8].

Незважаючи на те, що УВКБ ООН є єдиною міжнародною організацією котра виключно займається проблемами біженців, багато інших установ і агентства ООН працюють в даній сфері спільно з УВКБ ООН. Так наприклад:

- СПП ООН - основний постачальник продовольства;
- ЮНІСЕФ - надає допомогу органам державної влади шляхом розробки і реалізації програм, націлених на захист дітей (охорона здоров'я, харчування, освіти, соціальний захист та ін.);
- Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) - керівний і координуючий орган з охорони здоров'я в міжнародних масштабах;
- ПРООН - координує діяльність усіх установ ООН;
- Верховний комісар з прав людини - грає провідну роль в сфері забезпечення прав людини і підкреслює важливість їх дотримання на міжнародному та національному рівнях;

Тісну співпрацю УВКБ ООН встановило з такими міжнародними організаціями як:

- МОМ - допомагає здійснювати передачу біженців, переміщених осіб та інших осіб, які потребують у внутрішніх або міжнародних послуги в сфері міграції;
- МКЧХ - фактично надають необхідну гуманітарну допомогу і захист постраждалим в збройних конфліктах;
- МГО «Розвиток» - основною функцією даної організації є надання інформаційної допомоги біженцям.

У зв'язку з біженцями, котрі склали значну частину вимушених мігрантів 28 липня 1951 була прийнята Конвенція «Про статус біженців» під егідою ООН. Тут під поняттям «біженець» мається на увазі особа, яка в результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року і в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [9].

Дія даної конвенції поширювалася в основному на європейців, які стали мігрантами згодом другої світової війни. Але в 1967 р. Конвенція була доповнена спеціальним протоколом ООН, що розширює сферу її дії. Уже в 2000 р. до цього Протоколу приєдналося 134 країн світу [10]. У Конвенції 1969, прийнятої ОАЄ щодо біженців, поняття «біженець» отримало ще більш змістовне визначення. У другому пункті статті 1 Конвенції передбачено, що термін «біженець» застосовується до будь-якої особи, яка внаслідок зовнішньої агресії, окупації, іноземного панування або подій, яка серйозно порушує громадський порядок в будь-якій частині країни або у всій країні його походження чи громадянської приналежності, змушеної покинути місце

свого звичайного проживання і шукати притулок в іншому місці за межами країни свого походження чи громадянської належності.

1.2. Поняття і сутність вимушеної міграції в міжнародного праві

Як вже зазначалось, в залежності від причин міграція може бути вимушеною і добровільною. Це властиво як для міжнародної, так і внутрішньої міграції.

Детальне розмежування понять "вимушеної" та "добровільної" міграції наведено в дослідженні Малиновської О.А. Дослідниця зазначає, що вимушені міграції принципово відрізняються від добровільних, спрямованих на покращання матеріального та соціального становища, тим, що, навпаки, спричиняють втрату соціального статусу та руйнування добробуту переселенців [11].

Т.В. Жванія аналізуючи типи міграції населення зазначає, що добровільна міграція зумовлена самостійним довільним рішенням про міграцію індивіда або групи осіб, а вимушена міграція передбачає зміну місця постійного проживання через військові, політичні події, переслідування на ґрунті релігії або етнічної приналежності, здійснене по відношенню до них або членів їх родин насильства [12].

Деякі науковці вважають, що економічних мігрантів можна віднести до вимушених мігрантів. Проте Завгородня В.М. в своїй статті щодо статусу вимушених мігрантів наголошує на тому, що міграцію з причин пов'язаних з пошуком кращих економічних можливостей і соціальних умов, зручностей і комфорту не варто відносити до "вимушеної", адже для таких мігрантів можливе повернення на батьківщину не є небезпечним та не створюватиме жодних ризиків порушення прав і свобод [13].

Так як наше дослідження охоплює проблеми вимушеної міграції, ми не торкнемося тут питань добровільної міграції. Так в чому ж полягає вимушена міграція? Міграція, яка відбувається по причинам, не залежних від суб'єкта, називається вимушеною [14]. Це загальний термін, який використовується для характеристики міграційних потоків, які є результатом

елемента примусу, в тому числі небезпеки для життя та існування, а також природних і техногенних факторів [15]. Як приклад наслідків подібних природних і техногенних причин можна вказати переміщення біженців або переміщення громадян всередині країни - утворення «армії» вимушених переселенців, а також переміщення людей в результаті стихійних і екологічних катастроф, хімічних і атомних аварій, голоду або програм розвитку. Історія останніх років доводить, що вимушена міграція призводить до серйозних наслідків як для окремих осіб, так і багатьох держав і світу в цілому.

У сучасному світі число чинників, що призводять до вимушеної міграції, стає більшим. Наприклад, в якості головних причин вимушеної міграції можна назвати різного виду збройні і етнічні конфлікти, масове обмеження прав і свобод людини, порушення будь-якого єдиного державного простору (наприклад, розпад і зникнення з політичної карти світу таких держав, як СРСР, Югославія), наражати навколишнє середовище на негативні зміни в результаті антропогенних впливів і т. д. В історії колишнього СРСР також відбулися події, які стосуються вимушеної міграції, наприклад, окремі народи і нації були повністю депортовані зі своїх давніх земель і переселені у віддалені, більш жорсткі по клімату райони країни. Під час таких переселень частина людей, перевезених в вантажних вагонах без будь-яких умов, гинула на дорогах, а деякі не витримали в регіонах з жорстким кліматом, до якого не змогли адаптуватися [16].

До вимушених мігрантів в першу чергу відносять біженців. Біженці - це особи, що покинули державу, в якій вони постійно проживали (найчастіше держава свого громадянства), в результаті переслідувань, військових дій чи інших надзвичайних обставин. Вивчення історії регулювання правового становища біженців показує, що визначення даного поняття постійно змінювалося, поступово ускладнюючись.

Аж до двадцятого сторіччя юридично точному визначенню біженця не надавалося належного значення. Так, надання притулку розглядалося як

часткова або добровільна відмова від суверенного права контролю виїзду і перебування іноземців на підвладній території, який нав'язаний гуманістичними міркуваннями. При цьому акцент в основному робився на сам процес надання міжнародного захисту, ніж на визначення поняття «біженець».

Гостра необхідність визначення даного поняття виникла в зв'язку з масовими переміщеннями людей по всьому світу, а особливо в Європі[17], на початку двадцятого століття. Раніше ж міжнародне право в принципі не визнавало дану категорію осіб як суб'єктів міжнародного права, що і було перешкодою проникненню в інші країни - адже жодна країна не хотіла брати під свій контроль осіб, за яких жодна держава не несла відповідальності[18].

На сьогоднішній день, незважаючи на те, що існує чітко визначене поняття «біженець», його щоденне розуміння часто не зовсім збігається з юридично прийнятим визначенням[19]. Саме тому є доцільним дати чітку і повну регламентацію даного поняття, ґрунтуючись на Конвенції 1951 року.

Отже, відповідно до Конвенції 1951 року, біженцем визнається особа, яка «... в результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року і в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни свого громадянства та яка не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого звичайного колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань» [9].

Детально розглянемо кожну підставу, наведену в даному визначенні.

Події, що відбулися до 1 січня 1951 року - спочатку це означало територіальне обмеження в питаннях визначення статусу біженця. Але з підписанням Протоколу 1967 року це тимчасове обмеження втратило своє практичне значення [20]. Держави, які приєдналися до Протоколу, не тільки

зобов'язуються застосовувати положення Конвенції без тимчасового обмеження 1951 року, але вони також не мають права внесення будь-яких географічних змін [21].

Цілком обґрунтовані побоювання - тут необхідно враховувати не тільки об'єктивну ситуацію, в якій виникли побоювання, але і психічний стан особи, що опинився в ній (суб'єктивний ознака). Також важливий зв'язок між цілком (обумовлено процентним співвідношенням) обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань і одним з «п'яти конвенційних ознак»:

- Раса - в даному випадку розуміється в широкому сенсі та включає всі види етнічних груп, які зазвичай називаються «расами»[22]. Зазвичай це якась специфічна соціальна група загального походження, що утворює меншість серед даного населення.

- Віросповідання - дана «ознака» заснована на проголошенні Загальною декларацією прав людини і Пакту про права людини свободи, як думки, совісті, так і віросповідання, яка має на увазі вільний вибір і сповідування релігії як публічно, так і в приватному порядку. Серйозні дискримінаційні заходи можуть мати характер переслідування.

- Національність - як причина переслідування відноситься і до приналежності до будь-якої етнічної або мовної групи. Іноді значення цього терміна може частково збігатися з конвенційним ознакою «раси». До такого роду переслідувань можна віднести такі як - вороже ставлення і заходи, спрямовані проти національної (етнічної, мовної) меншини, і при певних обставинах сам факт, приналежності до таких меншостей може служити підставою для обґрунтованих побоювань переслідування; ворожі конфлікти між різного роду національними групами всередині однієї країни та ін.[23]

- Певна соціальна група - дана група осіб зазвичай включає в себе осіб однакового походження, звичок і соціального статусу. Це група зазвичай вроджена, незмінна. Побоювання переслідувань у цій підставі можуть

збігатися з твердженнями про побоювання переслідувань з інших причин, тобто расовими, релігійними або національним.

- Політичні переконання - цей показник означає, що особа має відмінні та не дозволені владою погляди, які стали або можуть стати відомими владі і які призвели до достатніх побоювань стати жертвою переслідувань за свої переконання. До того ж членство особи в будь-якої політичної партії абсолютно не обов'язково - її може замінити послідовність в політичних переконаннях. Важливим є і встановлення факту того, що дані погляди або, наприклад, методи їх досягнення стали відомими владі або приписуються останніми їх носію[24].

Переслідування - взагалі в Конвенції немає універсального визначення даного поняття, але воно за своєю суттю включає порушення прав людини чи іншої шкоди, яка часто, хоча і не завжди, заподіюється систематично або регулярно. Прикладами можуть служити такі форми переслідування, як зґвалтування, систематичне домашнє насильство, незаконне позбавлення волі, тортури і особливо серйозні форми дискримінації (останнє також буде розглядатися як переслідування в разі сукупності).

Перебувати межами країни свого громадянства - це є незмінно основною вимогою при наданні статусу біженця. Дана підстава застосовується до осіб, які на відміну від апатридів мають громадянство. У більшості випадків біженці зберігають громадянство країни свого походження. Слід зазначити, що побоювання переслідування не повинні поширюватися на всю територію країни - навіть не дивлячись на те, що особа могла б реально знайти притулок в іншій її частині, це не буде приводом для відмови в наданні статусу біженця.

Не може користуватися захистом цієї країни - ця підстава виникає в разі, коли держава не в змозі надати своєму громадянину належний захист, наприклад, в умовах війни (в т.ч. і громадянської) або інших серйозних хвилювань.

Або не бажає користуватися таким захистом - громадянин цієї країни може також відмовитися прийняти захист своєї країни коли, наприклад, у нього / неї є цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань в цій країні, в т.ч. і з боку влади.

Не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого звичайного колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань - ця фраза регламентує все вищезгадане в даному визначенні, але тільки щодо осіб без громадянства і не на території країни свого громадянства, а в «країні свого колишнього місця проживання», куди вони не можуть повернутися.

Більш детальна регламентація поняття «біженець» на прикладі національного законодавства різних держав приведена в Додатку 1.

Незважаючи на те, що велика кількість країн з різних континентів є учасниками Конвенції 1951 року і Протоколу до неї, все ж національне законодавство в кожній з цих держав має свої особливості. При видачі національних законодавчих актів, що регулюють положення біженців, держави повинні «взяти до відома той факт, що у них є обов'язок повідомляти текст законів і розпоряджень, виданих ними з метою втілення в життя Конвенції 1951 року» і обов'язок безумовно прийняти 1, 3, 4, 16 і 36-46 статті Конвенції.

У ст. 1 дається визначення статусу біженця, ст. 3 говорить неприпустимість дискримінації, ст. 4 описує релігійні переконання, в ст. 16 закріплено право кожного біженця на звернення до суду.

Більш детально слід зупинитись на здійсненні захисту біженців в країнах-учасницях Конвенції 1951 р. З огляду на той факт, що визначальна роль у здійсненні захисту біженців належить саме державі, вона, навіть не дивлячись на відмінності в здійсненні даного захисту, має дотримуватися основних так званих правил:

- 1) держава повинна надавати рівний захист для вигнаних людей незалежно від статі та віку;

2) особи, які шукають притулку повинні жити в безпечних для них умовах;

3) має в повній мірі здійснюватися право людини на життя, свободу і безпеку;

4) особи, які шукають притулку повинні мати свободу сповідання своєї релігії;

5) кожна особа повинна мати рівні можливості отримувати основні товари та послуги, тобто мати право жити в здорових і стабільних умовах, мати право на житло, питну воду, освіту, медичну допомогу та отримання коштів для існування.

Що ж стосується надання житла особам, що заявили про надання статусу біженця, то практично у всіх країнах існують спеціалізовані центри для біженців (більшість з яких знаходяться поза межами міста), де останні отримують предмети першої необхідності, триразове харчування та медичне обслуговування. Житлом ж після отримання статусу біженця забезпечують далеко не багато країн, наприклад Республіка Білорусь і Німеччина пропонують окремі квартири вже визнаним біженцям. В основному цим питанням займаються неурядові організації (в т.ч. національні товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та УВКБ ООН).

Як вже зазначалося вище, першу необхідну медичну допомогу біженці можуть отримати у спеціалізованих центрах, де вони проживають під час розгляду їх клопотання, але далеко не у всіх країнах дана допомога надається державою. Так, наприклад, в Росії державна медична допомога надається тільки біженцям з країн СНД, а вихідці далекого зарубіжжя можуть користуватися допомогою тільки неурядових організацій.

Більш детальна регламентація захисту біженців на національному рівні приведена в Додатку 2.

Отже, підводячи підсумки даного підрозділу можемо зазначити, що держави відіграють головну роль в здійсненні захисту біженців на своїй території. Багато країн при захисті даної категорії осіб керуються

принципами міжнародного захисту і дотриманням основних прав людини (свобода на життя, свободу від катувань, право не бути безпідставно заарештованим). Вони реалізуються через втручання національних судів.

Національне законодавство має визначальне значення в країнах, які ще не підписали Конвенцію 1951 року або відповідні законодавчі акти, що стосуються прав людини - адже, фактично, такі акти можуть бути єдиним ефективним способом захисту для біженців та осіб, які шукають притулку.

Вимушена міграція - переміщення людей, що відбуваються з незалежних від них причин. Під час вимушеної міграції серйозно порушується соціальна інтеграція людини, з одного середовища він переміщається в інше, болісно розриваючи соціальні зв'язки і штучно створюючи такі зв'язки на новому місці.

Останнім часом все більшу увагу привертає міграція в зв'язку з природними факторами - різними природними катаклізмами, і, як вважають, зі зміною клімату. Поширення вимушеної міграції, пов'язаної з цими причинами змушує міжнародні організації переглядати стандарти визначення біженців.

1.3. Джерела правового регулювання вимушеної міграції на універсальному і регіональному рівнях

Основними міжнародно-правовими документами правового регулювання вимушеної міграції є Конвенція про статус біженців, підписана в Женеві 28 липня 1951 року і протокол до неї, підписаний в Нью-Йорку 31 січня 1967 г.

Конвенція 1951 р. є ключовим юридичним документом, який є основою роботи УВКБ ООН. Цей документ був ратифікований 145 державами-учасницями, він визначає термін "біженці" та окреслює права переселенців, а також юридичні обов'язки держав щодо їх захисту.

Основним принципом є невислання, яке стверджує, що біженця не повинні повертатися в країну, де вони стикаються з серйозними загрозами

їхньому життю чи свободі. Зараз це вважається нормою звичайного міжнародного права.

УВКБ ООН є "опікуном" Конвенції 1951 року та її Протоколу 1967 року. Відповідно до законодавства, від держав очікується співпраця з ними для забезпечення дотримання та захисту прав біженців.

Конвенція ООН про статус біженців була прийнята 28 липня 1951 року, в безпосередній період після Другої світової війни, коли проблеми біженців, які опинилися перед міжнародною спільнотою, були переважно біженцями європейського походження. Саме тому Конвенція містила граничний термін, який обмежував її застосування лише відомими тоді групами біженців, тобто особами, які стали біженцями внаслідок подій, що відбулися до 1 січня 1951 р. Однак вже на той час було визнано, що стандарти, визначені в Конвенції, мають універсальне застосування, і тому Конференція, яка прийняла Конвенцію, включила в свій Заключний акт, Рекомендацію E, в якій "Висловила надію на те, що Конвенція слугуватиме як приклад, що перевищує її договірну сферу, що всі нації керуючись нею, наскільки це можливо, надаватимуть особам, що знаходяться на їх території, як біженцям так і тим особам, які не підпадають під дію Конвенції піклування".

Конференцією повноважних представників з питання про статус біженців і апатридів, скликаній відповідно до резолюції 429 (V) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1950 року. Права і обов'язки, викладені в ній, становлять основу діяльності УВКБ ООН. При прийнятті конвенції особливі розбіжності викликало визначення терміна «біженець», так як нею передбачалися певні зобов'язання для держав, які приймали біженців. США виступали за більш вузьке визначення терміна, в той час як західноєвропейські держави відстоювали необхідність прийняття більш широкого визначення. В результаті було прийнято компромісне формулювання. Держави погодилися ввести загальне, універсально застосоване визначення терміна «біженець», котре базується на понятті

«цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань». У той же час були передбачені два важливих обмеження щодо сфери застосування Конвенції. По-перше, перевагами, наданими конвенцією, не повинні були користуватися особи, які стали біженцями в результаті подій, що відбулися після 1 січня 1951 року навіть якщо у всіх інших відносинах вони підпадають під визначення «біженець». По-друге, при ратифікації Конвенції держава могла зробити заяву про обмеження своїх зобов'язань по ній лише європейськими біженцями.

Ухвалення такого визначення терміна «біженець» означало, що статус біженця буде встановлюватися не тільки на груповій основі (наприклад, греки з Туреччини), як було в період між двома світовими війнами, а й індивідуально, в кожному конкретному випадку.

Хоча Загальна декларація прав людини 1948 р. підтвердила право кожної особи шукати притулок і користуватися ним [25, ст.14], держави прагнули зберегти своє суверенне право давати дозвіл на в'їзд на свою територію. Це свідчило про те, що держави, які розробляли Конвенцію ООН про статус біженців, не були готові закріпити в ній безумовне право на притулок. Тому в Конвенції «право на притулок» не згадується. Проте, одним з ключових її положень є зобов'язання держав-учасниць не висилати або примусово не повертати біженця в ту державу, де йому, очевидно, будуть загрозувати переслідування. Інші положення Конвенції окреслюють права біженців в таких питаннях, як зайнятість, житло, освіту, соціальне забезпечення, що засвідчують особу і свобода пересування.

Слід зазначити, що аналогічні права були передбачені в Конвенції про міжнародний статус біженців 1933 р. яка стала першим міжнародним документом, що містив заборону примусового повернення біженців в країну їх походження. Однак тоді цю конвенцію ратифікували лише вісім держав. Сила Конвенції ООН про статус біженців 1951 року полягає в тому, що її ратифікувала велика кількість держав у всіх частинах світу, а саме 135 країни.

Після прийняття Конвенції 1951 року в різних регіонах світу почали виникати ситуації з біженцями, які жодним чином не були пов'язані з подіями до 1951 року. Це призвело до того, щоб Конвенція стала повною мірою застосовуватись у всіх нових ситуаціях з біженцями, спираючись на визнання того, що Конвенція 1951 року повинна стати універсальним міжнародним інструментом захисту біженців 31 січня 1967 Конвенція була доповнена прийнятим у Нью-Йорку Протоколом. Протокол підтвердив визначення біженця, що зазначене в Конвенції, за винятком слів «в результаті подій, що відбулися до 1 січня 1951 року» і слів «в результаті подібних подій». Протокол зобов'язав держав-учасниць співпрацювати з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців.

Протокол 1967 року є самостійним правовим документом, хоча він нерозривно пов'язаний з Конвенцією 1951 р. Приєднуючись до Протоколу, держави погоджуються застосовувати статті 2-34 Конвенції щодо всіх осіб, які охоплюються визначенням поняття «біженець», незважаючи на будь-які тимчасові або географічні обмеження. Приєднання держави тільки до Протоколу досить, щоб для цієї держави вступила в силу велика частина положень конвенції. Найчастіше держави воліють ратифікувати і Конвенцію, і Протокол, підтверджуючи тим самим юридичний авторитет обох документів як основи міжнародного права щодо біженців.

До 2000 року до Протоколу 1967 р. приєдналися 134 держави. Долучилися до Конвенції 1951 р., але не приєдналися до Протоколу 1967 року лише Мадагаскар, Монако, Намібія і Сент-Вінсент і Гренадіни. Долучилися до Протоколу 1967 року, але не до Конвенції 1951 р. лише Венесуела, Кабо-Верде, Свaziленд і США[26].

Однак в цих міжнародних документах (і в Конвенції ООН 1951 року про статус біженців, і в Протоколі 1967 року до неї) не було достатньо чітко викладено порядок надання статусу особам, які звернулись із запитом про надання притулку, в тому числі не зазначено термін, протягом якого має бути прийняте юридичне рішення за запитом. У підсумку порядок розгляду

прохання про надання політичного притулку і прийняття рішень в різних країнах сильно розрізняється. Уніфікація в даному питанні може суперечити інтересам окремих країн, а значить, відвернути їх від приєднання до цих міжнародних документів.

Урядам та міжнародним організаціям пропонувалося самостійно, з урахуванням конкретних умов знайти надійні рішення з проблем біженців, зокрема в наданні допомоги країнам, які прийняли на себе першу хвилю біженців; створювати умови, що сприяють добровільному поверненню, а в тих випадках, коли повернення неможливе, - сприяти інтеграції біженців в місцеве середовище.

У той же час питанню про надання політичного притулку не було приділено спеціальної уваги. Проблема права індивідів на надання політичного притулку розглядалася тільки в контексті недопущення переслідування біженців.

Прогресивний розвиток захист вимушених мігрантів отримав на регіональному рівні, в Конвенції, що регулює спеціальні аспекти проблем біженців в Африці 1969 г. (Аддіс-Абеба, 10 вересня 1969 г.), Картахенській декларації про біженців 1984 р., Угоді СНД про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям 1993 і інших документах.

Незабаром після здобуття незалежності багато держав Африки зіткнулися з необхідністю захисту, допомоги та пошуку довготривалих рішень для біженців, переміщених війнами визволення та боротьбою проти апартеїду в Південній Африці. ОАЄ була створена в 1963 р. сьогодні дане утворення носить назву Африканський союз. У 1969 році ОАЄ прийняла Конвенцію, що регулює специфічні аспекти проблеми біженців в Африці. В деяких джерелах даний документ називається Конвенція у справах біженців ОАЄ, чи Конвенція у справах біженців 1969 року. У Конвенції ОАЄ визнається, що Конвенція ООН про статус біженців 1951 р. є «основним і універсальним документом, що стосуються статусу біженців», і відтворюється визначення поняття «біженець», надане в Конвенції ООН. У

Конвенції ОАЄ визначення статусу біженця було розширено, крім того, в ній містяться і інші положення, які не настільки чітко викладені в Конвенції ООН. До їх числа відносяться положення, що стосуються неможливості відмови у пропуску біженців через кордон, надання притулку, розміщення місць поселення біженців, заборони на ведення біженцями підривної діяльності, а також добровільну репатріацію.

У Конвенції ОАЄ термін «біженець» застосовується також по відношенню до кожної особи, яка лише через зовнішні агресії, окупації, іноземного панування або подій, серйозно порушують громадський порядок в будь-якій частині або на всій території країни її походження або громадянства, змушена покинути місце свого звичайного проживання з метою пошуку притулку в будь-якому іншому місці за межами країни свого походження або громадянства[27].

У статті «Надання притулку» Конвенції ОАЄ йдеться[28]:

- Держави - члени ОАЄ докладають усіх можливих і такі, що не суперечать їхньому відповідному законодавству зусилля з прийому біженців і забезпечення розселення цих біженців, які з цілком обґрунтованих причин не мають можливості або не бажають повертатися в країну свого походження або громадянства.

- Надання притулку біженцям є мирним і гуманітарним актом і не повинно розглядатися як недружній акт з боку якої б то не було держави - члена ОАЄ.

- Жодна держава - член ОАЄ не приймає щодо якої б то не було особи таких заходів, як відмова в пропуску через кордон, її повернення або вислання, в зв'язку з якими така особа була б змушена повернутися на ту територію або залишатися на тій території, де її життю, особистій недоторканності або свободі загрожувала небезпека.

- У тих випадках, коли яка-небудь держава - член ОАЄ буде зазнавати труднощів стосовно подальшого надання притулку біженцям, така держава може звернутися з відповідним закликом до інших держав - членів

ОАЕ безпосередньо або через ОАЕ, і ці інші держави-члени приймають в дусі африканської солідарності та міжнародного співробітництва належних заходів щодо полегшення тягаря держави-члена, що надала притулок.

- З причин безпеки країни притулку розміщують біженців по можливості на розумному віддаленні від кордону країни їх походження.

У статті «Добровільна репатріація» відзначено, що у всіх випадках дотримується в основному добровільний характер репатріації і жоден біженець не підлягає репатріації проти свого бажання.

Конвенція ОАЄ про біженців набула чинності 20 червня 1974 р. На початку 2000 р. учасниками конвенції були 45 (із загального числа 53) африканських держав.

Щодо осіб, переміщених всередині країни, на універсальному рівні в 1998 р. були прийняті Керівні принципи, а на регіональному (в Африці) - вже два міжнародні договори і (в інших регіонах) значне число актів рекомендаційного характеру.

Захист прав мігрантів здійснюється як в контексті прав людини, так і самостійно. З прав людини для мігрантів найбільш значущими є право на свободу пересування, заборона дискримінації, право на захист сімейного життя і т.д.

Захист цих прав здійснюється як на універсальному рівні, так і на регіональному, в тому числі з використанням таких міжнародно-правових механізмів як розгляд індивідуальних скарг (наприклад, в Комітеті з прав людини, створеному на підставі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.), судовий розгляд (наприклад, в Європейському суді з прав людини, що діє відповідно до Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.) і т.д.

Положення про біженців містяться і в інших міжнародних конвенціях і деклараціях.

З них хотілося б відзначити наступні:

- Четверта Женевська Конвенція «Про захист цивільного населення під час війни» 1949 року. Мета документа полягає в захисті жертв небезпеки серед цивільного населення. У статті 17 зазначено, що сторони, котрі перебувають у конфлікті постараються укласти місцеві угоди про евакуацію з оточеної зони поранених і хворих, інвалідів, престарілих, дітей та породіль і про пропуск в цю зону служителів культу всіх віросповідань, санітарного персоналу і санітарного майна. Стаття 44 Конвенції містить питання, пов'язані з біженцями і переселенцями. В статті 73 Додаткового протоколу від 1977 р. передбачено, що біженці й апатриди користуються захистом, що надається відповідно до частинами I і III Четвертої Женевської Конвенції[29];

- Конвенція «Про статус апатридів» 1954 року. Під терміном «апатриди», або особа без громадянства, мається на увазі фізична особа, що не має будь-якого громадянства або підданства і що не володіє доказами, які могли б встановити приналежність його до якого-небудь громадянства або підданства. Людина може стати апатридом при народженні від батьків апатридів, позбавлення громадянства державою, добровільну відмову від громадянства і припинення державою свого існування. У статті 1 Конвенції «Про статус апатридів» передбачено, що даний статус не поширюється на біженців. Далі в цій Конвенції викладаються нормативні положення, пов'язані зі статусом апатридів. Згідно зі статтею 2 Конвенції «у кожного апатрида існують зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться. В силу даних зобов'язань він, зокрема, повинен підкорятися законам і постановам, а також заходам, що вживаються для підтримання громадського порядку». Держави повинні застосовувати положення цієї Конвенції до апатридів без якої б то не було дискримінації за ознакою їх раси, релігії або країни їх походження[30];

- Конвенція «Про скорочення безгромадянства» 1961 року. Держава - учасник цієї конвенції погоджується надавати своє громадянство будь-якій народженій на її території особі, яке інакше не зможе мати жодного

громадянство. Держава-учасник погоджується не позбавляти особу свого громадянства при дотриманні визначених умов, і якщо позбавлення громадянства зробило б цю особу апатридом. У конвенції передбачено, що жодна особа або група осіб не повинні бути позбавлені їх громадянства за расовими, етнічними, релігійними або політичними підставами[31];

- Декларація Організації Об'єднаних Націй «Про територіальний притулок» 1967 року. В даній Декларації Генеральної Асамблеї ООН встановлено ряд принципів, що становлять основу територіального притулку. У документі вказано, що надання територіального притулку «є мирним і гуманним актом і тому не може розглядатися жодною іншою державою як недружній акт». Згідно зі статтею 4 держава, що надає притулок, не повинна дозволяти особам, які мають притулок, займатися діяльністю, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй. У Декларації закріплений основний гуманітарний принцип заборони примусового повернення назад, і міститься посилання на статті 13 і 14 Загальної декларації прав людини. Так, дані статті передбачають, що кожна людина має право покинути будь-яку країну, повертатися в свою країну, а також шукати притулок і користуватися ним [32].

Хотілося б відзначити, що Комітетом Міністрів Ради Європи також прийнятий однойменний документ - Декларація «Про територіальний притулок». В даному документі, прийнятому через 10 років після відповідної Декларації ООН - в 1977 р., члени РЄ, держави - учасниці Конвенції «Про статус біженців» від 1951 р підтверджують, що нададуть притулок будь-якій особі, що має цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань. Дані держави підтверджують, що надання територіального притулку є мирним і гуманним актом, не рахується недружнім актом по відношенню до будь-якої державі і має поважатися усіма державами [33].

Поряд з міжнародними актами, що мають на меті регулювати потоки вимушеної міграції між країнами, у вирішенні даної проблеми значну роль відіграють також документи регіонального характеру. В якості прикладу можна відзначити Дублінську Конвенцію «Про надання притулку в країнах Європейського Співтовариства», Конвенцію ОАЄ «Про біженців», Картахенський Декларацію «Про біженців» та інші документи. У Африканській Конвенції, прийнятій 10 вересня 1969 р, йдеться, що її учасники докладуть всі зусилля відповідно до свого внутрішнього законодавства, для того щоб прийняти біженців і забезпечити пристрій тих біженців, які по цілком обґрунтованим причин не можуть або не бажають повернутися в країну свого походження або громадянської належності.

Рада Європи прийняла кілька документів з питань про біженців. Найголовніші з них наступні:

1. Європейська Угода «Про скасування віз для біженців » (1959 рік). Згідно зі статтею 1 документа біженці, законно проживають на території однієї з Договірних Сторін, звільняються від зобов'язання купувати візи для в'їзду на територію або виїзду з території іншої сторони. Їх перебування не перевищує тримісячного терміну. Віза може знадобитися для перебування, що перевищує тримісячний термін, або з метою здійснення оплачуваної діяльності на території іншої країни[34];

2. Резолюція № 14 «Про надання притулку особам, що піддаються загрози переслідування» (1967 р);

3. Європейська угода «Про передачу відповідальності за біженців» (1980 г.)[35];

4. Рекомендації «Про погодження національних процедур, що стосуються надання притулку» (1981 р). Документ рекомендує урядам держав-членів застосовувати ряд принципів у своїй законодавчій та адміністративній практиці. Наприклад, з них можна відзначити наступні: всі прохання про надання притулку розглядаються об'єктивно і неупереджено; рішення щодо прохання про надання притулку приймається лише

центрального органом; в разі визнання прохача біженцем йому видаються документи, що підтверджують його статус біженця, і т. д. ;

5. Рекомендації «Про захист осіб, які відповідають критеріям Женевської Конвенції і офіційно не є біженцями» (1984 г.);

6. Дублінська Конвенція (1990 р). Даний документ встановлює критерії визначення, яку державу-член несе відповідальність за надання притулку, якщо заявник подав заяву про надання притулку одному або декільком державам - членам Європейського Співтовариства. Згідно з пунктом V статті 3 Конвенції будь-яка держава-член зберігає за собою право відповідно до своїх внутрішніх законодавством переадресувати заявника, який клопотав про надання притулку, до третьої держави[36].

У 1984 р. прийнята Картахенська Декларація. У ній визначено правові засади поводження з біженцями з Центральної Америки, включаючи принцип заборони примусового повернення, важливість інтеграції біженців та зусилля, спрямовані на усунення причин, що викликають проблему біженців на корені. Зміст, встановлений для терміна «біженець» в декларації, ідентично з таким в Конвенції ОАЄ. Під даною назвою маються на увазі «особи, які втекли з країни, оскільки їх життю, безпеці або свободі погрожували загальне насильство, іноземна агресія, внутрішні конфлікти, масові порушення прав людини або інші обставини, що призвели до серйозного порушення громадського порядку »(пункт 3 частини III). Положення Конвенції не поширюються на осіб, які вчинили злочин проти людства, військових злочинців, а також осіб, які вчинили тяжкі злочину за межами країни, що надає їм притулок, а також до в'їзду в дану країну як біженець, винних у вчиненні діянь, що суперечать меті та принципам ООН[37].

Останнім надбанням в галузі регулювання міграції було прийняття наприкінці 2018 року Глобального договору про безпечну, впорядковану та легальну міграцію[38].

Він заснований на цінностях державного суверенітету, відповідальності, недискримінації та прав людини і визнає, що необхідний спільний підхід для оптимізації загальних переваг від міграції при одночасному усуненні ризиків і проблем для окремих осіб і громад в країнах походження, транзиту та призначення.

Виходячи з тексту Договору можна зробити висновок, що він був створений в першу чергу для управління міграційними процесами на місцевому, національному, регіональному, і глобальному рівнях. Цей документ призначений для пом'якшення несприятливого впливу різних сил та структурних факторів, котрі дають змогу людям створювати і зберігати стійкі джерела засобів для існування в країнах їх походження, змушуючи їх влаштовувати своє майбутнє в іншому місці.

Аналізуючи історико-правовий огляд виникнення вимушеної міграції та становлення та розвитку терміна «вимушений мігрант» в міжнародному праві, можна зробити висновок про те, що численні економічні, політичні та соціальні кризи, а також війни, які були характерні для початку ХХ століття - стали причиною появи такого явища, як вимушена міграція, що в подальшому переросло в глобальну проблему, рішенням якої займається світове співтовариство. За періодизацію з початку ХХ століття ця проблема зазнала значних якісних і кількісних змін. У 1951 році більшість біженців були європейцями, а сьогодні в даній категорії переважають вихідці з арабського світу та Африки. Під захистом УВКБ ООН спочатку налічувалося приблизно близько 1 млн. чоловік, а на сьогоднішній день ця цифра значно зросла, і в порівнянні з минулим, нинішні потоки мігрантів все частіше приймають оборот не окремих осіб, а масовий відхід населення (mass exodus), пов'язаний з порушенням прав людини, економічною нестабільністю, кризою, небезпекою переслідування, а також збройними конфліктами.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

2.1. Правовий статус осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту

Додатковий захист має довгу історію. З того часу як міжнародне товариство намагається регулювати переміщення осіб в рамках міжнародного права, держави визнали, що не всі особи, котрі шукають захисту чітко підходять під юридичне визначення "біженець" . По всьому світу все більше людей, які не підпадають під дію Конвенції 1951 р, та виявляються за межами своєї країни походження, для яких повернення на батьківщину є неможливим або небажаним. Поява таких осіб викликає тимчасові і окремі дії у відповідь. З огляду на це деякі країни дозволили особам, які технічно не є "біженцями", але котрі дійсно потребують допомоги, залишатися на своїй території. Однак між державами існують розбіжності в розуміння того, на кого повинен поширюватись додатковий захист і що особливо важливо, на який статус ці особи матимуть право.

Більшість держав дозволяють перебування на своїй території особам, які не є біженцями згідно Конвенції про біженців, але для яких повернення в країну походження є неможливим або недоцільним.

В інших випадках дозвіл на перебування може бути видано з міркувань людяності і співчуття, таких як вік, стан здоров'я або сімейні зв'язки, не пов'язані з необхідністю міжнародного захисту, або з практичних причин, таких як неможливість отримання проїзних документів.

З юридичної точки зору, "додатковий захист" означає захист, що надається державами на основі потреби в міжнародному захисті поза рамками Конвенції 1951 року.

Він може ґрунтуватися на договорі з прав людини або на більш загальних гуманітарних принципах, таких як надання допомоги особам, що рятуються втечею від загального насильства.

Також в плані причин, за якими особам, визнаним що не підпадають під статус біженця згідно Конвенції 1951, дозволяється перебування в країні, можна виділити цілий ряд відмінностей: деякі держави видають дозвіл на перебування в країні виключно з жалю або з практичних причин (таким як вік, стан здоров'я, тривале перебування, неможливість застосувати примусове повернення і т.д.), тоді як інші країни прив'язують таке перебування до потреб у захисті.

Багато осіб, що перетинають державні кордони в пошуках міжнародного захисту, але не підпадають під дію Конвенції 1951 р, отримують певний захист і допомогу міжнародного співтовариства через УВКБ ООН і, на тимчасовій основі, допомогу окремих держав. Цих тимчасових заходів не завжди достатньо для задоволення потреб усіх осіб, які потребують захисту і допомоги[39].

Для вирішення таких ситуацій, коли державні органи об'єктивно не можуть ефективно проводити у встановленому порядку процедуру визначення правового статусу осіб, шукаючих притулку, було прийнято Висновок Виконкому УВКБ ООН № 22 (XXXII) - 1981 рік: "Захист осіб, які шукають притулку, в ситуаціях їх масового припливу", в якому наголошувалось на необхідності забезпечення повного захисту особам, шукаючим притулку, в ситуації масового припливу. Зокрема, вказувалось, що такі особи мають бути допущенні в країну, в якій вони першочергово просять притулку, яка повинна прийняти їх, принаймні тимчасово і надати їм захист[40].

Багато держав підтримали запропонований стандарт поведінки з особами, які шукають притулку, з ціллю забезпечення принципу невислання і змоги забезпечення проведення процедури визнання осіб біженцями належним чином.

Наприклад, в Законі "Про притулок в Республіці Молдова" передбачено можливість надання особі тимчасового захисту, під яким законодавець розуміє "захист виключного характеру, призначений

забезпечити у разі масового спонтанного припливу переміщених осіб, які не можуть повернутися в країну свого походження, терміновий і тимчасовий захист цим особам при наявності ризику, що система притулку не зможе впоратись з цим припливом без негативних наслідків для ефективності свого функціонування, в інтересах цих осіб, а також інших осіб, котрі потребують захисту"[41].

Крім цього було прийнято ще один Висновок № 100 (LV) - 2004 рік: Міжнародне співробітництво та розподіл відповідальності в ситуаціях масового припливу біженців. В даному документі зазначалось: «масовий приплив - явище, яке не отримало визначення, однак для цілей даного висновку ситуації масового припливу можуть, зокрема, мати деякі або всі з таких ознак: і) значне число людей, що прибувають через міжнародний кордон, ii) швидкі темпи прибуття, iii) недостатність можливостей про розміщення або реагування в приймаючих державах, перш за все на надзвичайному етапі, iv) індивідуальні процедури притулку там, де вони існують, які не здатні впоратися з оцінкою такого великого числа [42].

Розвиток мандата УВКБ ООН доповнювався регіональними домовленостями, зокрема, в Африці і Латинській Америці і, останнім часом, в Європі і Азії.

Конвенція Організації африканської єдності ОАЄ, регулююча окремі аспекти проблем біженців в Африці (Аддіс-Абеба, 10 вересня 1999 г.), розширює визначення біженця Конвенції 1951 р на осіб, які страждають від зовнішньої агресії, окупації, іноземного домінування і подій, серйозно порушують громадський порядок. У Статті 1, параграфі 2 Конвенції ОАЄ сказано: "Поняття" біженець "має також застосовуватися до кожної особи, яка, в силу зовнішньої агресії, окупації, іноземного домінування або подій, серйозно порушують громадський порядок в частині або в усій країні походження або громадянської належності такої особи, змушене покинути своє місце по постійного проживання в пошуках порятунку в іншому місці за межами країни походження чи громадянської належності".

Точно так же в країнах Латинської Америки під впливом конфліктів і переміщення населення в цьому регіоні світу були узгоджені наступні рекомендації, викладені в Картахенській декларації про біженців, прийнятою 22 листопада 1984 в м. Картахена-де-Індіас:

Висновок 3: "Підкреслюючи, що з огляду на досвід, отриманого в результаті масових потоків біженців в регіонах Центральної Америки, необхідно розглянути розширення поняття біженця, враховуючи, наскільки це доцільно і в світлі ситуації, яка домінує в регіоні, прецедент Конвенції ОАЄ (Стаття 1, параграф 2) і доктрини, яка застосовується в звітах Американської комісії з прав людини. Так як визначення або концепція біженця, рекомендована для вживання в регіоні, включає, крім елементів, передбачених Конвенцією 1951 року та Протоколом 1967 року, також біженців та осіб, які покинули свою країну через загрози життю, безпеки або свободі в результаті загального насильства, іноземної агресії, внутрішніх конфліктів, масових порушень прав людини або інших обставин, серйозно порушили громадський порядок".

Ця Декларація посилається на доктрини прав людини, а також елементи, подібні до тих, які містяться в Конвенції ОАЄ, а саме на ризики, викликані загальним насильством, внутрішніми конфліктами і масовими порушеннями прав людини. Більшість країн Латинської Америки, таким чином, передбачили розширене визначення "біженця" в своїх національних законодавствах.

Азіатсько-африканська юридична консультативна організація в Під час 40-ї сесії (24 червня 2001 року, Нью Дейлі) прийняла ряд принципів, що стосуються поводження з біженцями, якими були переглянуті і консолідовані так звані Бангкокські принципи. Ці принципи стали результатом більш ніж шестирічних переговорів і для багатьох азіатських країн - це єдине узгоджене, хоча і таке, що носить необов'язковий характер, формулювання принципів по захисту мігрантів, яке застосовується в усьому регіоні [43].

У переглянутій статті 1 (2) принципів сказано, що:

"Поняття" біженець "має також застосовуватися до будь-якій особі, яка в силу зовнішньої агресії, окупації, іноземного домінування або подій, серйозно порушують громадський порядок в частині або в усій країні походження або громадянської належності такої особи змушене покинути своє місце постійного проживання в пошуках порятунку в іншому місці за межами країни походження чи громадянської належності."

Поява тимчасового та додаткового захисту була обумовлена наявністю великої кількості осіб, шукаючих притулку, які в великих кількостях прибували на територію іншої держави и подавали клопотання про надання притулку. За даними Eurostat ми розробили графік (Рис. 1) на якому можна ознайомитися з динамікою надходження шукачів притулку за останні 10 років на прикладі ЄС

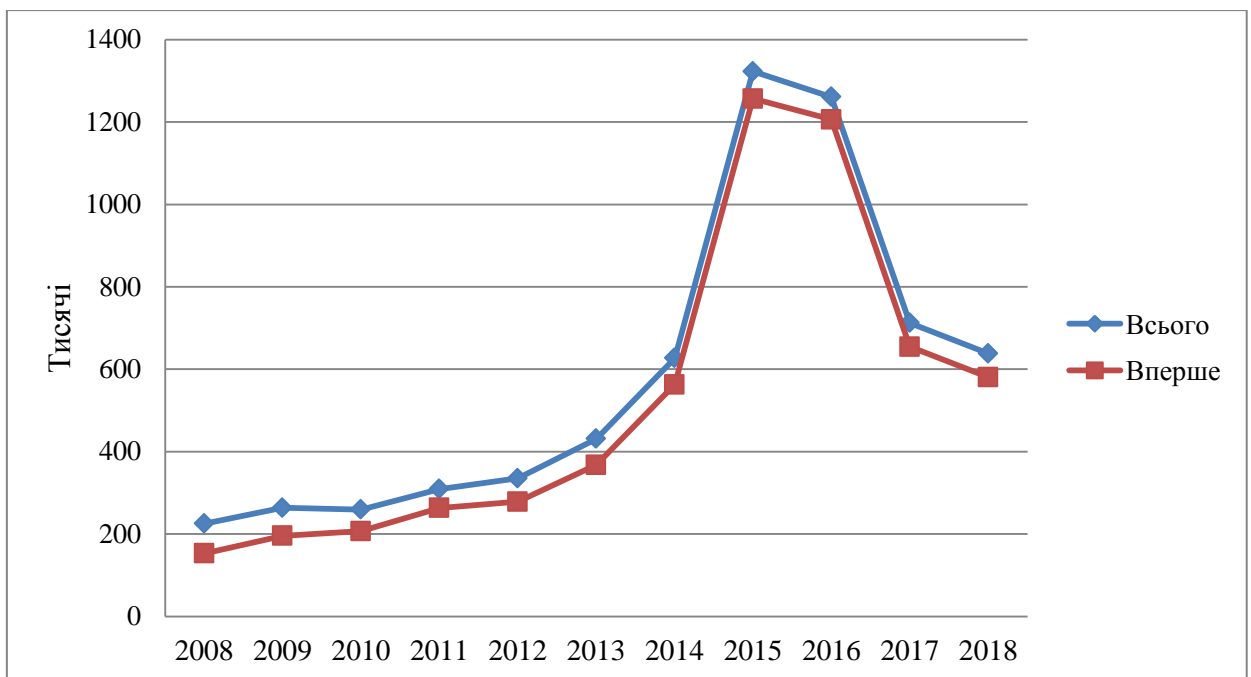

Рис.1 Прохання про надання притулку у державах-членах ЄС

Якщо звернутися до законодавства ЄС, то Хартія основних прав ЄС передбачає право на притулок (стаття 18) і забороняє вислання (стаття 19)[44]. Стаття 78ДФЄС передбачає створення загальноєвропейської системи надання притулку, яка повинна відповідати зобов'язанням держав відповідно до Женевської Конвенції 1951 р. Прийнято низку законодавчих

актів для реалізації цього положення. У цих актах також враховано захист від висилання, передбачений статтею 33 Конвенції 1951 р.

Хоча ст. 18 Хартії гарантує право на притулок, в законодавстві ЄС не передбачені способи сприяння прибуттю осіб, які шукають притулку. Особи, бажачі просити притулку в ЄС, - це, в першу чергу, громадяни країн, яким для в'їзду в ЄС потрібна віза. Оскільки ці особи часто не відповідають критеріям, необхідним для отримання звичайної візи, їм, можливо, доводиться перетинати кордон незаконно.

Починаючи з Рекомендації 773 (1976), ПАРЄ визнала, що "у осіб, які не визначаються як біженці, можуть бути вагомі причини для неповернення в свою країну походження" і рекомендувала "розробку відповідного регіонального інструментарію для Європи" [45]. Відповідно до цієї та іншими Рекомендаціями ПАРЄ та Комітету Міністрів РЄ, 27 листопада 2001 року було прийнято Рекомендація Комітету Міністрів (2001) 18 про додатковий захист.

На основі Рекомендації (2001) 18, "додатковий захист повинен надаватися державами-учасницями особі, яка на основі рішення, прийнятого за кожним нагоди компетентним органом, не відповідає критеріям для надання статусу біженця згідно з Конвенцією 1951 року та Протоколу 1967 року, але яка визнано потребує міжнародного захисту:

- оскільки це особа наражається на ризик тортур чи жорстокого поводження або покарання в своїй країні походження, або
 - оскільки це особа вимушена покинути або залишатися за межами своєї країни походження через загрозу життя, безпеки або свободі, з причин загального насильства, що виникає в ході таких ситуацій, як збройний конфлікт, або
 - з інших причин, визнаним в законодавстві або практиці країни-учасниці, і яка, таким чином, не може бути повернуто в країну походження. "
- Після прийняття законодавчої програми Європейського Союзу було обговорення в контексті Ради Європи.

Ст. 3 (1) Регламенту «Дублін» (Регламент (EU) № 604/2013) [46] вимагає, щоб держави-члени ЄС розглядали кожну заяву про надання міжнародного захисту, подану громадянином третьої країни або особою без громадянства, і щоб така заява розглядалася тільки однією державою-членом ЄС. Нормативно-правова база ЄС в області притулку діє тільки з моменту прибуття особи на кордон, включаючи територіальні води та транзитні зони (ст. 3 (1) Директиви про загальні процедури надання та позбавлення міжнародного захисту (2013/32 / EU))[47]. Для таких клопотань в ст. 6 даної директиви детально викладено порядок доступу до процедури надання притулку. Зокрема, ст. 6 (1) вимагає, щоб держави реєстрували заяву протягом трьох робочих днів (або шести робочих днів, якщо заяву подано до органу влади, що не уповноважений його реєструвати). Ст. 6 (2) зобов'язує держави забезпечити особам реальну можливість для якнайшвидшої подачі заяви. Передбачені директивою гарантії вступають в дію з моменту отримання доступу до процедури. Вони не поширюються на осіб, які не можуть потрапити на територію держави, на кордон або в транзитну зону.

Ст. 43 Директиви про загальні процедури надання та позбавлення міжнародного захисту дозволяє розглядати заяви про надання притулку на кордоні. При цьому можуть прийматися рішення про неприйнятність заяв. Можна також приймати рішення по суті заяви в тих випадках, коли можуть застосовуватися прискорені процедури згідно зі ст. 31 (8) директиви. При цьому діють основні принципи і гарантії, що застосовуються до заяв про надання притулку, поданих на території держави. Ст. 43 (2) передбачає, щоб рішення в рамках процедур на кордоні було прийнято протягом максимум чотирьох тижнів з моменту подачі; інакше випадку заявнику повинен бути дозволений в'їзд на територію держави. Ст. 24 (3) встановлює обов'язок утримуватися від використання процедур на кордоні щодо заявників, які потребують особливих процедурних гарантії в результаті зґвалтування або інших важких форм насильства, якщо належна підтримка не може бути забезпечена на кордоні. У ст. 25 (6) (b) встановлені деякі обмеження на

розгляд заяв, поданих на кордоні неповнолітніми без супроводу. Ці положення не поширюються на Ірландію та Сполучене Королівство, які залишаються пов'язаними статтею 35 Директиви (2005/85 / ЕС) у версії 1985 р.

В рамках ЄКПЛ право на притулок як таке не передбачено. Разом з тим, відмова особі, будь то на кордоні або в будь-якому іншому місці під юрисдикцією держави, піддає його небезпеки тортур або нелюдського або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, заборонений ст. 3 ЄКПЛ. У крайніх випадках у зв'язку з видворенням, висилкою або екстрадицією також може постати питання про можливість застосування ст. 2 ЄКПЛ, яка захищає право на життя [48].

Європейська комісія з прав людини, яка існувала раніше, розглянула ряд справ біженців «на орбіті», коли жодна країна не брала на себе відповідальність за допуск їх на свою територію з метою розгляду їх заяв.

29 квітня 2004 року ЄС прийняв Директиву про кваліфікації [49], яка була спрямована на гармонізацію законодавства ЄС в галузі притулку шляхом визначення того, хто має право на міжнародний захист, або в якості біженця, або в якості особи, яка користується додатковим захистом. Та її в грудні 2013 року було скасовано та замінено новою редакцією.

У статті 2 (f) дається визначення "особи, яка має право на додатковий захист" - громадянин третьої країни чи особа без громадянства, яка не підпадає під визначення біженця, щодо якої є серйозні підстави вважати, що в разі повернення в країну походження або, у випадку особи без громадянства, в країну свого попереднього звичайного проживання відповідній особі загрожуватиме реальна небезпека заподіяння серйозної шкоди, як це визначено в статті 15, і до якої стаття 17 (1) і (2) не застосовується, і яка не може або не бажає користуватися захистом цієї країни в силу такої небезпеки[50].

Під "реальною небезпекою" мається на увазі смертної кари або страти; тортури або нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або

покарання заявника в країні походження; або серйозну і індивідуальну загрозу життю або здоров'ю цивільної особи в результаті невідбиркового насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту(ст.15).

Особа позбувається додаткового захисту, якщо вона "становить небезпеку для суспільства або безпеки країни, в якій знаходиться" (ст. 17 (1) (d)). Крім того, стаття 17 (3) дозволяє державам-членам позбавити будь-яку особу статусу додаткового захисту, якщо вона вчинила один або кілька злочинів, що виходять за рамки пункту 1, які караються тюремним ув'язненням, якщо вони були вчинені у відповідній державі-члені, і якщо вона покинула свою країну походження виключно для того, щоб уникнути санкцій, що впливають із цих злочинів.

Дозвіл з міркувань людяності і співчуття виходять за рамки Кваліфікаційної директиви, оскільки вони не ґрунтуються на потребах міжнародного захисту. Ці питання залишаються на розсуд окремих держав-членів. Всебічне вивчення практики держав-членів показало, що Бельгія, Греція, Італія та Сполучене Королівство є єдиними європейськими державами, які в тій чи іншій формі надали дозвіл на перебування особам, які не можуть бути депортовані з міркувань співчуття

Ст. 18 (статус додаткового захисту для осіб, які потребують додаткового захисту, але не відповідають критеріям надання статусу біженця) Кваліфікаційної директиви (2011/95 / EU) прямо передбачає право на отримання статусу додаткового захисту. Особи, яким надано міжнародний захист, можуть втратити цей статус, якщо в країні їх походження відбулося реальне поліпшення ситуації.

Ст. 24 цієї ж директиви регулює право на отримання документів. особи, визнані такими, що потребують міжнародного захисту, мають право на отримання дозволу на проживання з наступним терміном дії: три роки - для біженців, один рік - для осіб, які користуються додатковим захистом. Ст.

25 дає біженцям, а в певних випадках і особам, які користуються додатковим захистом, право на отримання проїзних документів.

Відсутність загальновизнаного визначення поняття «додатковий захист» може призводити до його плутанини з поняттям тимчасового захисту [51]. Перша концепція зазвичай використовується для опису короткочасного реагування на надзвичайні ситуації на масовий приплив осіб, які шукають притулку. Навпаки, додатковий захист не є надзвичайним чи тимчасовим пристроєм. Це, скоріше, є основою для надання державами захисту від повернення як альтернативи визнанню біженцями згідно з Конвенцією 1951 р. чи Протоколом 1967 року. Тимчасовий захист, за визначенням, включає групову оцінку потреби в міжнародному захисті, на основі обставин, що склалися в країні походження, тоді як заходи додаткового захисту застосовуються до осіб, чії потреби в захисту вивчалися індивідуально.

Термін "додатковий захист" з'явився протягом останнього десятиліття або близько того, як пояснення все більш очевидного феномену уникнення вислання в промислово розвинених країнах в зв'язку з наданням притулку особам, які не змогли подати клопотання про надання статусу біженця відповідно до Конвенції 1951 року. По суті, це термін, який використовується державами для опису різних форм захисту на їх території, включаючи будь-який пов'язаний з цим імміграційний статус, варіюється від країни до країни надзвичайно сильно: "Додатковий захист", "Гуманітарний захист" і "тимчасовий притулок", і це тільки кілька прикладів.

Додатковий захист являє собою сучасний інструмент забезпечення реалізації прав та свобод іноземців та осіб без громадянства, котрим у відповідності до норм міжнародного права не може бути надано статус біженця. Феномен додаткового захисту полягає в наявності абсолютного зобов'язання держав надавати захист особам, які бояться смертної кари або загрози катувань у випадку їх повернення в країну походження, а також особам, котрі ризикують стати жертвами збройного конфлікту та\або ситуації широко поширеного насильства в країні їх походження.

Надання додаткового захисту не повинно замінити собою визнання особи біженцем, якщо заявник відповідає критеріям такого статусу.

Не дивлячись на таку загальну ознаку додаткового захисту, як альтернативу статусу біженця, фактичні критерії, прийняті державами для розмежування обсягу додаткового захисту в своїх юрисдикціях, істотно розрізняються. Навіть самий елементарний погляд на практику в Європі, Америці та Канаді вказує на критерії відбору, що варіюються від вимог, що стосуються невислання відповідно до міжнародного права (наприклад, ризик тортур) до чисто жалісливих причин (наприклад, старість) і практичних перешкод для висилання[52].

В даний час додатковий захист розглядається як різновид притулку, який надається державою на основі визнаної на міжнародному рівні необхідності забезпечення захисту осіб, які перебувають поза межами дії Конвенції ООН про статус біженців 1951 року. Застосування такого захисту може бути засноване на договорах про права людини таких як Конвенція проти катувань 1984 року або Конвенція про права дитини 1989 року або на більш загальних гуманітарних принципах, таких як, надання допомоги особам, котрі рятуються від загального насильства. Головною його функцією є забезпечення права на захист на альтернативній основі.

Наприклад, в законодавстві сусідньої Російської Федерації передбачено таку форму додаткового захисту як "тимчасовий притулок"[53]. Власників тимчасового притулку в Росії можна розділити на дві групи. До першої відносяться іноземні громадяни і особи без громадянства, котрі відповідають всім необхідним умовам для надання їм статусу біженця, але через особистісні причини відмовляються від отримання такого статусу, обмежуючись клопотанням про дозвіл тимчасового перебування. Другу групу складають іноземні громадяни та особи без громадянства, видворення (депортація) котрих неможлива у зв'язку з наявністю гуманних причин, котрі визначають необхідність тимчасового перебування на території країни до усунення цих причин.

Отже, важливо відзначити, що додатковий захист не повинен прирівнюватися до тимчасового захисту. Тимчасовий захист завжди надається на груповій основі без індивідуального розгляду кожної справи і є виключною практичною мірою, обмеженою в часі, яка застосовується як така тільки в ситуаціях масового і раптового припливу. Додатковий захист, навпаки, є категорією індивідуального захисту, тобто надається на підставі індивідуального розгляду справи, подібно статусу біженця, але в тих випадках, коли особа вимагає захисту з інших причин, ніж ті, які містяться в Конвенції 1951 р.

2.2. Міжнародно-правові стандарти захисту прав вимушених переселенців

Примусове переміщення (або примусова міграція / імміграція) - це недобровільне або примусове переміщення особи або групи осіб з рідного регіону в результаті різних причин, включаючи стихійні лиха, насильство і переслідування. Конкретні приклади можуть включати посухи, громадянські війни і переміщення населення, що змушує населення переміщатися або рятуватися втечею в іншу країну. До осіб або людей які зазнали насильницького переміщення, можна віднести, зокрема, такі терміни: "Примусові іммігранти", "переміщені особи" або, якщо вони знаходяться в межах однієї країни, "внутрішньо переміщені особи". Хоча деякі переміщені особи можуть вважатися біженцями, ці терміни конкретно відносяться до переміщеним особам, які користуються передбаченої законом захистом, що визнається країнами і / або міжнародними організаціями.

В даний час примусове переміщення продовжує привертати до себе все більшу увагу в міжнародних дискусіях і при розробці політики. "Щохвилини у 2018 році 25 людей були змушені тікати" саме такими словами було розпочато презентацію Щорічного звіту УВКБ ООН про Глобальні тенденції 2018 року.

Загальна кількість вимушених переселенців у 2018 році зросла на 2,3 мільйона людей. На кінець року майже 70,8 мільйонів осіб були насильно

переміщені по всьому світу внаслідок переслідувань, конфліктів, насильства чи порушень прав людини. Як результат, вимушено переселене населення у світі знову залишається на рекордно високих рівнях [54].

Міжнародна організація з міграції визначає вимушеного мігранта як будь-яку особу, мігруючу "з метою уникнути переслідувань, конфліктів, репресій, стихійних і антропогенних лих, деградації навколишнього середовища або інших ситуацій, які загрожують її життю, свободі або засобам для існування"[55].

На думку ЮНЕСКО, примусове переміщення - це "примусове переміщення людей з місця проживання або навколишнього середовища та професійної діяльності", головною причиною якого є збройний конфлікт[56].

На відміну від інших визначень, дослідник і професор Алден Спер заявив наступне щодо примусової міграції:

"У повному розумінні міграція може розглядатися як недобровільна тільки в тому випадку, якщо особа фізично вивезена з країни і не має змоги втекти від особи, котра перевозить його."

По суті, за словами Спера, пересування під загрозою навіть безпосереднього життя містить у собі добровільний елемент, якщо існує можливість бігти в інший регіон, ховатися або намагатися уникнути переслідувань [57].

Відповідно до Угоди про допомогу біженцям та вимушеним переселенцям від 24 вересня 1993 року - вимушеним переселенцем визнається особа, яка, будучи громадянином держави, що надала притулок, була змушена покинути місце свого постійного проживання на території іншої держави внаслідок вчиненого щодо нього або членів його сім'ї насильства або переслідування в інших формах, або реальній небезпеці піддатися переслідуванню за ознакою расової чи національної приналежності, віросповідання, мови, політичних переконань, а також приналежності до певної соціальної групи в зв'язку зі збройними і міжнаціональними конфліктами [58].

11 вересня 1996 року Економічним судом СНД було винесено рішення щодо тлумачення поняття "вимушений переселенець" стосовно Угоди наведеної вище. Відповідно до цього Рішення особа може бути визнана вимушеним переселенцем, якщо вона відповідає наступним критеріям:

1) особа є громадянином держави, що надала притулок (держави в'їзду);

2) особа вимушена покинути місце свого постійного проживання, що знаходиться на території іншої держави (держави виїзду);

3) причиною, по якій особа вимушена залишити державу, є скоєне насильство або переслідування в інших формах: або реальна небезпека піддатися переслідуванню не тільки по відношенню до самої особи, а й проти членів його сім'ї за ознаками расової чи національної приналежності, віросповідання, мови, політичних переконань, а також приналежності до певної соціальної групи;

4) існує зв'язок між вчиненням насильства або переслідування або реальною небезпекою піддатися переслідуванню і збройними та міжнаціональними конфліктами. Для визнання особи в якості вимушеного переселенця відповідно до Угоди про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям необхідно і достатньо встановити, що воно задовольняє всім критеріям, що містяться у визначенні. При цьому як держава в'їзду, так і держава виїзду повинні бути учасниками Угоди про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям від 24 вересня 1993 року

Дана категорія вимушених мігрантів також регулюється й законодавством Російської Федерації. Відповідно до ст. 1 Федерального Закону "Про вимушених переселенців" вимушений переселенець - громадянин РФ, що покинув місце проживання внаслідок скоєного у відношенні його або членів його сім'ї насильства або переслідування в інших формах або внаслідок реальної небезпеки піддатися переслідуванню за ознакою расової чи національної приналежності, віросповідання, мови, а також за ознакою приналежності до певної соціальної групи або політичних

переконань, котрі стали підставами для проведення ворожих кампаній щодо конкретної особи чи групи осіб, масових порушень громадського порядку[59].

Заходи реагування на вимушеного переселення розрізняються на регіональному та міжнародному рівнях, причому кожен вид вимушеного переміщення має свої особливості і вимагає зваженого підходу. На міжнародному рівні міжнародні організації (наприклад, УВКБ ООН), неурядові організації (Лікарі без кордонів) і уряди країн (USAID) можуть працювати над прямим або непрямим поліпшенням цих ситуацій[60]. Кошти можуть включати створення міжнародно визнаних механізмів захисту, надання клінік в таборах мігрантів і надання ресурсів населенню.[61] [62] На думку дослідників, таких як Френсіс Денг, а також міжнародних організацій, таких як ООН, збільшення числа ВПО збільшує труднощі міжнародних реакцій, ставлячи питання неповної інформації і питання, що стосуються державного суверенітету. Багато знакових конвенцій спрямовані на забезпечення прав і захисту різних категорій насильно переміщених осіб, включаючи Конвенцію 1951 року про біженців, Протокол 1967 року, що Кампальську конвенцію і Керівні принципи 1998 року [63][64]. Незважаючи на міжнародне співробітництво, ці структури спираються на міжнародну систему, яку держави можуть ігнорувати. Вважається, що держави "дуже вибірково" реагують на випадки вимушеної міграції і внутрішньо переміщених осіб[65].

Такі всесвітні організації, як Організація Об'єднаних Націй і Всесвітній банк, а також окремі країни іноді безпосередньо реагують на проблеми, з якими стикаються переміщені особи, надаючи гуманітарну допомогу або насильно втручаючись у ситуацію в країні конфлікту. Спори, пов'язані з нейтральністю цих організацій і обмеженими ресурсами, позначилися на можливостях міжнародної гуманітарної діяльності щодо пом'якшення причин масового переміщення населення[66]. Іноді ці широкі форми допомоги не в повній мірі враховують багатогранні потреби

переміщених осіб. Незважаючи ні на що, в умовах спаду міжнародного співробітництва лунають заклики до багатосторонніх заходів у з боку різних організацій. Ці організації пропонують більш комплексні підходи, закликаючи до більш ефективного врегулювання конфліктів і нарощування потенціалу з метою скорочення числа випадків насильницького переміщення населення [67] [68].

Заходи реагування можуть прийматися на більш місцевому рівні, наприклад, в місці переселення людини. Життя переміщених осіб буде залежати від політики держави і місцевої влади країни їх переселення. Політику, яка відображатиме національну ізоляцію переміщених осіб, можна звести нанівець за допомогою інклюзивної міської політики. Притулкові міста є прикладом просторів, які регулюють їх співпрацю або участь з імміграційними правоохоронними органами [69]. Практика членства в міських органах після проживання дозволяє переміщеним особам, незалежно від їх правового статусу, мати доступ до міських послуг і пільг [70]. Притулкові міста змогли забезпечити мігрантам велику мобільність і участь в діяльності, що обмежує збір особистої інформації, видачу посвідчень особи всім жителям і надання доступу до життєво важливих послуг, таким як медичне обслуговування. Доступ до них після переміщення може полегшити їм життя.

Окремо й більш розширено хочеться звернути увагу на згаданих раніше внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщені особи на сьогоднішній є вкрай соціально незахищеною категорією вимушених переселенців, що потребує захисту як на національному, так і на міжнародному рівні. Їх наявність – проблема не лише конкретної держави, а й міжнародної спільноти в цілому.

У світовій практиці ВПО як соціально незахищена категорія існували в Боснії та Герцеговині, Грузії, Хорватії, Азербайджані [71], Іраку, Ефіопії [72].

Соціальний захист ВПО – це конституційне право та одне з важливих завдань внутрішньої політики держави. Але, на жаль, саме через це

міжнародна спільнота приділяє їм менше уваги, ніж біженцям. Ігнорування проблем ВПО, однозначно, знижує рівень захисту прав людини міжнародною спільнотою в цілому.

Дослідник Гай Гудвін-Гілл визначав внутрішньо переміщених осіб як - осіб, що змушені раптово бігти зі своїх будинків у великих кількостях в результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни[73].

Фактично, внутрішньо переміщені особи, це особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.

Необхідність надання допомоги особам, вимушеним з об'єктивних причин стихійно змінити місце свого проживання особливо гостро проявилася в 1970-х роках в силу громадянських воєн, що розгорілися на територіях Анголи , В'єтнаму , Камбоджі , Судану [74]. До того часу допомога міжнародної спільноти стосувалася лише біженців - осіб, які залишили межі своєї країни і не користуються її захистом. У 1972 році УВКБ ООН, керуючись гуманними міркуваннями, включило «осіб, переміщених всередині країни», в свої Програми в області допомоги та відновлення для біженців і репатріантів. В цьому ж році Генеральна Асамблея ООН і ЕКОСОП своїми резолюціями розширили *post factum* мандат УВКБ ООН, рекомендувавши йому, за пропозицією Генерального секретаря ООН , брати участь в таких гуманітарних операціях ООН, в яких Управління розпорядженні «особливими багатими знаннями і досвідом».

Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, будучи громадянами держави і залишаючись на його території, вони знаходяться під виключну юрисдикцію і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава і не в силах забезпечити такий захист. Тому надання допомоги таким особам з

боку міжнародних органів може кваліфікуватися як втручання у внутрішні справи держави .

Станом на 31 грудня 2018 року п'ятірку лідерів в світі за кількістю ВПО склали: Сирія, Колумбія, Демократична Республіка Конго, Афганістан та Ємен. Україна входить в десятку таких країн. За даними Моніторингового центру внутрішніх переміщень (IDMC) на Рис 2. відображено кількість ВПО в деяких країнах світу в 2014 та 2018 роках.

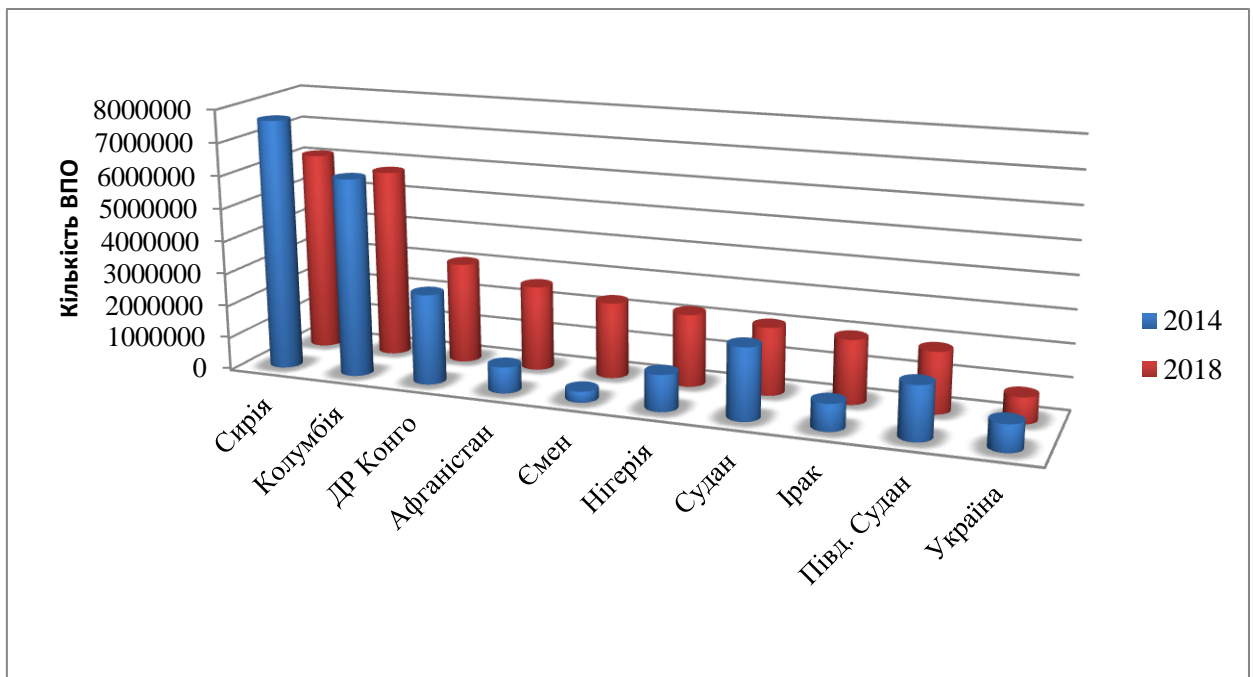

Рис. 2 Кількість ВПО в деяких країнах світу (динаміка зменшення\збільшення протягом 2014-2018 рр.)

Однією з можливостей для забезпечення цього права є звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Цей спосіб захисту вважається більш-менш перспективним, оскільки рівень довіри до органів державної влади в Україні є досить низьким, а міжнародна спільнота більшу увагу приділяє біженцям.

Заявники апелюють до порушень прав людини, задекларованих Європейською конвенцією, шукаючи виходу з глухого кута. Проте, на жаль, деякі держави ухиляються від виконання рішень цього органу та питання ефективності міжнародного захисту прав ВПО залишається невирішеним.

Практика ЄСПЛ щодо біженців також може бути використана в контексті захисту прав ВПО (особливо щодо права власності на втрачене майно). Наприклад, у справі «Луїзиду проти Туреччини» ЄСПЛ вперше наголосив, що якщо немає можливості повернути майно, то уряд зобов'язаний надати компенсацію[75].

У справі «Ксенідес-Арестіс проти Туреччини» Суд просив Туреччину ввести в дію механізм відшкодування збитку майна протягом трьох місяців[76].

У справі «Сагінадзе та ін. проти Грузії», де ВПО був виселений із нерухомості, яка йому була надана владою, Суд розглянув тимчасове житло як рівнозначне будинку та майну, і прийшов до висновку, що виселення вимушеного переселенця являло собою «незаконне втручання» в його право на власність і порушення права на сімейне життя[77]. В усіх справах, де мала місце вимушене переселення, ВПО чи біженців з огляду на певні історичні події суд наголошує на першочерговій необхідності створення єдиного механізму захисту.

Недопущення дискримінації є основоположною засадою захисту прав ВПО (відповідно до Керівних принципів ООН щодо ВПО[78]) Попри те, що ВПО є проблемою конкретної держави, ці принципи містять значно ширший перелік гарантій, ніж законодавство окремих держав, наприклад ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (у законі немає таких гарантій як захист від примусового переміщення, злочинів проти людства, насильства та запобігання можливого переміщенню[79]). До того ж автори доповіді Ради Європи «Вдосконалення національного законодавства України щодо захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб» вважають процедуру визнання статусу ВПО і облік таких осіб (стаття 4 ЗУ) забюрократизованими. Вони висловлюють позицію, що статус має не проходити певну процедуру визнання, а бути [80].

Соціальний захист ВПО, відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів включає: право на достатній життєвий рівень

(достатнє харчування, вода, одяг, житло), охорону здоров'я, освіту, працевлаштування, соціальні виплати (пенсії тощо), власність, свободу пересування. Керівні принципи, по суті, виступають стандартом, до якого треба прагнути, а український закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» варто перевірити на відповідність цьому акту, адже недоліки законодавства значною мірою впливають на право реалізацію.

Попри якісне тлумачення права на соціальний захист ЄСПЛ, гарний рівень аргументації, актуальною залишається проблема виконання судових рішень. У 2018 році Європейський суд з прав людини найбільше рішень про порушення прав людини оголосив щодо Росії, Україна – третя з-поміж 47 країн-членів Ради Європи[81]. Майже 10 тисяч рішень Європейського суду з прав людини, що охоплюють 46 країн, не були приведені у виконання національними урядами[82].

2.3. Проблема визначення правового становища екологічних біженців

Один з видів вимушеної міграції - це екологічна міграція, а одна з категорій вимушених мігрантів - «екологічні мігранти». Екологічна криза, що виникла в результаті впливу людини на біосферу, є одним з найгостріших питань сучасного суспільства. В даний час проблема екологічних біженців актуальна для всіх держав. Екологічні біженці юридично не визнаються біженцями, так як не є жертвами переслідувань.

Питання екологічної міграції привернуло увагу міжнародного товариства порівняно недавно. Воно виникло у зв'язку із загостренням екологічних проблем. В кінці попереднього - початку нового тисячоліття через природні лиха були переміщені всередині своїх країн 20 - 25 млн. осіб[83].

Згідно оцінками, озвученими на Конференції ООН по навколишньому середовищу і розвитку, що відбулася в 1992 р в Ріо-де-Жанейро, число екологічних біженців перевищило число «класичних» біженців. Іонцев В. А. вважає таких осіб біженцями, тому що хоча вони не є жертвою

переслідування, їх змусили покинути місця проживання саме посухи, опустелювання, виверження вулканів, ерозія земель та інші екологічні зміни[84].

У колишньому СРСР багаторазове перевищення рівня радіаційного випромінювання допустимої норми в регіоні в результаті вибуху четвертого блоку Чорнобильської АЕС та ядерної катастрофи змусило людей покинути свої рідні землі. Уряд Індії офіційно визнало, що 30% земель країни не придатні для сільського та лісового господарства зважаючи на втрату родючості. На Африканському континенті в результаті стрімкого зростання населення і використання земель старими методами відбувається наступ пустель на степу, степів на савани, а саван на тропічні ліси. Наприклад, за останні роки «Зелений пояс», що межує із Сахарою, перемістився на 150-200 км на південь. Такі держави, як Нігер, Буркіна Фасо, Сенегал, Гамбія, Мавританія, зіткнулися з нищівним дією зневоднення. В даний час 300 мільйонів людей в Африці, 75 мільйонів людей в Латинській Америці позбавлене безпечних водних джерел, приблизно 400 міст Китаю зіткнулися з нестачею води. Проблема нестачі води існує і в Центральній і Середній Азії, Узбекистані і Казахстані. Розвиток опустелювання на територіях північної частини Каспійського моря становить 60 тис. Га щорічно.

Вимушена міграція, пов'язана з катастрофами, включає людей, що мігрують в наслідок стихійного лиха (повені, вулканів, зсуви і землетрусів), екологічних змін (вирубки лісів, опустелювання, деградації земель, глобального потепління) і інших катастроф, що виникли в зв'язку з діяльністю людини (промислових аварій, радіоактивності). Вплив паводків і зсувів може посилюватися вирубкою лісів і сільськогосподарською діяльністю. оцінюючи тенденції переселення людей згодом катастроф і глобальні цифри, бачимо, що дана категорія вимушеної міграції є найбільш спірною і проблематичною [85]. Зміна клімату Землі і екологічні проблеми в майбутньому стануть причиною появи мільйонів біженців. За даними ООН, в даний час число осіб, що стали біженцями в результаті екологічних

катастроф, в світі складає 25 мільйонів чоловік. Прогнози організації далеко не втішні, так, до 2050 року близько 200 мільйонів людей неминуче покинуть свою батьківщину і стануть екологічними біженцями, мігруючи на інші території. Вони зроблять це в спробі врятуватися від підвищення рівня моря, повеней і засух.

У 1993 р. в документі «Положення біженців в світі» УВКБ ООН визначило чотири основні причини появи потоків біженців: політична нестабільність, напружена економічна ситуація, етнічні конфлікти і погіршення стану навколишнього середовища[86].

В даний час, коли відусіль констатують загострення екологічних проблем в світі, питання міграції населення саме з цих причин стає особливо актуальним. Однак дана проблема не є новою. Якщо раніше вплив людини на природу не був такими інтенсивними, як сьогодні, то наслідки стихійних лих людство відчувало на собі постійно.

Екологічна міграція сьогодні недостатньо досліджена як у світі, так і в Україні. Ця категорія мігрантів в міжнародних документах згадується побіжно, загальноновизнаного визначення «екологічний мігрант» не дано, в Конвенції ООН 1951 року та Протокол 1967 року можна знайти лише окремі згадки: «екологічний мігрант», «екологічний біженець». Відомості про неї і облік в статистичних збірниках не відслідковуються, перераховуються лише категорії біженців, вимушених переселенців або внутрішніх мігрантів.

Починаючи з 70-х років, УВКБ ООН за пропозицією Генерального секретаря ООН бере участь в гуманітарних операціях ООН, в яких Управління розпоряджається «особливими багатими знаннями і досвідом», і сприяє різним групам осіб, які хоча і не потрапляють під дію Статуту УВКБ ООН, але потребують допомоги. У число таких груп часто потрапляють і екологічні мігранти, але, як правило, під даною категорією осіб маються на увазі «особи, змушені раптово або несподівано бігти зі своїх будинків у великих кількостях в результаті стихійних або викликаних людиною лих»[9].

Проблеми міграції та навколишнього середовища довгий час існували «паралельно», рідко перетинаючись. Тому сам термін «екологічний мігрант» (і різні його варіації) з'явився порівняно недавно і вперше здобув популярність завдяки Лестеру Брауну з Університету Ворлдвотч в 1970-х роках. Але після публікацій Ель-Хіннаві в 1985 р. і Джейкобсон в 1988 р він став зустрічатися все частіше і частіше[87].

З тих пір проблема екологічної міграції стала активно обговорюватися на різних конференціях і в міжнародних організаціях. Усвідомлення необхідності збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь з'явилося в 1972 р. Конференція з навколишнього середовища і розвитку в Стокгольмі послужила початком формування концепції сталого розвитку, яка опосередковано має відношення і до екологічної міграції[88]. Тому в юридичній літературі визнається, що основні міжнародні конференції з питань довкілля зіграли важливу роль у формуванні концепції екологічної міграції.

На державному рівні в країнах, де є екологічно проблемні регіони (наприклад, Чорнобиль на Україні) проблеми екологічної міграції знаходять своє відображення і на законодавчому рівні. Так, Закон Республіки Таджикистан від 11 грудня 1999 року № 881 «Про міграцію»[89] в числі інших категорій мігрантів поширює свою дію і на осіб, які залишили місце свого постійного проживання з екологічних причин.

Останні роки характеризуються об'єднанням зусиль міжнародних організацій, що займаються проблемами міграції та захисту навколишнього середовища, з пошуку шляхів запобігання і боротьби з наслідками екологічної міграції. Так, в квітні 2008 р. такі міжнародні установи, як Інститут по навколишньому середовищу і безпеці людини (Університет) ООН, ЮНЕП, МОМ заснували Альянс зі зміни клімату, довкілля та міграції. Інститут по навколишньому середовищу і безпеці людини визначив кілька «гарячих точок» у світі, зокрема в Азії, Африці і Південній Америці, які є яскравим свідченням міграції населення через погіршення якості

навколишнього середовища. Метою діяльності Альянсу було встановлено проведення досліджень і підвищення інформованості про міграцію з екологічних причин з метою залучення уваги міжнародних організацій до цієї проблеми[90].

Вивчення історії розвитку міжнародно-правового регулювання екологічної міграції на універсальному рівні показує, що дана проблема є для міжнародного співтовариства відносно новою. Тому навряд чи доречно виділяти будь-які окремі етапи такого розвитку. Швидше за все в даний час дана тематика знаходиться на першому етапі свого розвитку. Наступний етап - це розробка і прийняття універсального міжнародного акта, що регулює різні аспекти екологічної міграції населення.

Для позначення осіб, що рятуються від природних катаклізмів, існують різні дефініції. Вчені все ще не прийшли до єдиної думки з даного питання. Єдине, з чим згідно все міжнародне співтовариство - це складність пошуку вичерпного визначення.

Крім того, не існує єдиної думки і з приводу назви самого терміна. Вивчення різної літератури показує, що найбільш часто використовуються наступні терміни:

- екологічний біженець / переміщена особа (environmental refugee / environmentally displaced person);
- екологічний мігрант (environmental migrant);
- вимушений екологічний мігрант (forced environmental migrant);
- мігрант з екологічних мотивів (environmentally motivated migrant);
- мігрант / біженець / переміщена особа, мігруюча в зв'язку з реалізацією проектів розвитку;
- кліматичний мігрант / біженець / переміщена особа (climate migrant / refugee / displaced person);
- мігрант / біженець / переміщена особа в зв'язку зі зміною клімату (climate change migrant / refugee / displaced person);

- екомігрант / біженець (eco-migrant / refugee);
- майбутній екологічний біженець (environmental refugee-to-be).

Згідно з визначенням МОМ, екологічні мігранти - це особи або групи осіб, які на підставі серйозних обставин раптової або поступової зміни навколишнього середовища, що негативно позначається на їх життєдіяльності або умовах життя, змушені покинути своє звичайне місце проживання або за власним бажанням залишають його на певний або невизначений час і мігрують в межах своєї країни або за її межі[91].

Таким чином, згідно з позицією МОМ екологічні мігранти це не тільки мігранти, що мігрували в зв'язку з надзвичайними екологічними обставинами, але і ті з них, переміщення яких викликане погіршенням, навколишнього середовища; переміщення з екологічних причин може мати місце як в межах кордонів держави, так і за їх межами.

При класифікації будь-якого соціального явища, в тому числі і екологічної міграції населення, щоб уникнути плутанини і нечіткості необхідно слідувати основному принципу типології - один критерій

Розглядаючи причини, за якими екологічні мігранти змінюють місце свого проживання або місце перебування, можна виділити наступні підстави екологічної міграції:

- через події стихійного лиха - землетрусу, тайфуну, урагану, повені, цунамі і т. д. Наприклад, розглядаючи наслідки урагану «Катріна», який забрав більше тисячі життів у 2005 році, можна відзначити, що понад 800 тис. людей залишилися без електроенергії та телефонного зв'язку, а півтора мільйона жителів покинули свої будинки[92];

- через те, що сталась техногенна катастрофа, що не викликала довготривалої серйозної зміни навколишнього екологічного середовища проживання (вибухи звичайних вибухових речовин, пожежі і т. д.);

- в зв'язку з техногенною катастрофою, що викликала довгострокове зараження місцевості - радіаційне, хімічне, бактеріологічне. Найбільш показові приклади - аварія на четвертому енергоблоці Чорнобильської

атомної електростанції і трагедія в індійському місті Бхопал, яка сталася за 2 роки до Чорнобиля, коли на заводі з виробництва пестицидів стався витік приблизно 40 тонн високотоксичного газу - метилізоціанату. Більше 500 людей загинули відразу від прямого впливу газу, близько 6 тис. осіб отримали серйозне хімічне ураження, з них 2 тис. чоловік померли протягом наступних кількох тижнів. Число померлих за наступні 20 років коливається, за різними оцінками, від 14 до 20 тис. чоловік[93].

- через погіршення навколишнього середовища проживання, викликаного нераціональним природокористуванням і непродуманою діяльністю людини (самий красномовний приклад - погіршення екологічної ситуації в Приаральї в зв'язку з бездумною меліораційною політикою в даному регіоні, що проводилась за часів СРСР);

- через поступові зміни екологічної обстановки, не пов'язаної безпосередньо з діяльністю людини. Так, наприклад, в останні роки в літературі стала згадуватися кліматична міграція, пов'язана із загальним потеплінням на планеті. Підтвердженням може стати той факт, що більше 75 тис. чоловік в Західній Європі загинули від високих температур в 2003 році[94] ;

- в зв'язку з попередженням населення про насування природного катаклізму - тайфуну, урагану, цунамі і т. д

За часом перебування мігранта в новому місці проживання можливе виділення двох основних видів екологічної міграції - постійну (безповоротну) і тимчасову (поворотну).

Постійну екологічну міграцію можна визначити як міграцію з метою зміни постійного місця проживання, пов'язану з неможливістю перебування в зоні екологічного лиха при великій екологічній катастрофі, нанесенні значної шкоди екологічній обстановці і неможливістю повернення на колишнє місце проживання внаслідок загрози життю і здоров'ю у зв'язку з довготривалістю стабілізації екологічної або санітарно-епідеміологічної ситуації на території

або неможливості її стабілізації; або небажанням повернення на колишнє місце проживання внаслідок таких побоювань.

Аналогічно тимчасову екологічну міграцію можна визначити як міграцію з метою зміни місця перебування на період неможливості внаслідок загрози життю і здоров'ю знаходження в зоні екологічного лиха великій екологічній катастрофі, нанесенні великого збитку екологічній обстановці і подальшим поверненням на колишнє місце проживання в зв'язку зі стабілізацією екологічної або санітарно-епідеміологічної ситуації на місцевості.

Тимчасову екологічну міграція можна розділити на два класи - короткострокову міграцію (до 1 року за межами свого звичайного місця проживання) і довгострокову міграцію (більше 1 року).

За способом залучення екологічну міграцію можна розділити на три типи:

примусова екологічна міграція - насильницьке переселення людей, організоване або санкціоноване державними органами із зони природної або техногенної катастрофи, яка викликала різке погіршення стану навколишнього середовища, яка обумовлює неможливість перебування людей в районі екологічного катаклізму;

вимушена екологічна міграція - переміщення людей, які залишають місце проживання внаслідок цілком обґрунтованих побоювань заподіяння шкоди здоров'ю внаслідок екологічної або техногенної катастрофи або через серйозні зміни навколишнього середовища;

добровільна екологічна міграція - переміщення людей, які залишають свої будинки через незначних змін екологічної або кліматичної обстановки⁴

Найбільш загальновизнане визначення поняття екологічної міграції, на яке посилаються різні автори, прийнято в Женеві в 1996 р. У відповідності з ним «екологічні мігранти - особи, які змушені покинути місце свого постійного проживання і які переміщуються в межах своєї країни або

перетинають її кордон внаслідок різкого погіршення стану навколишнього середовища або екологічних катастроф» [95].

У доповіді Всесвітньої комісії з міжнародної міграції наведено наступне визначення: екологічні мігранти - люди, які були змушені переселятися внаслідок екологічних катастроф [96], дане визначення є схожим з наведеним у згаданому вище Законі Республіки Таджикистан.

Російська дослідниця Д. Д. Булешева визначає екологічну міграцію як «... вимушену міграцію населення за межі території проживання в результаті існуючої загрози життю і здоров'ю людей внаслідок екологічних лих, природних і техногенних катастроф» [97].

Розглядаючи причини, через які люди залишають свої будинки, можна зробити висновок, що екологічна міграція - більш широке поняття, ніж впливає з наведених вище визначень, які не охоплюють усього різноманіття причин екологічної міграції. Поряд з міграцією через екологічні і техногенні катастрофи збільшується частка мігрантів, які покидають місця свого проживання через поступове погіршення екологічної, санітарно-епідеміологічної обстановки, зміни кліматичних умов, середовища проживання і т. д.

Оскільки проблеми міграції в основному пов'язані з такою галуззю міжнародного права, як міжнародний захист і заохочення прав людини, остільки його джерела мають велике значення для визначення статусу екологічного мігранта, особливо ті з них, які закріплюють фундаментальні права людини і дозволяють їх ефективно захищати.

Звичайно, існують і спеціальні міжнародно-правові джерела, що закріплюють права екологічних мігрантів. Крім того, постає питання про необхідність розробки і прийняття спеціального міжнародно-правового акта, що регулює правовий статус екологічних мігрантів універсального характеру.

Окремим джерелом міжнародно-правового регулювання питання екологічних мігрантів можна виділити практику Європейського суду з прав

людини. Наприклад, у справі Будаєва проти Росії [98] ЄСПЛ довелося розглядати питання про обсяг позитивних зобов'язань держави в разі стихійних лих. Заявники проживали в місті Тирнауз, в передгір'яї Ельбрусу. Ця місцевість часто страждає від сходження селевих потоків. Побудовані для захисту від селів споруди в 90-х роках минулого століття прийшли в непридатність, але заходів по їх відновленню не робилося. В результаті 18 липня 2000 року на місто Тирнауз обрушився селевий потік, жертвою якого стала одна людина. Потім, побачивши, що рівень селевих мас знизився, жителі повернулися в свої оселі. Однак незабаром місто вдруге накрив більш потужний селевий потік. За офіційними даними, від цього лиха загинули 8 осіб. У своїй скарзі заявники стверджували, що держава не виконала своїх зобов'язань щодо захисту права на життя, так як через відсутність ремонту захисних споруд і через несвоєчасне оповіщення населення про насування стихійного лиха життя заявників було поставлено під загрозу, а чоловік однієї із заявниць загинув. Заявники також скаржилися на порушення права власності та права на недоторканність житла, оскільки селеві потоки зруйнували їхні будинки. При розгляді справи ЄСПЛ нагадав, що зобов'язання держави охороняти життя осіб, які перебувають в межах її юрисдикції, було розтлумачено як таке, що включає матеріальний і процедурний аспекти, зокрема, позитивний обов'язок вжити регулятивні заходи і адекватно інформувати людей про надзвичайні обставини, що загрожують життю, а також забезпечити належне розслідування обставин загибелі людей. Схожі міркування містяться і в справі Онерілідіз проти Турції[99]

Незважаючи на те що проблема екологічної міграції все більше отримує міжнародний розголос, особи, які зіткнулися з нею, як і раніше не мають захисту своїх прав на міжнародному рівні. І хоча в світі вже на 2017 рік кількість екологічних біженців становила близько 40 мільйонів, проект Угоди ООН про біженців і мігрантів не спрямований на розв'язання цієї

проблеми[100]. А до 2050 року, за деякими підрахунками, кількість екологічних мігрантів може досягти 250 млн осіб .

В доктрині представлено наступні шлях боротьби з екологічною міграцією:

1. Внесення змін до Конвенції 1951 року та Протокол 1967 року і поширення конвенційної захисту на екологічних біженців. Однак УВКБ ООН, МОМ, Управління ООН з координації гуманітарних питань висловлюють незгоду в поширенні поняття "біженці" по відношенню до екологічних факторів міграції населення [101]. Причина незгоди в тому, що дані документи спрямовані на захист осіб, переслідуваних урядом, урядовим режимом, соціальними групами або окремими особами за одним із п'яти конвенціональних підстав (раса, національність, релігія, політичні погляди, приналежність до певних соціальних груп). Підстава переслідування є важливим фактором у визначенні поняття "біженець". "Природа", "Навколишнє середовище", "клімат" не є підставами для переслідування, як і не є органами / особами, що мають намір завдати шкоди, що в сукупності розглядається як частина поняття переслідування (верхня ссылка). Так, поняття "особа, яка переселяється через економічні чи екологічні зміни" не має на увазі під собою звичне розуміння терміна "біженець"[102].

2. Старший радник УВКБ Хосе Рієра[103]запропонував застосовувати до екологічних мігрантам положення Керівних принципів, оскільки вони підпадають під поняття "переміщені всередині країни особи". Однак слід зазначити, що Керівні принципи регламентують переселення всередині країни (що носить рекомендаційний характер).

На нашу думку необхідно розробити нову власну концепцію, спрямовану на захист екологічних мігрантів. Доцільною була б розробка комплексу принципів рекомендаційного характеру за зразком згаданих раніше Керівних принципів.

З урахуванням викладеного, екологічну міграцію можна визначити як переміщення людей з метою зміни постійного місця проживання або місця

перебування, пов'язане з неможливістю або небажанням знаходження в зоні екологічного лиха при природній або техногенній катастрофі, зміні екологічної, санітарно-епідеміологічної або кліматичної обстановки і неможливості повернення до стабілізації екологічної або санітарно-епідеміологічної ситуації на колишнє місце проживання або місце перебування внаслідок загрози життю або нанесення шкоди здоров'ю, або небажанням повернення на колишнє місце проживання внаслідок таких побоювань.

З метою закріплення уніфікованого міжнародного статусу екологічних мігрантів і здійснення єдиного підходу в наданні їм прав на міжнародному рівні найбільш ефективною є розробка міжнародної конвенції, так як норми конвенції носять обов'язковий характер.

РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ ПРАВ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНІ

3.1 Міграційна політика України і правове регулювання статусу вимушених мігрантів

Міграційна політика стала в останні роки однією з найбільш важливих і значимих державних проблем. Більш того, вона визнана домінуючою практично у всіх сферах економічного, політичного і суспільного життя країни.

Міграційна політика – самостійний напрям державної політики, що тісно пов'язана з її складовими внутрішнього і зовнішнього характеру. Державна політика, у свою чергу, являє собою систему дій регулятивного характеру, в якій відбувається вироблення та узгодження з основними політичними суб'єктами системи цілей державного управління, а також доведення цієї системи цілей до суб'єктів, які здійснюють державне управління[104].

У свою чергу, державне управління – це сукупність видів діяльності державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності держави. Отже, категорія державного управління у вузькому значенні відображає відносно самостійний вид діяльності держави, що його здійснює певна частина державних органів[105].

Міграційна політика є сукупною частиною напрямків зовнішньополітичної, соціально-економічної, демографічної, соціально-інтеграційної, соціально-культурної, правової та іншої діяльності держави, її структур та інститутів. Тобто, міграційна політика пов'язана:

– з демографічною політикою, адже міграція населення суттєво впливає на демографічну ситуацію у країні та в окремо взятих геополітичних регіонах. Іншими словами, якщо в одних випадках вона допомагає компенсувати природний спад населення, то в інших – сприяє зниженню так званого «демографічного тиску». Однак, міграційні процеси сучасності часто

призводять до істотних змін у статеві-віковій структурі населення країни, що приймає або постачає мігрантів;

– з економічною політикою, у зв'язку з тим, що процеси переміщення населення пов'язані з рухом капіталів, формуванням трудових ресурсів, стимулюванням припливу чи відпливу робочої сили з країн та цілих регіонів;

– соціальною політикою, оскільки у більшості випадів міграційні процеси залежать від тих соціальних факторів, які приваблюють або відштовхують мігрантів та впливають на соціальну і культурну безпеку «приймаючої країни». Тобто, необхідною умовою для впровадження заходів щодо забезпечення соціальної безпеки у контексті міграції є глибоке розуміння суспільних проблем та побажань населення;

– геополітикою, оскільки вона є дієвим інструментом перерозподілу кількості населення по території окремих країн та цілих регіонів;

– політикою національної безпеки, особливо в умовах зростаючої глобалізації і все більшого загострення глобальних проблем розвитку сучасного суспільства [106].

Таким чином, міграційна політика є реакцією держави на стихійні переміщення людей, спрямована на планування руху населення та виконує функції контролю за ним. Тобто, у широкому значенні міграційна політика повинна впливати на сукупність усіх факторів: стан сфери зайнятості, відмінності в умовах життя населення, спосіб життя населення та через них впливати на міграційну поведінку людини. У вузькому значенні – міграційна політика впливає тільки на механізм міграційного руху.

Останнім часом Україна проходить неоднозначний шлях формування міграційної політики зі своїми проблемами, несподіваними політичними рішеннями та формами її реалізації. Оскільки наша держава є країною походження, призначення і транзиту мігрантів, що вимагає від неї повноцінної участі у сучасних процесах глобального міграційного перерозподілу людського потенціалу. Все це потребує вивчення

особливостей формування міграційної політики України та ролі державного регулювання міграційних процесів як технологічного аспекту у реалізації цієї політики.

Враховуючи ситуацію, яка склалася в українській державі внаслідок подій 2013 року на Сході України та спричинила значні потоки міграції, необхідне формування такої міграційної політики, яка б відповідала сучасним вимогам. Адже, на сьогодні питання міграційної політики перетворюється на завдання стратегічного значення, від успішного вирішення якого значною мірою залежатиме подальший розвиток нашої країни. Основним завданням щодо мінімізації негативних та максимізації позитивних наслідків міграції має стати удосконалення державної політики у цій сфері, чітке усвідомлення її цілей, нормативно-правове та інституціональне забезпечення її реалізації. Тобто, важливим елементом інституційного механізму повинно бути створення відповідних органів, що зможуть реалізувати державне регулювання міграційних процесів.

Основним документом, який визначав державну стратегію у міграційній сфері, ще до не давно була Концепція державної міграційної політики України, схвалена Указом Президента України від 30 травня 2011 року № 622. Ця концепція визначала напрями, стратегічні завдання державної міграційної політики України, принципи і пріоритети діяльності державних органів влади у сфері міграції, напрями вдосконалення її законодавчого та інституціонального забезпечення, а також механізми реалізації. Однак ця Концепція являла собою скоріш набір показників, що розкривають поняття міграційної політики держави та перелік інструментів її реалізації, аніж вказує напрям і порядок дій української держави у сфері міграції за сучасних умов[107]. З огляду на те, що в зазначеній Концепції були відсутні загальна ідея, визначення специфіки міграційної ситуації в Україні і обумовлених нею викликів, а також залишалися незрозумілими цілі, які держава передбачає досягти засобами міграційної політики в липні 2017

року Уряд України схвалив Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року. Основними цілями зазначеного документу є:

- зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування в Україні;
- створення необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство;
- сприяння легальній міграції в Україну, узгодженій із соціальною політикою та економічним розвитком країни.

Крім того, документом передбачено і удосконалення прикордонного контролю осіб, адаптованого до змінних міграційних потоків та можливостей інтегрованого управління кордонами; посилення контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині країни. Планується забезпечити шукачам захисту можливість розгляду їх заяв за допомогою ефективною і справедливою процедури, забезпечення належної інфраструктури та умов для їх проживання, а також осіб, яким вже надано статус біженця чи додатковий захист. Прийнятий акт визначить державну міграційну політику на період до 2025 року та напрями і шляхи її реалізації[108].

Прийняття цього документу було вкрай необхідне через новітні глобальні та локальні виклики, серед яких безпрецедентною є вимушена міграція з Близького Сходу, наближення України до Європейського Союзу та запровадження безвізового режиму між Україною та більшістю держав-членів ЄС, а також масштабне внутрішнє переміщення у країні.

Політика України щодо вимушених мігрантів почала свій розвиток у 1992 р. із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів «Про порядок визначення статусу біженців з Республіки Молдова», що було обумовлено значною кількістю біженців з Придністров'я. Подальший її розвиток був направлений на наближення до стандартів, що сформульовані у Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року щодо статусу біженців, що є основою політики притулку Європейського Союзу.

На думку Гнатюк Т.О. процес формування українського законодавства щодо захисту біженців, має умовний поділ на чотири періоди, залежно від часу прийняття основних законодавчих актів у цій сфері[109].

Перший період (1992-1997 рр.) характеризується появою перших законодавчих актів України у сфері захисту біженців і пошукачів статусу біженця як незалежної держави, що стали реакцією на значні потоки біженців з республік колишнього СРСР. За цей період були прийняті Закони України «Про біженців» (1993 р.), «Про правовий статус іноземців»(1994 р.), Конституція України, що містить статті, присвячені питанням притулку (1996 р.), підписана Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців (1996 р.).

Аналізуючи цей період можна спостерігається поступове наближення до міжнародних стандартів. Так, у відповідності до Конвенції 1951 р. було викладене поняття «біженець», проголошувався принцип не вислання, визначалися умови ненадання статусу біженця, а також увійшло положення про третю безпечну країну.

Другий період (2001 р.) став визначним роком для розвитку законодавства у сфері захисту біженців. В цей період були прийняті нові редакції законів України «Про біженців», «Про громадянство», «Про правовий статус іноземців».

Скоріш за все ці два періоди розвитку українського законодавства були орієнтовані на теоретичне дотримання основних міжнародних документів, на основі яких базується європейська політика притулку. Своєрідним підсумком цих двох періодів стало прийняття у січні 2002 р. Закону України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців»

Третій період (2001-2010 рр.) не відзначається значними змінами у законодавстві України щодо біженців і пошукачів статусу біженця. Слід лише зазначити, що зміни, внесені до Закону України «Про

громадянство» у 2005 році, дещо полегшили процедуру отримання громадянства для біженців, осіб, які отримали притулок в Україні, і осіб без громадянства.

Четвертий період (з 2011 р.) розвитку міграційного законодавства України у сфері захисту біженців і політики притулку обумовлений активізацією діяльності уряду України у зв'язку з підписанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України[110]. Починаючи з 2011 року в Україні запроваджено дві форми захисту осіб, котрі тікають від переслідування, війни, катастроф в своїх країнах та шукають притулку чи захисту в нашій країні: статус біженця та статус додаткового захисту. Біженці та шукачі захисту в Україні походять із більш ніж 60-ти різних країн, згідно даних УВКБ ООН в Україні на території нашої держави станом на 1 січня 2019 року знаходилось 2 620 осіб біженців та осіб, які потребують додаткового захисту за країнами походження можна умовно поділити наступним чином:

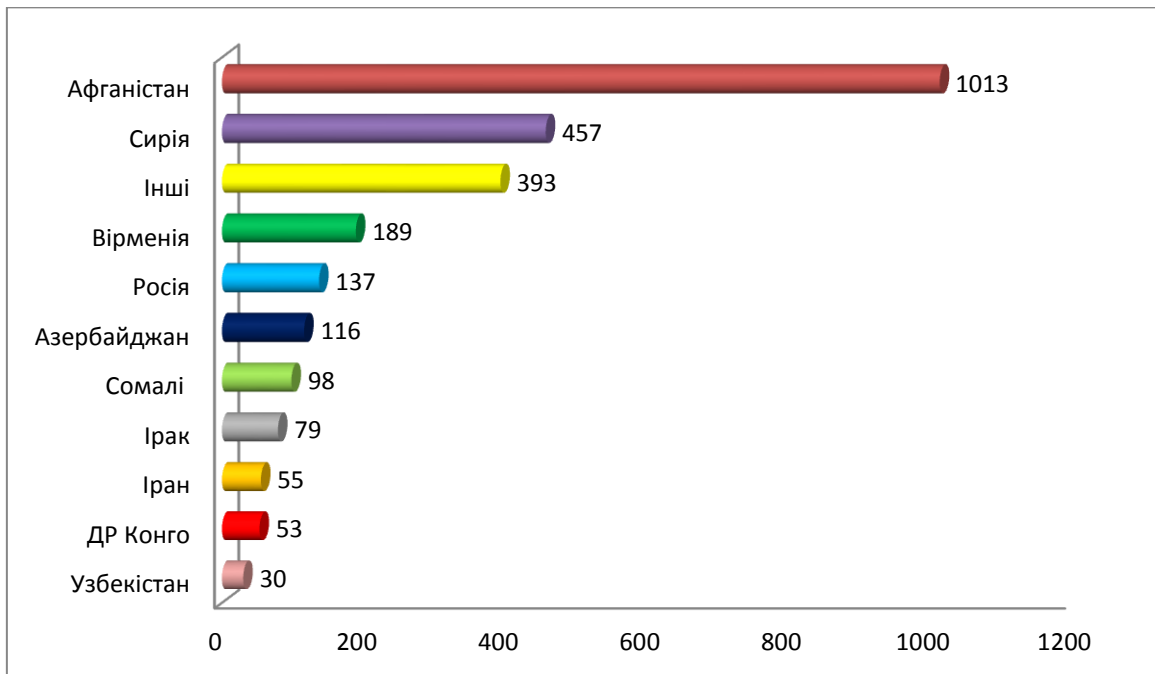

Рис.3 Розподіл біженців та осіб, які потребують додаткового захисту за країнами походження

Для України ця правова категорія осіб які потребують додаткового чи тимчасового захисту є відносно новою. З огляду на ту політико-соціальну

ситуацію, котра склалася в нашій державі в останні роки перед законодавцем виникла необхідність перегляду законодавства, щодо правового регулювання вимушеної міграції. В результаті чого в 2014 році було внесено ряд змін до ЗУ "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" 2011 року (далі - Закон) наприклад розширили саме поняття "особи, що потребує додаткового чи тимчасового захисту" відповідно до нової редакції Закону особа, яка потребує додаткового захисту - це особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань[111].

У результаті анексії Криму та військових дій на Донбасі в 2014-2015 рр. виник значний потік вимушеного переселення. Кількість клопотань про притулок, поданих громадянами України в європейських державах, перевищила в 2015 р. 22 тис., що було на третину більше, ніж 2014 р., і в понад 20 разів більше, ніж 2013 р. Найбільше таких клопотань подано в Італії, Німеччині, Іспанії та Польщі. Разом із тим, кількість поданих українцями заяв становила лише 1,7% усіх клопотань про притулок, поданих в країнах ЄС. До того ж лише нечисленні українці отримали позитивні рішення за своїми зверненнями. У 2015 р. статус біженця в країнах Євросоюзу у відповідності до Женевської конвенції 1951 р. набули 415 громадян України, додаткову форму притулку за гуманітарними міркуваннями – 1150 осіб[112].

Внаслідок географічної близькості, родинних зв'язків, проросійської орієнтації частини мешканців Донецької та Луганської областей значна частина вимушених мігрантів із зони конфлікту на сході країни виїхала до Росії. За даними Федеральної міграційної служби РФ, у 2015 р. за різних причин на території Росії було зареєстровано 2,5 млн. громадян України, або майже на мільйон більше, ніж на 1 січня 2014 р.[113] На кінець 2015 р. на обліку перебували 273 громадянина України, яким було надано статус біженця, і 311 тис. тих, які користувалися тимчасовим притулком[114].

На нашу думку, до позитивних тенденцій розвитку українського законодавства щодо вимушених мігрантів можна віднести саме його розвиток і прагнення закріпити в законах основні міжнародні і європейські стандарти. В Україні існують прогалини в імплементації та наданні ефективного захисту. Саме тому, дехто із шукачів захисту та біженців вирішує їхати до третьої країни у пошуках ефективного міжнародного захисту та кращих перспектив інтеграції. У більшості біженців в Україні немає перспектив безпечного та гідного добровільного повернення. Низький рівень позитивних рішень за заявами про надання захисту створює особливі труднощі для шукачів захисту на шляху їх інтеграції. Водночас, держава не надає їм соціальної допомоги, не забезпечує курсами вивчення мови чи індивідуальною допомогою у доступі до працевлаштування. Але незважаючи на ці труднощі, під час спільної оцінки потреб, організованої УВКБ ООН навесні 2019 року, біженці та шукачі захисту підкреслили, що вони дуже зацікавлені вчити українську мову, знайти роботу чи розпочати бізнес, бо хочуть залишатися тут і називати Україну своїм домом.

До перешкод на шляху інтеграції в Україні можна включити:

- ✓ Відсутність соціальної допомоги для шукачів захисту;
- ✓ Дискримінацію;
- ✓ Недоступність офіційної зайнятості;
- ✓ Відсутність соціального житла;

- ✓ Відсутність мовних курсів;
- ✓ Особи, які отримали додатковий захист, не мають права на натуралізацію.

З іншого боку, складається враження, що Українська держава в такий спосіб намагається уникнути перетворення на «буферну зону» Європейського Союзу, адже подібні ідеї вже лунали з вуст лідерів країн-членів ЄС[115]. Задля уникнення звинувачення з боку ЄС щодо недотримання підписаних угод, створюється жорстка система недопуску біженців на територію України. І хоча сама по собі така тенденція є негативною щодо іноземців, які справді потребують допомоги, Україна дуже вдало наслідує реальну політику країн ЄС щодо фізичного недопущення пошукачів притулку.

3.2. Шляхи вдосконалення правового регулювання вимушеної міграції в Україні в контексті міжнародних стандартів та гармонізації з правом Європейського Союзу

Протягом останніх п'яти років у світі спостерігається стабільно високий рівень вимушеного переміщення при зростанні частки вимушеного переміщення через конфлікти.

У доповіді Агентства ООН з питань біженців «Глобальні тренди. Вимушені переміщення у 2017 році» зазначається, що станом на кінець 2017 року кількість людей, переміщених всередині власної країни (внутрішньо переміщених осіб, ВПО) внаслідок збройних конфліктів, насильства або порушення прав людини, оцінювалось у 40 млн осіб [116]. За даними Моніторингового центру внутрішніх переміщень (The Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC)), число нових переміщень у геополітичному просторі у 2017 році склало 30,6 млн, з яких 11,8 млн переміщень спричинені конфліктами та насильством, а 18,8 млн переміщень викликані стихійними лихами. Згідно з даними, наведеними у Глобальній доповіді щодо внутрішнього переміщення 2018 р., якщо у 2008–2012 роках середня чисельність осіб, вимушено переміщених через конфлікти, склала

4,82 млн осіб, а середній відсоток осіб, які перемістилися через конфлікти, у загальній кількості вимушено переміщених складає 16,3 %, то у 2013–2017 роках зазначені показники зросли вдвічі – відповідно до 9,3 млн осіб та 31,1 % [117].

Вимушена міграція суттєво впливає на географію, структуру і динаміку населення країн і регіонів, на рівень розвитку продуктивних сил у регіонах, на стан ринку праці, на соціально-економічні характеристики рівня життя різних категорій населення [118, с. 159].

Водночас досвід інших країн у вирішенні проблем, які супроводжують вимушене внутрішнє переміщення, в Україні не завжди характеризується аналогічною ефективністю через культурну, демографічну, політичну та іншу специфіку національної ситуації. Тому необхідним є детальний багатоаспектний аналіз процесу внутрішнього переміщення в Україні, а також особливостей і недоліків державної політики у цьому напрямі.

Аналіз чинної національної законодавчої бази у сфері міграції виявив низку недоліків, що потребують подолання, а саме:

– міграційне законодавство України має ліберальний характер у порівнянні з міграційною політикою країн Європейського Союзу та країн СНД. Наприклад, в Україні за певні правопорушення іноземці несуть адміністративну відповідальність на однакових засадах з громадянами України і не розглядаються як кримінальні злочинці, що відповідно позначається на нормах поведіння з мігрантами та їхнього утримання. У країнах СНД та Євросоюзу до мігрантів застосовуються інші правові дії, аніж до громадян країни. Ліберальними є також норми, що встановлюють відповідальність за незаконну спробу перетину державного кордону та незаконне перебування в Україні. Внаслідок цього наявна в Україні правова база не дозволяє належним чином забезпечувати боротьбу з нелегальною міграцією;

– практика застосування наявних законодавчих та інституційних механізмів є хаотичною. Зокрема, це стосується механізмів роботи з нелегальними мігрантами та особами, які претендують на отримання статусу біженця, починаючи з фільтраційних заходів, встановлення особи та обставин порушення законодавства України, утримання у місцях тимчасового тримання та їхнього повернення до країн походження. Є неузгодженість дій на міжвідомчому рівні, а цей механізм суперечить європейським загальноприйнятим підходам;

– відсутня концептуальна правова база з питань трудової міграційної політики та управління міграційними процесами. Програмні документи, що діють у сфері трудової міграції в Україні, мають декларативний характер, задовольняють формальні вимоги, проте не створюють чіткі механізми та інструментарії для реалізації міграційної політики у галузі трудових відносин. Відсутній соціально-економічний підхід до політики з трудової міграції та управління нею. Визначені напрямки діяльності та пріоритети держави стосуються передовсім нормативно-правової сфери і не торкаються соціально-економічних аспектів цього явища, які є визначальними факторами міграційних процесів;

– відсутність у законодавстві належних механізмів правового захисту трудових мігрантів, які працюють за кордоном України. Правовий захист громадян України у зарубіжних державах все ще розуміється у вузькому значенні, тобто як допомога на рівні дипломатичних установ України за кордоном та розповсюдження інформації;

– потребує удосконалення законодавство України про біженців відповідно до міжнародних стандартів та кращої європейської практики [119].

У зв'язку з цим доцільно нагадати про закордонний досвід у сфері вдосконалення та кодифікації міграційного законодавства.

Зарубіжний досвід показує, що практика застосування окремих форм систематизації норм права, що стосується питань міграції, є в багатьох

держав. Можна звернутися до практики регулювання сфери міграції в Великобританії. Хоча в цій країні основним джерелом права залишається судовий прецедент, дані суспільні відносини в силу своєї важливості регламентуються актами Парламенту, так званими UK Public General Acts, які, на думку фахівців, є фактично актами конституційного характеру[120]. До теперішнього моменту вони утворюють певну цілісність, включаючи до свого складу основоположний Акт про межі, громадянство та імміграції (Borders, Citizenship and Immigration Act 2009) та нову редакцію Імміграційного акту (Immigration Act 2016). Їх відмінними рисами є передача повноважень у сфері міграції виключно центральним органам, а також їх чітке визначення і перерахування, включаючи перелік і порядок проведення адміністративних процедур, а також порядок оскарження тих чи інших рішень державних органів і відповідальність за вчинення міграційних правопорушень.

Незважаючи на те, що єдиного акту, що регулює міграційні відносини, у Великобританії не має, такий підхід до уніфікації правових норм в невелику кількість великих актів з чітким визначенням компетенції і повноважень видається цілком логічним і ефективним вирішенням проблеми розмежування повноважень і протиріч між правовими актами[121, с. 81].

Трохи краще (з точки зору впорядкованості правового регулювання) йде справа в іншій країні загального права - США, де акти міграційного законодавства інкорпоровані в рамках Зводу законів США. Вони включені в наступні глави восьмого титулу даного Зводу законів: гл. 3 «Імміграція», гл. 11 «Громадянство», гл. 12 «Імміграція і громадянство», гл. 13 «Служба міграції та натуралізації», гл. 14 «Обмеження надання соціальних та інших громадських благ іноземцям », гл. 15 «Реформа щодо посилення прикордонної безпеки і візового порядку в'їзду в країну»[122, с. 25]. Норми восьмого титулу регулюють всі можливі питання в сфері міграції: від прав громадян і іноземців в сфері міграції та повноважень державних органів до питань натуралізації та боротьби з нелегальною імміграцією. Окремо

виділяється також питання залучення трудових мігрантів, які розділені за ступенем переваги на п'ять категорій. Як зазначається в літературі, це дуже перспективний підхід, що дозволяє проводити ефективну політику залучення кваліфікованих фахівців з-за кордону, [121, с. 82].

Нормативним правовим актом, що регулює перебування іноземних громадян у Франції, є Кодекс про в'їзд і перебування іноземців у Франції і про право на притулок. Цей документ докорінно змінив систему імміграції у Франції, даючи Уряду нові повноваження, щоб заохочувати висококваліфіковану міграцію, обмежувати імміграцію за сімейними обставинами та більш ефективно боротися з незаконною міграцією. Кодекс спрощує висилку трудящих-мігрантів з неврегульованим статусом, і кількість висилок підвищився вже перед його вступом в силу. Іноземні громадяни з французької Кодексу діляться на три категорії: проживають постійно, тимчасово або володіють винятковим правом на проживання. Правом постійного проживання мають тільки громадяни держав - членів ЄС, безперервно прожили на законних підставах у Франції протягом п'яти попередніх років. Член сім'ї такого громадянина також набуває право на постійне проживання на всій французькій території за умови, що він проживав у Франції безперервно і на законних підставах протягом попередніх 5 років. Термін дії свідоцтва про постійне проживання становить 10 років. Правом тимчасового проживання мають всі інші категорії іноземних громадян, крім громадян ЄС. Термін дії карти про тимчасове проживання не може перевищувати 1 року і не може перевищувати строк дії відповідних документів і віз. Після закінчення терміну дії його карти іноземний громадянин повинен покинути Францію, якщо тільки він не доб'ється її продовження або йому не буде видана карта резидента » [123, с. 92].

У Законі Республіки Казахстан від 22 липня 2011 № 477-IV «Про міграцію населення» (із змінами і доповненнями станом на 24 листопада 2015 г.) вказується, що він регулює суспільні відносини в галузі міграції

населення, визначаючи правові, економічні та соціальні основи міграційних процесів[124].

У Законі Республіки Вірменія від 16 січня 2007 р № ЗР-47 «Про іноземних осіб» визначається, що він регулює відносини, пов'язані з в'їздом до Республіки Вірменія, перебуванням та проживанням на території Республіки Вірменія, транзитним проїздом через її територію, виїздом з Республіки Вірменія іноземних осіб, а також інші відносини, пов'язані з іноземними особами. У предметі правового регулювання за законодавством Республіки Вірменія особливо виділяються відносини, пов'язані з в'їздом до Республіки Вірменія, транзитним проїздом через територію Республіки Вірменія, виїздом з Республіки Вірменія іноземних осіб[125]. Звідси можна зробити висновок, що (принаймні, з формально-юридичної точки зору) предмет правового регулювання набагато ширше з даного питання, ніж в Україні, але трохи вузьчий, ніж в Республіці Казахстан.

У Законі Киргизької Республіки «Про зовнішню міграцію» вказується, що він регулює правові відносини в сфері зовнішньої міграції і визначає правові основи зовнішньої міграції в Киргизькій Республіці[126].

У контексті проведеного аналізу міграційного законодавства деяких зарубіжних країн можна припустити, що назріла необхідність у систематизації українського законодавства в сфері міграції за допомогою його кодифікації, яка покликана сприяти створенню відкритої та ефективної державної системи міграції в Україні.

Звісно ж, що в основу правового забезпечення міграційної системи повинен бути покладений єдиний кодифікований акт, максимально доступний для комплексного сприйняття іноземними громадянами та особами без громадянства, щодо форм і способів міграції, проходження імміграційних процедур, а також відповідальності за порушення законодавства в сфері міграції. В єдиному кодифікованому акті повинні бути закріплені як основоположні принципи, так і пріоритети імміграції в Україну, права, обов'язки і повноваження суб'єктів імміграційних відносин.

Об'єднання в одному нормативно-правовому акті статусних, а також інших матеріальних норм «іміграційного» права дозволить спростити механізм їх застосування (використання) повноважними суб'єктами реалізації іміграційної політики.

Одним з принципово важливих питань, крім вдосконалення законодавства в сфері міграції, які передбачається вирішити в процесі кодифікації, є поділ матеріальних і процедурних норм, що регулюють міграційні відносини. Виняток процедурних норм з чинних законодавчих актів у сфері міграції та переклад їх в розряд підзаконних в форматі нормативних правових актів Уряду України дозволить в майбутньому швидко і ефективно здійснювати їх корекцію з урахуванням змін міграційної ситуації в країні.

Вищевикладеними міркуваннями пояснюються структура і зміст проекту міграційного кодексу України (далі -законопроект).

Звісно ж, що Міграційний кодекс доцільно структурувати на кілька розділів. У першому розділі проекту «Загальні положення» слід відобразити основи законодавства в сфері міграції, що включають його цілі, завдання та принципи правового регулювання міграційних відносин, а також інших, безпосередньо пов'язаних з ними відносин. Найменування даного розділу є традиційним для більшості кодифікованих актів України. У ньому формулюється основне завдання міграційного законодавства через коло відносин, що становлять предмет «міграційного права». Глава «Основи законодавства в сфері міграції» має велике значення, оскільки вона визначає принципові засади (критерії) розмежування міграційних відносин від інших, пов'язаних з ними, відносин. По суті в ній встановлюються основи розмежування законодавства в сфері міграції від суміжних галузей українського права.

У другому розділі - «Міграція», скоріш за все, повинні міститися положення, що закріплюють основні види міграції в залежності від мети. Визначення даного найменування є не тільки логічним з урахуванням

юридично-технічного підходу до оформлення структури міграційного кодексу, а й несе практичну складову для потенційних мігрантів. Структура розділу вибудована таким чином, щоб кожен іноземний громадянин, що не володіє глибокими юридичними знаннями, зміг розібратися в етапах міграційного процесу в Україні.

Третій розділ повинен бути присвячений, як видається, основам правового регулювання міграційної діяльності держави, де розкриваються основи державного контролю (нагляду) в сфері міграції; а також положення про «державного сприяння в сфері міграції».

Четвертий розділ повинен містити «Прикінцеві та перехідні положення».

У підсумку слід ще раз констатувати, що в дусі загально тенденцій законодавство в сфері міграції потребує проведення послідовної систематизації з метою виключення дублювання, суперечності, прогалини у правовому регулюванні, також з метою оптимізації законодавства на його основі і узагальнення результатів його застосування з урахуванням міжнародного досвіду. На даному етапі можлива і навіть доцільна систематизації законодавства шляхом консолідації і збільшення нормативних правових актів, що в сучасних реаліях буде відповідати потребам уніфікації не тільки законодавчих актів, а й інших нормативних правових актів. Проте наступним кроком неминуче виступить створення міграційного кодексу України.

Аналізуючи особливості співробітництва між Україною і ЄС у сфері міграційних питань, можна дійти висновку, що правовою основою цього співробітництва до 2014 року була Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р.[128] що встановлювала низку зобов'язань сторін, які тим чи іншим чином пов'язані з міграційними питаннями: забезпечення громадянам України та ЄС, які на законних підставах працюють у ЄС та в Україні, статусу, що не допускав би дискримінації у визначенні умов праці, оплати

праці або звільнення; укладання угод з метою прийняття необхідних для координації розвитку систем соціального страхування; здійснення заходів стосовно поступового наближення чинного та майбутнього законодавства України до законодавства Євросоюзу. Наразі цими питаннями опікується Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р.[128]

ВИСНОВКИ

За результатами проведеної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Проблема надання дієвої допомоги вимушеним мігрантам є одним з актуальних питань, що стоять не тільки перед Україною, але й перед усією міжнародною спільнотою на сучасному етапі. Численні протиріччя економічного, політичного, національного та релігійного характеру, які супроводжують розвиток людської цивілізації, природні та техногенні катаклізми, іноді змушують людей залишати своє місце проживання і шукати притулку де інде. Існування цієї категорії мігрантів тягне за собою певні правові наслідки для будь-якої держави, в тому числі обов'язки органів державної влади та їх посадових осіб щодо реалізації прав і захисту зазначеної вище категорії.

2. Звернення до історичного аспекту становлення і розвитку законодавства про біженців вказує на те, що правовий інститут притулку спочатку зароджувався як звичаєве право та передбачав надання притулку особам, котрі зазнавали переслідувань в своїх та інших країнах. З цього приводу стосунки врегульовувались здебільшого укладанням двосторонніх договорів про видачу втікачів. Трохи згодом (в XVII - XIX ст.) питання біженців включали в договори про екстрадицію. Та загалом аж до XX ст. проблема біженців не розглядалась як міжнародно-правова, а носила виключно внутрішньодержавний характер. І лише на початку XX ст. у зв'язку з чи малим збільшенням кількості тих, хто шукав притулку, а також з посиленням поваги до прав людини, проблема біженців стала розглядатися як всесвітня, та вирішення якої можливе лише на міжнародному рівні.

3. Україні потрібно постійно аналізувати міжнародну практику в області захисту вимушених мігрантів, удосконалюючи своє законодавство відповідно до міжнародних правових актів з питань вимушеної міграції з метою подальшої побудови правової держави і демократичного суспільства, підвищення авторитету держави на світовій арені, особливо з огляду на інтеграцію України до ЄС.

4. Проаналізувавши міжнародно-правові акти та норми національного законодавства України було охарактеризовано поняття "біженець" та його зміст і визначено, що доктринальне розуміння та міжнародно-правове визначення цього поняття потребує покращення, так як у світі виділяють так званих "конвенційних біженців" (біженці де-юре), "неконвенційних біженців" (біженці де-факто), тобто осіб, правовий статус яких остаточно не визначений, але які підпадають під дію угод про біженців, "регіональних біженців" - особи, котрі визнаються біженцями згідно окремих міжнародно-правових угод та осіб, що шукають притулку. Саме така невизначеність термінів призвела до прийняття Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", в якому було виділено окрему категорію осіб, що потребують захисту, однак не є біженцями.

5. В дослідженні було з'ясовано, що держави відіграють головну роль в здійсненні захисту біженців на своїй території. Багато країн при захисті даної категорії осіб керуються принципами міжнародного захисту і дотриманням основних прав людини (свобода на життя, свободу від катувань, право не бути безпідставно заарештованим). Вони реалізуються через втручання національних судів. Національне законодавство має визначальне значення в країнах, які ще не підписали Конвенцію 1951 року або відповідні міжнародні законодавчі акти, що стосуються прав людини - адже, фактично, вони можуть бути єдиним ефективним способом захисту для біженців та осіб, які шукають притулку.

З огляду на той факт, що визначальна роль у здійсненні захисту біженців належить саме державі, вона, навіть не дивлячись на відмінності в здійсненні даного захисту, має дотримуватися основних так званих правила: держава повинна надавати рівний захист для вигнаних будь-якої статі віку; особи, які шукають притулку повинні жити в безпечних для них умовах; має в повній мірі здійснюватися право людини на життя, свободу і безпеку; особи, які шукають притулку повинні мати свободу сповідання своєї

релігії; кожна особа повинна мати рівні можливості отримувати основні товари та послуги, тобто мати право жити в здорових і стабільних умовах, мати право на житло, питну воду, освіту, медичну допомогу та отримання коштів для існування.

6. Що ж стосується надання житла особам, що клопоталися про надання статусу біженця, то практично у всіх країнах існують спеціалізовані центри для біженців (більшість з яких знаходяться поза межами міста), де останні отримують предмети першої необхідності, триразове харчування та медичне обслуговування. Житлом після отримання статусу біженця забезпечують далеко не багато країн, наприклад Республіка Білорусь і Німеччина пропонують окремі квартири вже визнаним біженцям. В основному цим питанням займаються неурядові організації (в т.ч. Червоного Хреста і УВКБ ООН).

7. Було з'ясовано, що першу необхідну медичну допомогу біженці можуть отримати в спеціалізованих центрах, де вони проживають під час розгляду їх клопотання, але далеко не у всіх країнах дана допомога надається державою. Так, наприклад, в Росії державна медична допомога надається тільки біженцям з країн СНД, а вихідці далекого зарубіжжя можуть користуватися допомогою тільки неурядових організацій (що прямо порушує принцип недискримінації).

8. Для сучасної України вимушена міграція стала проблемою, яка ще не отримала повного осмислення і продуманих державних рішень. Нездатність держави в ряді випадків надати допомогу вимушеним мігрантам може привести до невиконання міжнародних зобов'язань і зниження міжнародного престижу країни, а неврегульованість правового положення частини іноземних громадян і осіб без громадянства збільшує небезпеку зростання числа кримінальних злочинів і адміністративних правопорушень.

9. В ході дослідження було з'ясовано, що небезучастними до проблеми вимушеної міграції є різні міжнародні та неурядові організації,

серед яких провідне місце займають Червоний Хрест, МОМ, УВКБ ООН та безліч інших установ і агентств ООН.

10. Головна проблема діючих численних правових актів у сфері міграції полягає у відсутності одного кодифікованого правового акту національного рівня, в якому були б прописані основні принципи управління міграційними процесами на території України. Саме тому доцільно буде розробити Міграційний кодекс керуючись зарубіжним досвідом, а також напрацюваннями науковців з цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Важность миграции для развития. Офіційний сайт ООН. URL: <https://www.un.org/development/desa/ru/news/population/making-migration-work.html> (дата звернення: 10.09.2019)
2. Що таке міграція?. Онлайн словник політичних термінів. URL: <http://www.onlinededics.ru/slovar/pol/m/migratsija.html> (дата звернення: 08.11.2019)
3. Нуссбергер А. Судьбы беженцев: между политикой и международным правом. О правоприменительной практике Европейского суда по правам человека в сфере ответственности государств в вопросах прав беженцев. *Международное правосудие*. 2016. № 4(20). С. 62-76. URL: <http://ilpp.ru/journal/ijj/arhiv-nomerov-mp/4-20-2016/10-21128-2226-2059-2016-4-62-76/> (дата звернення: 19.11.2019)
4. Цифри та факти. УВКБ ООН: офіційний сайт. URL: <http://unhcr.ru/index.php?id=15>(дата звернення: 12.10.2019)
5. Ямзин, И. Л., Вошинин, В. П. Учение о колонизации и переселениях. Москва. 1926. 328 с. URL: <http://library6.com/books/748002.pdf> (дата звернення: 08.11.2019)
6. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Миграция (сущность и явление). МПСИ Модэк. 2007. 296 с.
7. ООН: Кількість біженців у світі зростає. URL: <https://p.dw.com/p/3B7qO?maca=uk-Facebook-sharing&fbclid=IwAR3kQgUTbef823UrAT6WGAmmsVuafSQp8vsZtnCOMYK32-dtjiNbD-DnrTM> (дата звернення: 10.09.2019)
8. УВКБ ООН: Помощь беженцам (журнал на русском языке). МОО «Развитие». 2006. URL: http://evolutio.info/images/pdf/UNHCR_publications/helpingrefugees2006.pdf (дата звернення: 30.10.2019)
9. Конвенція ООН про статус біженців від 28.07.1951 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011(дата звернення: 19.11.2019)

10. Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев. Конвенция и Протокол, касающиеся статуса беженцев. 28 июля 1951. Сборник международных договоров ООН. т. 189. стр. 137. URL: <https://www.refworld.org.ru/docid/528098534.html>(дата звернення: 08.11.2019)

11. Малиновська О. А. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз: аналіт.записка URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-09/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf (дата звернення: 10.09.2019)

12. Жванія Т. В. Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти. *Сучасне суспільство*. 2015. 2 (2). С. 46-56. URL: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/cuc_2015_2\(2\)_7.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/cuc_2015_2(2)_7.pdf) (дата звернення: 12.10.2019)

13. Завгородня В.М., Полянська Є.А. Поняття та категорії вимушених мігрантів у міжнародному праві. *Юридичний електронний журнал*. 2018. №6. с. 402 - 405. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/114.pdf (дата звернення: 22.11.2019)

14. Демографический энциклопедический словарь/ Гл. ред. Д. И. Валентей. Москва. 1985. 608 с. URL: <http://geography.su/demogr/>(дата звернення: 19.11.2019)

15. Глоссарий терминов в области миграции. Международное миграционное право. 2005. № 2.

16. Демография: учебник / под общ. ред. Н.А. Волгина. Москва: РАГС. 2003. 384 с.

17. УВКБ ООН и защита беженцев: материалы выступлений Верховного комиссара ООН Антонио Гутерриша и и помощника Верховного комиссара по вопросам правовой защиты Эрики Феллер. сост. И.В. Салеев и А.В. Селиванов. Минск. «Зималетто». 2009. С. 12-16. URL: http://evolutio.info/images/pdf/books_full/Actuals/actuals1.pdf(дата звернення: 08.11.2019)

18. Ms. Erika Feller Refugee protection – A guide to international refugee law. Ms. Marilyn Achiron, UNHCR. Inter-Parliamentary Union with the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. 2001. С.8.

19. Абдылдаев Н.К. Международная защита беженцев (учебно-практическое пособие для ВУЗов). Бишкек. ОФ ПК «Адилет». 2007. С.12. URL: http://www.adilet.kg/upload/library/files/1395164377_92046400.pdf (дата звернення: 30.10.2019)

20. Павлова Л.В. Сельванов А.В. Международно-правовой статус беженца (пособие для студентов). Минск. «Тесей». 2006. С.131. URL: <https://www.twirpx.com/file/1031078/>(дата звернення: 19.11.2019)

21. Дж. С. Хэтэуэй. Право статуса беженцев. Представительство УВКБ ООН в Кыргызской Республике, ЕС. Бишкек. «ОсОО Nex Print», 2007. С.12-14.

22. Эрика Феллер УВКБ ООН и международная защита (вводный курс в области международной защиты). 1-ое изд. Switzerland: UNHCR -The UN Refugee Agency. 2006. С.21.

23. Союз политических мигрантов: Процедура получения статуса беженца в различных государствах (Бельгия и др.). URL: <http://politemigrant.org/index.php/belgium/178-refugee-belgium> (дата звернення: 10.09.2019)

24. UN High Commissioner for Refugees: Interpreting Article 1 of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees. April 2011. URL: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b20a3914.html> (дата звернення: 12.10.2019)

25. Загальна декларація прав людини. ООН. 10.12.1948. База даних "законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015 (дата звернення: 12.11.2019)

26. Положение беженцев в мире 2000. Пятьдесят лет гуманитарной деятельности. Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев (УВКБ ООН). Москва, "Интердиалект+". 2000. 362 с.

27. Воробьева О.Д. Миграция населения. *Миграционная политика*. Москва. 2001. № 6. С. 86.
28. Африканский Союз. Конвенция 1969 года по конкретным аспектам проблем беженцев в Африке. 10 сентября 1969. 1001 U.N.T.S. 45, URL: <https://www.refworld.org.ru/docid/528634864.html> (дата звернення: 19.11.2019)
29. Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154(дата звернення: 19.11.2019)
30. Конвенція ООН про статус апатридів від 28.09.1954 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_232(дата звернення: 19.11.2019)
31. Конвенція ООН про скорочення безгромадянства від 30.08.1961 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_240(дата звернення: 19.11.2019)
32. Декларація про територіальний притулок прийнята резолюцією 2312 (XXII) Генеральної Асамблеї від 14.12.1967 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_316 (дата звернення: 12.10.2019)
33. Декларація про територіальний притулок, що прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи від 01.01.1977 р. База даних "Законодавство України". URL: www.unhcr.ru/doc/es-5.doc. (дата звернення: 12.11.2019)
34. Європейська угода про скасування віз для біженців № ETS N3 від 20.04.1959 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_311 (дата звернення: 08.11.2019)
35. Європейська угода про передачу відповідальності за біженців № ETS N 107) від 16.10.1980 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_306(дата звернення: 12.10.2019)

36. Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів Європейських Співтовариств (Дублінська конвенція) від 15.06.1990 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310 (дата звернення: 02.10.2019)

37. Агрба Э.Л. Картахенская декларация: вклад в защиту беженцев в Латинской Америке. *Вопросы экономики и права*. 2015. № 11. С. 62 - 66. URL: https://law-journal.ru/files/pdf/201511/201511_62.pdf (дата звернення: 12.11.2019)

38. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2018 RES 73/195. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/73/195>(дата звернення: 02.10.2019)

39. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Report of the Working Group on Solutions and Protection to the Forty-second Session of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme. 12 August 1991. EC/SCP/64, URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae68ccb14.html> (дата звернення: 02.10.2019)

40. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Висновок № 22 (XXXII) - 1981 рік: Захист осіб, які шукають притулку, в ситуаціях їх масового припливу. 21 жовтня 1981. URL: <https://www.refworld.org.ru/docid/5242a49c4.html> (дата звернення: 02.10.2019)

41. Про притулок в Республіці Молдова: Закон Республіки Молдова від 18.12.2008 р. № 270. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26823(дата звернення: 07.11.2019)

42. Міжнародне співробітництво та розподіл відповідальності в ситуаціях масового припливу біженців. УВКБ ООН. Висновок № 100 (LV) - 2004 рік. 8 жовтня 2004. URL: <http://www.refworld.org.ru/docid/523fea894.html>. (дата звернення: 01.11.2019)

43. Исполнительный комитет Программы Верховного комиссара Вывод № А/АС.96/951. Записка по международной защите. 13 сентября 2001.

URL: https://digitallibrary.un.org/record/448660/files/A_AC.96_951-RU.pdf (дата звернення: 07.09.2019)

44. Хартія основних прав Європейського Союзу. 07.12.2000. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524(дата звернення: 08.11.2019)

45. Рекомендація 773 (1976) про де-факто біженців. Рада Європи. 30.12. 1976. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_034(дата звернення: 07.11.2019)

46. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj> (дата звернення: 07.11.2019)

47. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj>(дата звернення: 12.11.2019)

48. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004 (дата звернення: 07.11.2019)

49. Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/83/oj> (втрата чинності 21.12.2013 р.)

50. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of

the protection granted. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj> (дата звернення: 09.10.2019)

51. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Global Consultations on International Protection/Third Track: Report of the Third Meeting in the Third Track (27-28 September 2001). 16 April 2002. EC/GC/02/2. URL: <https://www.refworld.org/docid/3d6264e54.html> (дата звернення: 09.10.2019)

52. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). *Complementary Forms of Protection: Their Nature and Relationship to the International Refugee Protection Regime*. 9 June 2000. EC/50/SC/CRP.18. URL: <https://www.refworld.org/docid/47fdfb491a.html> (дата звернення: 09.10.2019)

53. Балашова Т.Н. Конституционно-правовое регулирование миграции в современной России: проблемы теории и практики: Дисс. докт. юрид. наук. Пенза. 2010. С.138

54. Тенденції в огляді. Офіційний сайт УВКБ ООН. URL: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> (дата звернення: 02.10.2019)

55. "What is forced migration? — Forced Migration Online". URL: www.forcedmigration.org. (дата звернення: 09.10.2019)

56. "Displaced Person / Displacement | United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization". URL: www.unesco.org. (дата звернення: 18.08.2019)

57. Martin, Susan F. "Forced Migration and Refugee Policy". Demography of Refugee and Forced Migration. Springer International Publishing. 20.12.2017. pp. 271–303

58. Угода про допомогу біженцям та вимушеним переселенцям від 24.09.1993. База даних "Законодавство України" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_040 (дата звернення: 08.11.2019)

59. О вынужденных переселенцах: Закон Российской Федерации от 19 февраля 1993 г. № 4530-І. URL: <http://base.garant.ru/10105693/> (дата звернення: 09.10.2019)

60. "High Commissioner's Dialogue on the Root Causes of Forced Displacement". Human Rights Documents Online. URL: <https://primarysources.brillonline.com/browse/human-rights-documents-online/high-commissioners-dialogue-on-the-root-causes-of-forced-displacement;hrdhrd98112015004>(дата звернення: 03.09.2019)

61. Cone Jason. Marc Bosch Bonacasa. "Invisible War: Central America's Forgotten Humanitarian Crisis." *Brown Journal of World Affairs* 2018. 24 (2): 225–39. URL: <https://search-ebscohost-com.ezproxy.rice.edu/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=131613731&site=ehost-live&scope=site>(дата звернення: 09.09.2019)

62. "Mission, Vision and Values. U.S. Agency for International Development". URL: www.usaid.gov. 2018-02-16. (дата звернення: 09.10.2019)

63. Abbas, M., Aloudat, T., Bartolomei, J. et al. Migrant and refugee populations: a public health and policy perspective on a continuing global crisis. *Antimicrob Resist Infect Control*. URL: <https://aricjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13756-018-0403-4> (дата звернення: 02.10.2019)

64. Newman, Edward, and Selm J. Van. *Refugees and Forced Displacement: International Security, Human Vulnerability and the State*. New York: United Nations Publications, 2005. URL: <http://site.ebrary.com/id/10035747>. (дата звернення: 13.10.2019)

65. Conflict, International Response, and Forced Migration in Sub-Saharan Africa, 1980-2007. *The Korean Journal of International Studies*. 30.06.2012. doi:10.14731/kjis.2012.06.10.1.1. URL: http://www.kjis.org/journal/view.html?uid=23&page=&sort=&scale=10&all_k=&s_t=&s_a=&s_k=&s_v=10&s_n=1&spage=&pn=search&year=&vmd=Full (дата звернення: 08.11.2019)

66. Castles Stephen. *The International Politics of Forced Migration. Development*. September 2003, Volume 46, Issue 3, pp 11–20. doi:10.1177/10116370030463003 URL: <https://link.springer.com/article/10.1177/10116370030463003#citeas> (дата звернення: 02.10.2019)

67. Grandi Filippo. Forced Displacement Today: Why Multilateralism Matters. *Brown Journal of World Affairs*. 2018. № 24 (2): pp 179–89. URL: <https://search-ebscohost-com.ezproxy.rice.edu/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=131613727 &site=ehost-live&scope=site>. (дата звернення: 08.11.2019)

68. Christensen Asger. Harild Niels. Forced Displacement. *World Bank*. December 2009. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/27717>(дата звернення: 13.10.2019)

69. Houston, S. Conceptualizing sanctuary as a process in the United States. *Geographical Review*. 06.02.2019. doi:10.1111/gere.12338. ISSN 0016-7428 URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/gere.12338> (дата звернення: 13.10.2019)

70. Kaufmann David. Comparing Urban Citizenship, Sanctuary Cities, Local Bureaucratic Membership, and Regularizations. *Public Administration Review*. 2019. №79 (3). pp 443–446. doi:10.1111/puar.13029. ISSN 0033-3352. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/puar.13029> (дата звернення: 13.10.2019)

71. Крахмальова К. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 2017. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13714> (дата звернення: 02.10.2019)

72. Подоляка Т. О. Право на соціальний захист внутрішньопереміщених осіб у рішеннях європейського суду з прав людини. *Збірник наукових робіт Стипендіального конкурсу з питань захисту, реалізації та охорони прав людини*. 2019. С. 123-126. URL: https://cuesc.org.ua/Stypendialnyi%20konkurs_2019.pdf (дата звернення: 31.10.2019)

73. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця в міжнародному праві. Москва. 1997. С. 314-315

74. Павлова Л. В. Внеуставная деятельность УВКБ ООН: содействие защите перемещенных лиц. *Белорусский журнал международного права и международных отношений*. 2000. № 5. С. 26–31(дата звернення: 08.11.2019)

75. Loizidou v. Turkey. 40/1993/435/514. Council of Europe: European Court of Human Rights. 28 November 1996. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,43de104d4.html> (дата звернення: 31.10.2019)

76. Xenides-Arestis v. Turkey. 46347/99. Council of Europe: European Court of Human Rights. 22 December 2005. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,43ddfb734.html> (дата звернення: 30.10.2019)

77. Saghinadze and Others v. Georgia. Application no. 18768/05. Council of Europe: European Court of Human Rights. 27 May 2010. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,4c04c1f22.html> (дата звернення: 14.10.2019)

78. UN Commission on Human Rights. *Report of the Representative of the Secretary-General, Mr. Francis M. Deng, submitted pursuant to Commission resolution 1997/39. Addendum: Guiding Principles on Internal Displacement*. 11 February 1998. E/CN.4/1998/53/Add.2. URL: <https://www.refworld.org/docid/3d4f95e11.html> (дата звернення: 12.10.2019)

79. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. База даних "Законодавство України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 01.10.2019)

80. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб. Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньопереміщених осіб в Україні», червень 2016. Офіційний сайт Офісу Ради Європи в Україні. URL: <https://rm.coe.int/-/16808c9da6> (дата звернення: 12.10.2019)

81. Минувшого року найбільше порушень прав людини було у Росії – ЄСПЛ. Мультимедійна платформа іномовлення України "УКРІНФОРМ". URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2626535-minulogo-roku-najbilse-porusen-prav-ludini-bulo-u-rosii-zvit-espl.html> (дата звернення: 01.10.2019)

82. Близько 10 тисяч рішень ЄСПЛ, що охоплюють 46 країн, не були виконані. Інтернет видання "Європейська правда". URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/09/20/7071272> (дата звернення: 12.10.2019)

83. Forced Migration Review #20. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (ООНА). URL: <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR20/FMR2021.pdf> (дата звернення: 26.11.2019)

84. Ионцев В. А. Международная миграция: теория и история изучения. Научная серия "Международная миграция населения: Россия и современный мир". Диалог-МГУ. 1999. № 3.

85. İbrahimova G.İ., Yaqubova N. Miqrasiya anlayışı, əsas növləri və sosial-siyasi təhlili. *Tarix və onun problemləri*. 2013. № 3. URL: <http://static.bsu.az/w8/Tarix%20ve%20onun%20problem/2013%20%20%203/seh.218-228.pdf> (дата звернення: 30.10.2019)

86. Flintan F. Environmental Refugees — A Misnomer or A Reality?. A contribution to the Wilton Park Conference Report on Environmental Security and Conflict Prevention. 2001. March 1st — 3rd. P. URL: <https://www.ucc.ie/famine/GCD/>(дата звернення: 14.11.2019)

87. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Environmental refugees: myth or reality?. 20 March 2001. ISSN 1020-7473. URL: <https://www.refworld.org/docid/4ff57e562.html> (дата звернення: 26.11.2019)

88. Gonin P., Lassailly-Jacob V. Les réfugiés de l'environnement. Une nouvelle catégorie de migrants forcés?. *Revue européenne des migrations internationales*. 2002. No 2. Vol. 18. P. 142. URL: <https://journals.openedition.org/remi/1654> (дата звернення: 30.10.2019)

89. Закон Республики Таджикистан "О миграции" от 11.12.1999 г. №881. Сайт Представительства Министерства труда, миграции и занятости населения Республики Таджикистан в РФ. URL: <http://tajmigration.ru/zakon-respubliki-tadzhikistan-o-migracii.html> (дата звернения: 10.09.2019)

90. UNU-EHS Workshop Establishes Environmental-Induced Migration Alliance. United Nations University Institute for Environment and Human Security. URL: <http://www.ehs.unu.edu/article/read/492> (дата звернения: 09.10.2019)

91. IOM Council Discussion note: Migration and the Environment. 1 November 2007. MC/ INF/288. P. 2–3. URL: http://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/about_iom/en/council/94/MC_INF_288.pdf(дата звернения: 26.11.2019)

92. Американцы вспоминали «Катрину». Российская газета - Федеральный выпуск № 0(4157) 30 августа 2006. URL: <https://rg.ru/2006/08/30/katrina.html> (дата звернения: 10.09.2019)

93. Окунев А. Авария на ЧАЭС занимает 11-е место в числе техногенных катастроф XX века. *Атомная стратегия*. 2006. № 22 . URL: <http://www.proatom.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=469> (дата звернения: 30.10.2019)

94. Climate change is creating new refugees who deserve U.N. protection, says U.N. professor .

95. Програма действий принятая на Региональной конференции по рассмотрению вопросов беженцев, недобровольно перемещенных лиц, других форм недобровольных перемещений и возвращающихся лиц в странах СНГ и соответствующих соседних государствах. Женева. 31 мая 1996 г. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901870816> (дата звернения: 26.11.2019)

96. Global Commission on International Migration (GCIM). Migration in an Interconnected World: New Directions for Action. Report of the Global

Commission on International Migration. 5 October 2005. URL: <https://www.refworld.org/docid/435f81814.html> (дата звернення: 30.10.2019)

97. Булешева Д. Д. Экологическая миграция сегодня: проблемы и возможные решения. *Управление персоналом*. 2007. № 015. с. 49-51. URL: <http://base.garant.ru/5374690/>(дата звернення: 10.09.2019)

98. Budaeva v. Russia. No 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02. Council of Europe: European Court of Human Rights. 29.09.2008. URL: <https://www.informea.org/en/court-decision/budayeva-and-others-v-russia> (дата звернення: 11.11.2019)

99. Oneryildiz v. Turkey. 48939/99. Council of Europe: European Court of Human Rights. 18 June 2002. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3f2650b54.html> (дата звернення: 26.11.2019)

100. Sengupta Somini. UN Drafts Agreement on Refugees and Migrants. *NY Times*. Aug. 3, 2016. P. 3. URL: http://www.nytimes.com/2016/08/03/world/un-united-nations-refugees-migrants-agreement.html?_r=0. (дата звернення: 30.10.2019)

101. McAdam Jane. Climate Change, forced Migration, and International Law. *Oxford Scholarship Online*. 2012. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199587087.7.001.0001.URL: <https://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199587087.001.0001/acprof-9780199587087> (дата звернення: 21.10.2019)

102. Legomsky S. H. Immigration and refugee law and policy. Foundation Press. 2005.

103. Glahn Benjamin. "Climate Refugees"? Addressing the International Legal Gaps. *Int'l Bar Ass'n*. June 11. 2009. URL: <http://www.ibanet.org/Article/Detail>. (дата звернення: 01.11.2019)

104. Дем'янчук О. П. Державна політика та публічна політика: варіант перехідного періоду. *Наукові записки*. Том 18. Політичні науки. С.31-36. URL: http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV18_2000_polityk/05_demyanchuk_or.pdf (дата звернення: 26.11.2019)

105. Поняття державного управління в широкому розумінні: Навчальні матеріали онлайн. Державне управління. URL: http://pidruchniki.com/79625/pravo/derzhavne_upravlinnya (дата звернення: 17.10.2019)
106. Малиновська О. А. Міграція та міграційна політики: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2010. 304 с.
107. Про створення Концепції державної міграційної політики: Указ Президента України від 30.05.2011 № 622/2011. База даних "Законодавство України". URL: : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/622/2011> (дата звернення: 10.09.2019)
108. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250149647>(дата звернення: 21.10.2019)
109. Гнатюк Т.О. Політика України щодо вимушених мігрантів: етапи становлення та адаптація до європейських стандартів. *Наукові праці. Політологія*. 2012. Том 182. Вип.170. С. 23- 26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_182_170_7. (дата звернення: 06.11.2019)
110. Про Національний план з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Указ Президента України № 494/2011 від 22 квітня 2011 р. База даних "Законодавство України". URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=494%2F2011>. (дата звернення: 17.10.2019)
111. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. База даних "Законодавство України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3671-17/find?text=%E4%EE%E4%E0%F2%EA%EE%E2%EE%E3%EE> (дата звернення: 16.11.2019)

112. Eurostat. Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex. Annual aggregated data URL: http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_ASYAPPCTZA (дата звернення: 23.10.2019)
113. Сведения в отношении иностранных граждан, находящихся на территории РФ. URL: https://гувм.мвд.рф/about/activity/stats/Statistics/Svedeniya_v_otnoshenii_inostrannih_grazh/item/5850 (дата звернення: 26.11.2019)
114. Главное управление по вопросам миграции МВД России. URL: https://гувм.мвд.рф/about/activity/stats/Statistics/Predostavlenie_ubezhishha_v_Rossijskoj (дата звернення: 17.10.2019)
115. Buffeted in the Borderland. The Treatment of Asylum Seekers and Migrants in Ukraine. Human Rights Watch. 2010. 124 p
116. Global Trends Forced Displacement in 2017. 25 June 2018. UNHCR. URL: <http://www.unhcr.org/5b27be547.pdf> (дата звернення: 10.09.2019)
117. Global Report on Internal Displacement (GRID 2018). 16 may 2018. The Internal Displacement monitoring Centre (IDMC). URL: <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2018/downloads/2018-GRID.pdf> (дата звернення: 20.09.2019)
118. Державне управління регіональним розвитком України: монографія. За заг. ред. в. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. Київ : НІСД. 2010. 288 с. URL: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FVorotin_Valerii%2FDerzhavne_upravlinnia_rehionalnym_rozvytkom_Ukrainu.pdf (дата звернення: 08.11.2019)
119. Тіньові міграційні потоки та їх вплив на економічну безпеку країни (аспект трудової імміграції): Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Marrch/13.htm>. (дата звернення: 26.11.2019)
120. Maklakov V.V. Konstitucii zarubezhny`x gosudarstv: ucheb. posob.. 5-e izd. M.: Volters Kluver. 2006.

121. Ozhkalo I.V. Problemy` pravovogo regulirovaniya migracii v RF i perspektivy` ix resheniya. *Administrativnoe pravo i administrativny`j process*. 2017. № 1. S. 80–83. URL: <https://elibrary.ru/contents.asp?id=34420418&selid=28376069> (дата звернення: 08.11.2019)
122. Карпович О.Г. Некоторые вопросы миграции в России. *Закон и право*. 2015. № 4. S. 24–26. URL: <http://naukarus.com/nekotorye-voprosy-migratsii-v-rossii> (дата звернення: 17.10.2019)
123. Степаков С.Д. Административно-правовое регулирование трудовой миграции в Российской Федерации и странах Европейского Союза: Сравнительно-правовой анализ. дисс. канд. юрид. наук. Москва. 2010.
124. О миграции населения : Закон Республики Казахстан от 22.07.2011 г. №477-IV ЗРК. Законодательство стран СНГ. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=46151(дата звернення: 23.10.2019)
125. Об иностранных лицах: Закон Республики Армения от 16.01.2007 № ЗР-47. Законодательство стран СНГ. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26545 (дата звернення: 26.11.2019)
126. Морозов П. Е.. О понятии и предмете миграционного права стран Евразийского экономического союза. *Миграционное право*. 2016. №1. С. 3–6. URL: <https://elibrary.ru/contents.asp?id=34223470&selid=25638636> (дата звернення: 26.11.2019)
127. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 17.10.2019)
128. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. База даних "Законодавство України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 17.10.2019)

ДОДАТКИ

Додаток 1. Регламентация поняття «біженець» на регіональному рівні різних країн-учасниць Конвенції 1951 року

Країна	Визначення	Джерело
1. Австралія	Особи, які в результаті цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебувають за межами країни своєї громадянської належності та які не можуть користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і знаходячись поза своїм звичайним колишнім місцем проживання в результаті подібних подій, не можуть чи не бажають повернутися до нього внаслідок таких побоювань.	Конвенція 1951 року
2. Азербайджан	Особи, які не є громадянами Азербайджанської Республіки, які перебувають поза межами країни свого проживання в силу неможливості скористатися захистом держави свого постійного проживання або небажання скористатися цим захистом через небезпеку в зв'язку з переслідуванням за ознакою національності, раси і громадянства, віросповідання, мови, а	Закон Азербайджанської Республіки «Про статус біженців і вимушених переселенців (осіб, що переселені в межах країни)»

	також політичними переконаннями, належності до певної соціальної групи, з виникненням реальної загрози життю, сім'ї, майну.	від 21 травня 1999 року
3. Вірменія	<p>Іноземний громадянин, який внаслідок обґрунтованих побоювань бути підданим переслідуванню за приналежність до певної расової, релігійної, національної, соціальної групи або за політичні переконання знаходиться поза країною свого громадянства і не може користуватися захистом країни свого громадянства або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або хто, не маючи громадянства і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного місця проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань;</p> <p>Іноземний громадянин, який змушений покинути країну свого громадянства, а особа без громадянства - країну свого попереднього постійного місця проживання внаслідок тотального насильства, зовнішньої агресії, внутрішніх конфліктів, масових порушень прав людини або інших серйозних подій, що порушують громадський порядок.</p>	Закон Республіки Вірменія «Про біженців та притулок» від 23 грудня 2008 року

<p>4. Бельгія</p>	<p>Особи, які в результаті цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та які не можуть користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і знаходячись поза межами свого звичайного колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не можуть чи не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань.</p> <p>Статус біженця може бути наданий людям, положення яких не потрапляє під дію положень Конвенції, але які з причин подібних до тих, які перераховані в Конвенції, або з інших вагомих причин, які є результатом обґрунтованого страху небезпеки переслідування або рівнозначного насильства, не можуть повернутися в свою країну .</p>	<p>Женевська Конвенція від 1951 року</p> <p>Закон від 15 грудня 1980 року "Про іноземних громадян»,</p> <p>Циркуляр в СРАС "Щодо переорієнтації соціальної допомоги особам, які претендують на політичний притулок"</p>
<p>5. Англія</p>	<p>Людина, яка в силу обґрунтованих причин стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи,</p>	<p>Конвенція 1951 р.</p>

	<p>політичних переконань, перебуває поза державою своєї приналежності або походження і не може або не хоче цим захистом внаслідок цілком обґрунтованих побоювань своєму життю та здоров'ю .</p> <p>Може надаватися притулок особам, які розглядаються владою як такі, що мають вагомі причини не повертатися в свою країну, незалежно від того, чи відповідають вони конвенційному поняттю «біженець»</p>	
<p>6. Угорщина</p>	<p>Особа іншої громадянської належності або особа без громадянства (іноземець), яка через переслідування, а також в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, покинуло країну своєї громадянської належності або, якщо особа не має визначеного громадянства, країну свого звичайного місця проживання, залишається на території Республіки Угорщина та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; а також близькі члени родини такої особи за умови, що ця особа була визнана біженцем органами у справах</p>	<p>Закон Республіки Угорщина «Про притулок" 1998 року</p>

	біженців за заявою цієї особи.	
7. Німеччина	Конвенційне визначення + «допускає право на проживання осіб, які стикаються з громадянською війною, іноземною окупацією або негативними політичними умовами в країні свого походження».	Asylverfahrensgesetz (AsylVfG)
8. Грузія	Прибула на територію Грузії особа, яка має громадянства Грузії, для якої Грузія не є країною її походження і яка була вимушена покинути країну свого постійного проживання або громадянства через переслідування через расової, релігійної, національної приналежності, членства в якій-небудь соціальної групи або політичних поглядів і яка не може або не бажає користуватися захистом цієї країни внаслідок такої небезпеки.	Закон Грузії «Про біженців» 1999 року
9. Канада	Конвенційне визначення + особи можуть бути прийняті «з мотивів суспільної політики і внаслідок існування жалісливих або гуманітарних міркувань»	Акт «Про імміграцію» 1985 року
10. Італія	Італія надає притулок особам, що піддаються переслідуванню з релігійних, расових або національними ознаками, а також внаслідок приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань.	Женевська конвенція (1951 р.), Закон «Про іноземців» від 28 лютого 1990 р.
11. Казахстан	Іноземці (немає визначення цього поняття),	Закон

	<p>які в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за політичні переконання, ознакою раси, віросповідання, громадянства, національності, належності до певної соціальної групи змушені перебувати за межами країни своєї громадянської належності та не можуть користуватися захистом своєї країни чи не бажають користуватися захистом в силу таких побоювань цієї держави, або особи без громадянства, які перебувають за межами країни свого звичайного місця проживання, які не міг т або не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань</p>	<p>Республіки Казахстан «Про міграцію населення» від 22 липня 2011 року</p>
<p>12.Киргизстан</p>	<p>Особа, яка не є громадянином Киргизької Республіки і подала клопотання перед Киргизькою Республікою про визнання себе біженцем, яка змушена покинути місце свого постійного проживання на території іншої держави в силу обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, релігії, національності, політичних переконань, належності до певної соціальної групі, а також піддатися реальній небезпеці піддатися переслідуванню в збройних і міжнаціональних конфліктах і яка не може,</p>	<p>Закон Киргизької Республіки «Про біженців» від 25 березня 2002 року</p>

	в силу таких побоювань, або не бажає скористатися захистом своєї країни.	
13.Латвія	<p>Особа, яка подала письмову заяву про надання статусу біженця з проханням про надання притулку, тому що має обґрунтовані побоювання про переслідування в державі, громадянином якої є, або в країні свого попереднього перебування (якщо особа є особою без громадянства) за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • расовою ознакою, • релігійним переконанням, • національної, • соціальної приналежності, • політичні переконання 	Закон Латвійської Республіки «Про виїзд і перебування іноземних громадян і осіб без громадянства в Латвійській Республіці» від 9 червня 1992 року
14.Литва	Іноземець, який внаслідок цілком обґрунтованого побоювання піддається переслідуванню з приводу расової приналежності, релігії, національної приналежності, приналежності до певної соціальної групи або через політичні переконання не може або боїться користуватися захистом країни, громадянином якої він є, або не має відповідного громадянства і знаходиться за межами країни, в якій раніше знаходилося його постійне місце проживання, і в силу зазначених причин не може або боїться в неї повернутися.	Закон Литовської Республіки «Про статус біженців в Литовській Республіці» від 4 липня 1995 року

<p>15. Молдова</p>	<p>Іноземець, який в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може або через викладених побоювань не бажає користуватися захистом цієї країни або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання, внаслідок таких побоювань не може або не бажає повернутися в країну походження.</p>	<p>Закон «Про статус біженців" 2002 роки (вступив в силу з 01.01.03)</p>
<p>16. Польща</p>	<p>Іноземцю може бути надано статус біженця в Республіці Польща в рамках Женевської Конвенції і Нью-Йоркського протоколу, якщо тільки він не придбав статус біженця в іншій державі, яка забезпечує йому реальний захист.</p>	<p>Закон Республіки Польща «Про іноземців» від 25 червня 1997 року</p>
<p>17. Республіка Білорусь</p>	<p>Іноземний громадянин, який перебуває на території Республіки Білорусь в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань в державі громадянської належності за ознакою раси, віросповідання, громадянства, національності, належності до певної соціальної групи або політичних</p>	<p>Закон Республіки Білорусь «Про надання іноземним громадянам та особам без громадянства</p>

	<p>переконань, який не може або не бажає в силу таких побоювань користуватися захистом цієї держави, або особа без громадянства, які перебувають на території Республіки Білорусь внаслідок зазначених побоювань, яка не може або не бажає повернутися в державу колишнього звичайного місця проживання в силу таких побоювань.</p>	<p>статусу біженця, додаткового та тимчасового захисту в Республіці Білорусь» від 23 червня 2008 року</p>
<p>18. Російська Федерация</p>	<p>Особа, яка не є громадянином Російської Федерації і що у силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього звичайного місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.</p>	<p>Федеральний Закон Російської Федерації «Про біженців» від 19 лютого 1997 року</p>
<p>19. США</p>	<p>(А) будь-яка особа, яка перебуває поза країною своєї громадянської належності</p>	<p>Закон США «Про</p>

	<p>або, якщо вона не має певного громадянства, поза будь-якої країни свого колишнього місця проживання і яка не може або не бажає повернутися до неї і не може або не бажає користуватися захистом цієї країни в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань; або (В) в певних обставинах, які може встановити Президент після відповідних консультацій (як визначено в розділі 207 (е) цього Закону), будь-яка особа, що перебуває в країні своєї громадянської належності або, якщо вона не має певного громадянства,</p>	<p>імміграцію та громадянство» від 27 червня 1952 року</p>
<p>20.Таджикистан</p>	<p>Особа, що прибула або бажає прибути до Республіки Таджикистан, яка не є громадянином Республіки Таджикистан, вимушена покинути або бажає покинути країну свого постійного проживання через наявність обґрунтованого страху бути переслідуваним за ознаками раси, національності, релігійних переконань, політичних поглядів, приналежності до певної групи через загрозу її життю і членів її сім'ї, безпеки і свободи в результаті масових порушень громадського</p>	<p>Закон Республіки Таджикистан «Про біженців» від 10 травня 2002 року</p>

	порядку та інших обставин, істотно ущемляє права людини.	
21.Туркменістан	Особа, яка в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває в Туркменістані і не може користуватися захистом своєї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни колишнього звичайного місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.	Закон Туркменістану «Про біженців» від 03 червня 2017 року
22.Фінляндія	Існує два основних типи статусу біженця: "статус біженця згідно з Женевською конвенцією" (надається тим, для кого існує небезпека переслідування в країні проживання за ознакою раси, релігії, громадянства, належності до соціальної групи або висловлювання політичних поглядів) і "дозвіл на проживання, засноване на необхідності захисту "(надається в тому випадку, якщо існує загроза смертної кари, тортур, насильства або приниження людської гідності в країні	Конвенція 1951 року

	проживання)	
23.Франція	<p>Конвенційне визначення + дозволила прийняти громадян Камбоджі, Лаосу і В'єтнаму, незалежно від того, чи відповідають вони чітким критеріям поняття «біженець».</p> <p>Поняття "переслідувані" відноситься тільки до порушень прав людини, що виходить від представників влади країни походження особи, що шукає притулок (адміністрації, поліції, армії).</p>	Конвенція 1951 року
24.Чехія	<p>Статус біженця надається іноземцю, який має цілком обгрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань в країні його національної належності за ознакою раси, віросповідання, етнічного походження, належності до певної соціальної групи або політичних переконань.</p> <p>Статус біженця може бути наданий в разі гуманітарних причин або причин, пов'язаних із захистом прав людини, іноземцю, що не задовольняється вищезазначеними умовами</p>	Закон Чеської Республіки «Про біженців» від 16 листопада 1990 року
25.Швейцарія	<p>Особи, які в своїй країні або в країні, де вони останній час проживали, зазнають серйозних негараздів або мають обгрунтований страх перед такими негараздами через расу, релігію, національність, приналежність до певної</p>	Закон Швейцарії «Про надання притулку» від 26 червня 1998 року

	<p>соціальної групи або через їх політичні погляди.</p> <p>До серйозних негараздів можна віднести, зокрема, загрозу організму, життю чи свободі, а також заходи, що спричиняють нестерпний психологічний тиск.</p>	
<p>26.Естонія</p>	<p>Людина:</p> <p>1) яка має підстави побоюватися переслідування в країні своєї громадянської належності або країні свого постійного проживання за ознакою расової чи національної приналежності, віросповідання, належності до певної соціальної групи або політичних переконань і яка не може або не бажає користуватися захистом країни своєї громадянської належності або країни свого постійного проживання внаслідок таких побоювань або яка не може або не бажає повернутися туди внаслідок таких побоювань;</p> <p>2) яка прибула до Естонії безпосередньо з країни своєї громадянської належності або країни постійного проживання або яка прибула до Естонії через будь-яку іншу державу, де іноземець також може зазнати переслідувань, зазначеним у пункті 1 цієї частини, або висланя в країну, де біженець може піддатися зазначеним</p>	<p>Закон Естонської Республіки «Про біженців» від 18 лютого 1997 року</p>

	переслідуванням.	
--	------------------	--

Додаток 2. Захист біженців на регіональному рівні різних держав

1. Республіка Білорусь	1.1. Загальна тривалість процедури	Від 6 місяців до 1 року (в окремих випадках її можуть продовжити)
	1.2 Компетентний орган	Департамент по громадянству і міграції
	1.3 Соціальне забезпечення заявників	<ol style="list-style-type: none"> 1) безкоштовний перекладач, 2) житло - місця тимчасового поселення для біженців (зазвичай вразлива категорія осіб) або право оселитися самостійно (державна при цьому відшкодовує деяку), 3) одноразова допомога 4) допомога на харчування та одяг, 4) можливість самостійного працевлаштування, 5) відвідування садочків і шкіл (неповнолітні), 6) безкоштовна термінова мед. допомога 7) щомісячне виділення Червоним Хрестом 130 000 руб. 8) звільняються від сплати штрафу за незаконне перетинання державного кордону 9) гуманітарна допомога Червоного Хреста (близько 1 раз в 10 днів) 10) можливе розміщення і в ізоляторі тимчасового тримання.
	1.4. Соціальне забезпечення	1) тимчасовий дозвіл на проживання (до 1 року) для отримання дозволу на постійне

	біженців	<p>проживання (9 м² на кожного члена сім'ї в областях і 6 м². - в Мінську)</p> <p>2) самостійне поселення або поселення в спец. пунктах (до оформлення на постійного проживання)</p> <p>3) одержання допомоги</p> <p>4) добровільне повернення в державу громадянства (колишнього місця проживання)</p> <p>5) виїзд на постійне місце проживання в інші держави</p> <p>6) воз'єднання сім'ї</p> <p>7) придбання прав, якими користуються громадяни Республіки Білорусь</p> <p>8) отримують щомісячну основну допомогу</p>
	1.5. Отримання громадянства	Проживши на території Республіки Білорусь не менше 7 років
	1.6. Не можуть бути біженцями	<p>1) якщо є об'єктивні підстави вважати, що ця особа вчинила злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людяності,</p> <p>2) якщо є об'єктивні підстави вважати, що особа вчинила тяжкий злочин не політичного характеру за межами Республіки Білорусь,</p> <p>3) якщо є об'єктивні підстави вважати, що вона винна у вчиненні дій, які суперечать принципам і цілям ООН,</p>

		4) користується захистом установ ООН (наприклад, УВКБ ООН)
2. Болгарія	2.1. Загальна тривалість процедури	Не більше 3 років
	2.2. Компетентний орган	голова Агенства у справах біженців
	2.3. Соціальне забезпечення заявників	<p>1) розміщення - в центрах прийому біженців (але можна оселитися і самостійно)</p> <p>2) на одну сім'ю надається 1 кімната</p> <p>3) триразове харчування в їдальні, є можливість самостійного приготування їжі, можливість заняття спортом</p> <p>4) курси болгарської мови</p> <p>5) безкоштовний перекладач</p> <p>6) надання житла</p> <p>7) не надається фінансова допомога (можна тільки попросити одноразову допомогу)</p> <p>8) допомога Червоного Хреста</p> <p>9) якщо немає ніяких джерел доходу, надається виплата щомісячної допомоги, еквівалентного базовим соціальним допомогам, які повинні покривати вартість їжі та одягу (НЕ житла)</p> <p>10) не дозволяється працювати</p> <p>11) відвідування шкіл</p> <p>12) базове мед. обслуговування (Червоний</p>

		Хрест частково або повністю покриває витрати на медикаменти)
	2.4. Соціальне забезпечення біженців	<p>1) видається посвідчення біженця на термін до 3-х років, а потім документи продовжуються</p> <p>2) можуть брати участь у виборах</p> <p>3) можуть купувати нерухомість</p> <p>4) отримують щомісячну основну допомогу</p> <p>5) протягом 1 (2) місяців мають право на 80% щомісячної допомоги, що надається особам, які шукають притулку; безкоштовне мед. обслуговування; безкоштовне проф. навчання та курси болгарської мови; безкоштовні дитячі садочки і соціальні, юридичні та психологічні консультації. З 8 по 13 місяць 80% щомісячної допомоги зводиться до 50%</p> <p>6) житло не надається (Червоний Хрест може оплатити тільки частина орендної плати)</p> <p>7) свобода пересування</p> <p>8) дозволено працювати</p> <p>9) відвідування школи обов'язково з 7 до 16 років</p>
	2.5. Отримання громадянства	Проживши на території Болгарії більше 3-х років

	<p>2.6. Не можуть бути біженцями</p>	<p>1) якщо є об'єктивні підстави вважати, що ця особа вчинила злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людяності,</p> <p>2) якщо є об'єктивні підстави вважати, що особа вчинила тяжкий злочин неполітичного характеру за межами Болгарії,</p> <p>3) якщо є об'єктивні підстави вважати, що вона винне у вчиненні дій, які суперечать принципам і цілям ООН,</p> <p>4) користується захистом установ ООН (наприклад, УВКБ ООН)</p> <p>5) в судовому порядку встановлено, що особа вчинила злочин проти Болгарії</p> <p>6) є дозвіл на постійне проживання</p> <p>7) якщо було відмови в наданні статусу біженця в Болгарії або іншій країні і не існує нових обставин, які настали після винесення цього рішення</p>
<p>3. Латвія</p>	<p>3.1. Загальна тривалість процедури</p>	<p>Рішення приймається в тримісячний термін (з обґрунтованих причин термін розгляду може бути продовжений до 12 місяців) і негайно доводиться до відома особи, що шукає притулку. Якщо існують обґрунтовані підозри, що особа, яка добивається притулку, не має приводу просити притулку в Латвії, заява розглядається протягом 2 робочих днів.</p>

	3.2. Компетентний орган	Центр у справах біженців
	3.3. Соціальне забезпечення заявників	<p>1) розміщуються або в центрі прийому (місткість - 250-300 чоловік), де їм будуть надані освітні та мед. послуги; або в таборі затримання (разом з нелегальними мігрантами та іноземцями, які очікували депортації)</p> <p>2) якщо живуть в приватних квартирах, то можуть вільно пересуватися по країні, а якщо в таборі - тільки у виняткових випадках і в супроводі поліцейського</p> <p>3) для тих, хто живе в таборі і в спец. центрі - безкоштовне харчування і житло, але ніяких кишенькових грошей (також не передбачені і для осіб, які проживають за межами табору). неурядові організації також не можуть надати фінансову допомогу.</p> <p>4) не можна найматися на роботу (в центрі теж немає робочих місць)</p> <p>5) вивчення мови в центрах не організовується</p> <p>5) відвідування шкіл - на практиці не передбачено</p> <p>6) безкоштовна термінова мед. допомога</p>
	3.4. Соціальне забезпечення біженців	1) поширюються економічні, соціальні, особисті та інші права і свободи, а також обов'язки, включені в розділ 8 «Основні

		<p>права людини» Конституції Латвії (Сатверсме).</p> <p>2) є право вільно виїжджати і повертатися до Латвії, приймати у себе членів сім'ї, які прибули із зарубіжних країн.</p> <p>3) ті ж права, що і латвійських громадян, в т.ч. допомога на дітей, виплати в разі народження дитини та допомога інвалідам</p> <p>4) допомоги для біженців: протягом 12 місяців після отримання статусу біженця якщо немає іншого джерела</p> <p>5) навчання - на рівні з громадянами</p> <p>6) інтеграція - на стадії обговорення</p>
	<p>3.5.Отримання громадянства</p>	<p>Прожити не менше 10 років + здати іспит</p>
	<p>3.6. Не можуть бути біженцями</p>	<p>Не видається дозвіл на проживання особі, що:</p> <p>1) страждає таким захворюванням, тяжкість і можлива тривалість якого становить загрозу безпеці суспільства</p> <p>2) не може забезпечити себе і осіб, які перебувають на його утриманні</p> <p>3) скоїв злочин на території Литви або за її межами, за який передбачено покарання у вигляді 3 років позбавлення волі (за латвійським законодавством)</p> <p>4) протягом останнього року отримала відмову у в'їзді</p>

		<p>5) представила завідомо неправдиві відомості</p> <p>6) має не чинні ідентифікаційні документи</p> <p>7) діє в тоталітарній, терористичній або іншій, що використовує насильницькі методи організації, створює загрозу державній безпеці, громадському порядку або є членом будь-якої таємної антидержавної чи злочинної організації</p> <p>8) видворено з Латвії протягом останніх п'яти років</p> <p>9) вчинила злочину проти людства, міжнародні або військові злочини або ж брала участь в масових репресіях, якщо це встановлено вирокком суду;</p> <p>10) знаходиться під опікуномством або піклуванням такої особи, якій відмовлено у в'їзді;</p> <p>11) незаконно перебувала в Латвійській Республіці або допомагала іншому іноземному громадянину чи особі без громадянства протиправно проникнути на територію Латвійської Республіки.</p>
4. Литва	4.1. Загальна тривалість процедури	Від 3 до 6 місяців
	4.2. Компетентний орган	Департамент міграції при МВС Литви

	<p>4.3. Соціальне забезпечення заявника</p>	<p>1) право на перекладача (на практиці через брак кадрів дане право реалізується на повною мірою)</p> <p>2) проживання - Центр Реєстрації Іноземців - близько 500 місць. Тут містяться не тільки особи, які шукають притулку, а й нелегальні іноземці. У відповідності з внутрішніми правилами Центру, офіційним особам дозволено використовувати силу (наручники, гумові кийки, сльозогінний газ) проти іноземців за порушення правил центру і за відмову від підпорядкування наказам.</p> <p>3) пересування - заборонено (тюремні умови)</p> <p>4) допомоги - не положено</p> <p>5) не можна працювати</p> <p>6) вивчення мови - не положено</p> <p>7) відвідування шкіл - не передбачено</p>
	<p>4.4. Соціальне забезпечення біженців</p>	<p>1) проживання - Центр Прийому Біженців. Кожній родині виділяється 1 кімната. Є кухня (де можна готувати самостійно за свій рахунок), дитячі садки та ін. Самотні заявники розміщуються в 4/6 місцевих кімнатах (за гендерною ознакою)</p> <p>2) пересування - з дозволу директора центру</p> <p>3) допомога - документи для розгляду їх</p>

		<p>справи, тимчасове розміщення в ЦПБ (транспортні витрати, понесені під час процедури; щоденні послуги в центрі; харчування; посібника - на одяг і взуття виділяється центру; щомісячні кишенькові гроші (вистачає тільки на їжу); мед. обслуговує; послуги перекладачів; нагляд за дошкільнятами; курси литовської мови.</p> <p>4) вивчення мови - 4 години на тиждень</p> <p>5) відвідування шкіл - звичайні литовські школи (вивчення литовської мови, історії та культури Литви)</p> <p>6) якщо біженець самостійно знайшов місце проживання, то йому надається додаткова допомога на облаштування - вона повинна покрити витрати на транспорт і перевезення речей до місця проживання + придбання меблів та речей домашнього вжитку.</p> <p>7) відразу після отримання статусу біженця надається житло на 12 місяців (т.зв. період інтеграції)</p> <p>8) допомоги на дітей (щомісяця)</p> <p>9) після того, як вони залишають центр - надається 96 годин курсів литовської мови</p>
	<p>4.5. Отримання громадянства</p>	<p>Проживання протягом 10 років</p>

	<p>4.6. Не можуть бути біженцями</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) якщо є об'єктивні підстави вважати, що ця особа вчинила злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людяності, 2) якщо є об'єктивні підстави вважати, що особа вчинила тяжкий злочин неполітичного характеру за межами Литви, 3) якщо є об'єктивні підстави вважати, що вона винна у вчиненні дій, які суперечать принципам і цілям ООН, 4) користується захистом установ ООН (наприклад, УВКБ ООН) 5) обґрунтовано може вважатися становить небезпеку безпеці Литви 6) має громадянство кількох країн і не користується їх захистом без поважних причин 7) прибув з країни, в якій могла отримати притулок 8) страждає особливо небезпечним інфекційним захворюванням або не допускає лікарського огляду при підозрі в такому захворюванні 9) відмовляється надати особисті дані або надає неправдиву інформацію 10) у відношенні неї вже було винесено негативне рішення в наданні статусу біженця, а в новій справі відсутні
--	---	--

		<p>додаткові дані</p> <p>11) могла прибути в Литву в порядку і на умовах, встановлених Законом про міграції</p>
5. Польща	5.1. Загальна тривалість процедури	Не більше 3-х місяців
	5.2. Компетентний орган	Бюро у справах репатріації та іноземців.
	5.3. Соціальне забезпечення заявників	<p>1) при необхідності і на термін, необхідний для прийняття остаточного рішення, іноземцю, щодо якого прийнято ухвалу про порушення провадження щодо надання статусу біженця, можуть бути надані: 1) житло; 2) харчування; 3) медична допомога; 4) матеріальна допомога; 5) постійна або одноразова грошова допомога.</p> <p>2) розміщуються в головному центрі прийому, звідки вони розподіляються по іншим центрам (всього 4 центри). Всього в 5 центрах розміщується до 600 чоловік.</p> <p>3) по можливості сім'ї розміщуються окремо. Жінки і діти до 13 років повинні бути відокремлені від чоловіків.</p> <p>4) одиноких осіб розміщуються разом в одній кімнаті (але не більше 16 чоловік)</p> <p>5) триразове харчування в їдальні</p> <p>6) свобода пересування - можуть</p>

		<p>залишати центри з дозволу і не більше ніж на 72 години.</p> <p>7) фінансування на предмети гігієни і кишенькові витрати кожного місяця. Діти і дорослі отримують однакову суму. Ця сума може бути збільшена для тих, хто погоджується виконувати роботу з прибирання центру. Отримую одяг або гроші для її придбання. Матері з немовлятами одноразово отримують спец. комплект.</p> <p>8) всі транспортні витрати, понесені під час розгляду клопотання, покриває центр.</p> <p>9) не повинна працювати</p> <p>10) в центрах існують курси польської мови</p> <p>11) навчання - початкові класи</p>
	<p>5.4. Соціальне забезпечення біженців</p>	<p>1) в особливих випадках на термін до трьох місяців з дня прийняття рішення, іноземцю, щодо якого прийнято ухвалу про порушення провадження щодо надання статусу біженця, можуть бути надані: 1) житло; 2) харчування; 3) медична допомога; 4) матеріальна допомога; 5) постійна або одноразова грошова допомога.</p> <p>2) після цього терміну вони зобов'язані оселитися самостійно або неурядова організація Польська гуманітарна акція</p>

		<p>може надати 35-40 місць для житла</p> <p>3) робота - спеціальних курсів проф. навчання не існує, але вони можуть відвідувати курси проф. навчання за фінансової підтримки різних неурядових організацій</p> <p>4) організовані курси польської мови</p> <p>5) початкова, середня і вища освіта - безкоштовно (на відміну від іноземців)</p>
	5.5. Отримання громадянства	Проживання не менше 5 років
	5.6. Не можуть бути біженцями	<p>Відмова, якщо:</p> <p>1) він не задовольняє умовам згідно з Конвенцією 1951 р. і Протоколом 1967 р., або набув статусу біженця в іншій країні, яка забезпечує йому фактичну захист;</p> <p>2) влади іноземної держави, що є безпечною третьою країною, зажадали видачі іноземця за підозрою в скоєнні злочину.</p>
6. Німеччина	6.1. Компетентний орган	Федеральне Відомство з питань надання статусу біженця іноземцям (Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge)

	<p>6.2. Соціальне забезпечення заявника</p>	<p>1) особа отримує житло і соціальну підтримку. Перші тижні необхідно жити в таборі для біженців, пізніше розподілять в один з регіонів Німеччини, і там надається житло, звичайне для біженців. Як правило, на сім'ю дають одну-дві кімнати.</p> <p>2) свобода переміщення - обмежена</p> <p>3) особи, які шукають притулку, отримують соціальну допомогу. У деяких німецьких землях вони отримують продовольчу допомогу і кишенькові гроші. В інших, отримують ваучер або кредитну карту (chip card). Через рік їм дозволяють працювати там, де не хочуть працювати люди з більш високим статусом.</p> <p>4) відкривати власну справу забороняється.</p> <p>5) діти можуть ходити в державні школи і дитячі садки.</p>
	<p>6.3. Соціальне забезпечення біженців</p>	<p>1) після отримання статусу біженця обсяг соціальних пільг збільшується - наприклад, допомога на дітей</p> <p>2) дозволено влаштуватися на роботу в будь-якому місці</p> <p>3) безкоштовне житло (надається державою). При цьому сім'я отримує окрему квартиру. Наприклад, сім'я з</p>

		<p>чотирьох чоловік отримує трьох - чотирьох кімнатну квартиру загальною площею 85 - 100 м²</p> <p>4) безкоштовне медичне страхування.</p> <p>5) безкоштовну освіту.</p> <p>6) щомісячні соціальні виплати.</p> <p>7) безкоштовні мовні курси.</p>
	6.4. Отримання громадянства	Проживання від 5 до 8 років
7. Франція	7.1. Загальна тривалість процедури	Більше 1 року
	7.2. Компетентний орган	Офіс захисту біженців і осіб без громадянства
	7.3. Соціальне забезпечення заявників	<p>1) розміщення - в готелі, оскільки табори для біженців переповнені</p> <p>2) якщо особу розмістили в таборі, надання їжі, одягу та необхідні речі для дітей гарантовано нададуть. Один раз в тиждень в готелях роздається харчування, памперси та інше для дітей віком до 3 років.</p> <p>3) їжу також можна отримати під час акцій по благодійній роздачі їжі</p> <p>4) щомісячну "допомогу на облаштування"</p> <p>5) гідне медичне і соціальне забезпечення</p> <p>6) доступну освіту</p>

	7.4. Соціальне забезпечення біженців	1) право на працевлаштування 2) право жити у Франції 10 років 3) права нарівні з громадянами Франції
	7.5. Отримання громадянства	Проживання більше 5 років (період проживання може бути зменшений до двох років для тих, хто закінчив французький університет або вищу школу)
8. Російська Федерація	8.1. Загальна тривалість процедури	Розгляд клопотання по суті здійснюють: 1) федеральний орган виконавчої влади по міграційній службі щодо особи, яка перебуває поза межами території РФ, протягом 2 місяців; 2) територіальний орган федерального органу виконавчої влади по міграційній службі щодо особи, яка перебуває в центрі тимчасового розміщення чи іншому місці перебування на території РФ, протягом 3 місяців з дня прийняття рішення про видачу свідоцтва.
	8.2. Компетентний орган	Федеральна міграційна служба (ФМС)
	8.3. Соціальне забезпечення заявників	1) розміщення - існує 20 Центрів Тимчасового Розміщення біженців з країн СНД. 3 ЦТР - для біженців з країн далекого зарубіжжя. 2) фінансова допомога з боку держави не передбачена 3) особи, які мають свідоцтво, мають

		<p>право на отримання одноразової допомоги на кожного члена сім'ї в розмірі еквівалентному мінімальній заробітній платі.</p> <p>4) особи з країн далекого зарубіжжя - отримують допомогу спочатку терміном на 3-5 місяців, після чого справа переглядається соціальними працівниками та, якщо є необхідність, виплата допомоги продовжується. Тимчасових обмежень на термін отримання допомоги не існує.</p> <p>5) мають право працювати і право на проф. навчання та сприяння у пошуку роботи. Особи з далекого зарубіжжя не користуються такими правами.</p> <p>6) відвідування шкіл - на практиці не здійснюється, а для осіб з далекого зарубіжжя і зовсім «закриті».</p> <p>7) вивчення мови</p> <p>8) мед. допомога - Червоний Хрест і неурядові організації- для осіб з далекого зарубіжжя, і держава - для осіб з країн-СНД</p>
	<p>8.4. Соціальне забезпечення біженців</p>	<p>1) спочатку статус біженця надається на термін в 3 роки. Потім він продовжується.</p> <p>2) мають право на проїзні документи</p> <p>3) УВКБ ООН створило Центр прийому біженців - надання юридичної, соціальної,</p>

		<p>фінансової та мед. допомоги.</p> <p>4) може проживати в ЦВР до тих пір, поки не знайде місце, де жити.</p> <p>5) соціально незахищені біженці (особи похилого віку, інваліди, самотні батьки, великі сім'ї і ін.) мають право на отримання житла від ФМС. Надається житло, що включає будинки, квартири, гуртожитки та ін., орендоване ФМС. Воно розподіляється з розрахунку 6 м². на людину. Це тимчасове житло і біженець повинен звільнити його як тільки знайде нове житло.</p> <p>б) фін. допомога - не передбачена. Хіба що невеликі суми нерегулярно виплачуються соціально незахищеним особам.</p> <p>7) ті ж права, що і громадяни Росії.</p> <p>8) не існує мовних курсів</p>
	<p>8.5. Отримання громадянства</p>	<p>Проживання не менше 5 років</p>
	<p>8.6. Не можуть бути біженцями</p>	<p>1) якщо стосовно особи порушено кримінальну справу за вчинення злочину на території РФ;</p> <p>2) якщо особі раніше було відмовлено у визнанні біженцем з умовою того, що обстановка в державі його громадянської належності (його колишнього місця проживання) з дня отримання відмови і до</p>

		<p>дня подачі нового клопотання не змінилася;</p> <p>3) якщо особа отримала обґрунтовану відмову у визнанні біженцем в будь-якій у з держав, що приєдналися до Конвенції 1951 року і (або) до Протоколу 1967 року;</p> <p>4) наявність у особи громадянства третьої держави, захистом якого особа може скористатися, або права на перебування на законних підставах на території третьої держави при відсутності обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань в третій державі за обставинами;</p> <p>5) якщо особа прибула з іноземної держави, на території якого мала можливість бути визнаною біженцем;</p> <p>6) якщо особа покинула державу своєї громадянської належності (свого колишнього місця проживання) та не бажає повертатися туди з побоювання понести відповідно до законодавства цієї держави покарання за незаконний виїзд за межі його території або за вчинене в ній інше правопорушення;</p> <p>7) якщо особа відмовляється повідомити відомості про себе та (або) про обставини прибуття на територію РФ;</p> <p>9) якщо особа перебуває в шлюбі з громадянкою (громадянином) РФ і</p>
--	--	--

		<p>відповідно до законодавства РФ має можливість отримати дозвіл на постійне проживання на території РФ;</p> <p>10) якщо особа вже має дозвіл на постійне проживання на території РФ.</p>
--	--	---